

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2022 30 stp

Fakultet for miljøvitenskap og naturforvaltning

Veileder: Erling Holden

Bærekraftsfortellinger: En kvalitativ undersøkelse av enkeltmenneskers forståelse av bærekraft og FNs bærekraftsmål

Kamilla Evita Masvik

Master i Fornybar Energi

Forord

Denne masteroppgaven utgjør siste del av min master i Fornybar energi ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. Temaet som er valgt for denne oppgaven – bærekraft – har vært en gjennomgående rød tråd i studietiden og reflekter den tverrfaglige studiekompetansen jeg sitter igjen med. Jeg har alltid vært interessert for bærekraft, og arbeidet med masteroppgaven har vært både lærerikt og givende. Samtidig har det å skrive en masteroppgave vært krevende og en lang prosess, og nå som er oppgaven er ferdig er det flere som fortjener en takk.

Jeg ønsker derfor å benytte muligheten til å rette en stor takk til alle som har hjulpet meg gjennom prosessen. Takk til dere som ønsket å stille opp på intervju og som gjennom intervjusamtalen bidro med uvurderlige innsikter og materiale til oppgaven. Spesielt takk til professor Erling Holden som har vært en super veileder gjennom hele oppgaven, jeg setter stor pris på alle motiverende ord og tilbakemeldinger jeg har fått. Tusen takk til medstudenter og venner som har gitt gode innspill til arbeidet, og venner og familie som har vist støtte og forståelse. En gigantisk takk til alle sammen over – uten dere hadde ikke denne oppgaven vært mulig.

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet 15.05.2022

Kamilla Evita Masvik

Sammendrag

For å realisere de Forente Nasjoners (FNs) bærekraftsagenda frem mot år 2030 er det viktig å engasjere og involvere alle aktører til felles innsats – også innbyggerne. Derfor er det viktig å kartlegge enkeltmenneskers forståelse av bærekraft, hvilke tiltak de mener er nødvendig, og hvilken rolle de har. For å bidra til forskningen tar masteroppgaven for seg hvordan enkeltmennesker forstår bærekraft og konstruerer bærekraftsfortellinger slik de oppleves nedenfra. Bærekraftig utvikling trenger fortellinger som mennesker kan tro på og støtte, og som reflekterer de løsningene og aktørene som enkeltmennesker tenker er nødvendig for å realisere bærekraftig utvikling. Det er utarbeidet to problemstillinger som undersøkes:

Sett fra vanlige folks perspektiv, hvilke bærekraftsfortellinger reflekterer deres forståelse, kunnskap og tanker om bærekraft og FNs bærekraftsmål?

Hvordan påvirkes folks atferd av faktorene motivasjon, evne og mulighet til å være bærekraftig, og hvilke av disse faktorene forklarer de ulike bærekraftsfortellingene?

Det teoretiske rammeverket tar for seg atferdsteori og MOAB-rammeverket som forklarer at menneskelig atferd bestemmes av motivasjon, evne og mulighet. Det teoretiske rammeverket brukes for å diskutere fortellingene som konstrueres fra datamaterialet, og belyser hva som påvirker enkeltmenneskers motivasjon, mulighet og evne til å være bærekraftig.

For å besvare problemstillingen brukes kvalitativ metode med semistrukturerte intervjuer. Datamaterialet er analysert gjennom seks steg for tematisk analyse, der datamaterialet kodes og tematiseres. Arbeidet med analysen resulterte i fem temaer som er bærekraftsfortellingene fortalt fra vanlige folks perspektiv. På tvers av fortellingene kommer det frem at enkeltmennesker forstår bærekraft som systematisert inn i riktige og gale handlinger, og bærekraftig atferd er «hva man bør gjøre». Denne forståelse kan knyttes til verdien universalisme, og i denne sammenhengen kan bærekraftig atferd være drevet av bekymring for og beskyttelse av velferden til alle mennesker og natur. Bærekraftig atferd vanskeliggjøres av motsettende motiver, og barrierene som skapes av negativ motivasjon, manglende muligheter og evner. Enkeltmennesker har tro på flere løsninger, men forholdet mellom barrierene og løsningene viser at det er behov for en helhetlig tilnærming for at enkeltmennesker skal kunne ha en bærekraftig atferd: enkeltmennesker må være motiverte for, samt ha muligheten og evnen til å være bærekraftig.

Abstract

In order to reach the United Nations (UN) sustainability agenda towards 2030, it is important to engage and involve all actors in joint efforts – including citizens. Therefore, it is important to explore individuals' understanding of sustainability, what measures they believe are necessary, and what role they have. To contribute to the existing body of research, this master thesis explores how individuals understand sustainability, and creates sustainability narratives from a bottom-up perspective. Sustainable development needs stories that people can believe in and support, and which reflect the solutions and actors that individuals think are necessary to accomplish sustainable development. There are two research questions:

From individuals' perspective, which sustainability narratives reflect their understanding, knowledge, and thoughts about sustainability and the UN's sustainability goals?

How are individuals' behavior influenced by the factors motivation, ability and opportunity, and which of these factors explain the different sustainability narratives?

The theoretical framework includes behavioral theory and the MOAB framework which explains that behavior is determined by motivation, ability, and opportunity. The theoretical framework is used to discuss the narratives constructed from the data material, and what influences individuals' motivation, ability, and opportunity to be sustainable.

To answer the research questions, a qualitative method is used with semi-structured interviews and the data material is analysed with thematic analysis, where the data material is coded and thematized. The analysis resulted in five themes which are the sustainability narratives. The narratives show that individuals understand sustainability as right and wrong actions, and sustainable behaviour is «what one should do». This understanding can be linked to the value of universalism, and in this context, sustainable behaviour can be driven by concern for and protection of the welfare of all people and nature. Furthermore, sustainable behaviour is restricted by opposing motives, and the barriers created by negative motivation, and lack of opportunity and ability. Individuals believe in several solutions, but the relationship between the barriers and the solutions shows that there is a need for a holistic approach for individuals to be able to have a sustainable behaviour: individuals must be motivated for, as well as have the opportunity and ability to be sustainable.

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Sammendrag.....	ii
Abstract.....	iii
1. Innledning.....	1
1.1 Kunnskapsstatus	3
1.2 Problemstilling	9
1.3 Oppgavens oppbygning.....	10
2. Teoretisk rammeverk	11
2.1 Atferdsteori.....	11
2.2 Motivasjon, mulighet og evne: MOAB-rammeverket	12
3. Metodekapittel.....	15
3.1 Valg av forskningsmetode.....	15
3.2 Datainnsamling.....	16
3.3 Forskningsetikk	21
3.4 Transkribering	23
3.5 Tematisk analyse	24
4. Resultater	35
4.1 Samfunnet bare legger ikke noe til rette.....	35
4.2 Små bekker skaper en stor elv	39
4.3 Vi har bare en jordklode og den må vi ta vare på.....	44
4.4 Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre	47
4.5 Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige	51
4.6 Sammendrag av temaene.....	54
5. Diskusjon	56
5.1 Enkeltmenneskers forståelse av bærekraft	56
5.2 Motivasjon.....	58
5.3 Evne.....	62
5.4 Mulighet	65
5.5 Oppsummering av hovedfunn i fortellingene.....	67
6. Konklusjon.....	71
7. Forskningens kvalitet og metodisk refleksjon.....	73
7.1 Intern gyldighet	73
7.2 Ekstern gyldighet.....	76
7.3 Pålitelighet.....	78

8. Videre forskning og avsluttende kommentarer	79
9. Litteraturliste	80
Vedlegg.....	84

Figurliste

Figur 1 Foreløpig temakart for innledende temaer og koder	29
Figur 2 Endelig temakart med tilhørende koder	34

Tabelliste

Tabell 1 Demografisk oversikt over respondenter	18
Tabell 2 Tegnkoder med forklaring benyttet i transkribering.....	23
Tabell 3 Eksempel på revidert transkribering	24
Tabell 4 Eksempelkode med sitat	28
Tabell 5 Endringer i temaer; navn og sammenslåing.....	33
Tabell 6 Oppsummerende oversikt over fortellingenes fem hovedkomponenter	55

Vedlegg

- Vedlegg 1. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring
- Vedlegg 2. Intervjuguide

1. Innledning

Den nyeste rapporten fra Forente Nasjoners (FN) klimapanel maler et dystert bilde av dagens situasjon; de menneskefremkalte klimaendringene truer mennesker og planeten som livnærer oss (IPCC, 2022). For å sikre en levelig fremtid for alle haster det for verdenssamfunnet å redusere utslipp, tilpasse seg klimaendringene, og fremskynde bærekraftig utvikling for både mennesker og natur. Bærekraftig utvikling ble satt på agendaen til Rio-toppmøtet i 1992 etter at Brundtland kommisjonen publiserte rapporten *Vår felles framtid* i 1987 (United Nations, 1987). I tiden etter har bærekraftig utvikling i økende grad blitt institusjonalisert i samfunnet (Purvis et al., 2019), blant annet gjennom FNs bærekraftsagenda frem mot år 2030 som danner grunnlaget for en ny og holistisk tilnærming til utvikling.

Tusenårsmålene, vedtatt i år 2000 med fokus på fattigdomsbekjempelse, synliggjorde mulighetsrommet verdenssamfunnet hadde for globalt samarbeid og for å utrette en forskjell. For å gjenta suksessen ble det derfor utarbeidet en ny felles arbeidsplan for verdenssamfunnet med mål om å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet, og stoppe klimaendringene innen 2030 (FN-sambandet, 2022). Arbeidsplanen inneholder 17 bærekraftsmålene med tilhørende 169 delmål og «gir et bedre utgangspunkt for globalt samarbeid for bærekraftig utvikling enn det vi har hatt tidligere» (Meld. St. 40 (2020 – 2021), s.6). Arbeidet med målene gjelder for alle land i verden. I juni 2021 la regjeringen frem *Mål med mening* som er en nasjonal handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen år 2030 (Meld. St. 40 (2020 – 2021)).

Norges handlingsplan understreker at alle i samfunnet må bidra for å nå målene (Meld. St. 40 (2020 – 2021)). I arbeidet med bærekraftsmålene er det viktig å engasjere og involvere alle aktører til felles innsats – også innbyggerne. Målene er både globale og langsiktige, men løsningene er som oftest lokale (Holden & Linnerud, 2021); blant annet avhenger to tredjedeler av delmålenes oppnåelse av lokal innsats (Kanuri et al., 2016). Holden og Linnerud (2021) skriver at når det kommer til de globale (og nasjonale) bærekraftsmålene så finner man flere av virkemidlene på det lokale nivået, og det er ofte lokalt man finner de beste løsningene. Innsatsen til innbyggere og valgene de tar i hverdagen har dermed stor betydning for bærekraftsarbeidet på det lokale nivået og man bør engasjere til felles innsats.

Historiker og professor Yuval Noah Harari (2015) forklarer i boken *Sapiens* at menneskers evne til å tro på en felles ide gjør oss i stand til å samarbeide i større grupper. Slike ideer eksisterer bare i menneskers kollektive fantasi og ikke utenfor de fortellingene som oppdiktes og fortelles – vi kan ikke se eller ta på ideene, men vi kan tro på dem. Slike ideer er en stor del av det moderne samfunnet, for eksempel er felles juridiske ideer grunnlaget for moderne rettssystemer (Harari, 2015). Ideen om bærekraft kan spores langt tilbake i tid. Allerede på 1600 – 1700-tallet fremmet skogbruksekspertene konseptet om bærekraftig avling, og i tiden etter den industrielle revolusjonen antydte økonomer at det finnes grenser for økonomisk og demografisk vekst opp mot sosial rettferdighet (Purvis et al., 2019). Likevel var det først når FN utarbeidet bærekraftsagendaen at ideen om bærekraftig utvikling ble koblet opp mot konkrete handlinger og mål som favner bredt i verdenssamfunnet og på tvers av ulike land og sektorer (Holden & Linnerud, 2021).

Ifølge Holden et al. (2020) er ideer viktige fordi de gjør det mulig for mennesker å forestille seg ting i fellesskap. Derimot fører ikke ideer alene til samfunnsendring, men gjennom narrativer (fortellinger) som gir de innhold og retning (Holden & Linnerud, 2021). Sovacool et al. (2018) skriver at det er mulig å identifisere slike narrativer eller «historie-linjer» på individnivå, for eksempel hvordan forbrukere forklarer sin kjøpsatferd. Behovet for å engasjere enkeltmennesker til å bidra til en bærekraftig utvikling støttes av Brown (2017) som skriver at klimatilpasning krever kollektive handlinger. Derfor er det viktig å forstå menneskers forståelse av et problem, hvilke tiltak de mener er nødvendig, og hvilken rolle de har (Brown, 2017). Klimatilpasning og stoppe klimaendringene er bare en av de tre dimensjonene for bærekraftig utvikling, og for de sosiale og økonomiske dimensjonene er det like viktig å forstå menneskers ståsted til og tanker om veier mot målet.

Ettersom det er viktig å engasjere enkeltmennesker til felles innsats for å oppnå bærekraftsmålene undersøker denne masteroppgaven enkeltmenneskers forståelse av bærekraft og deres bærekraftige atferd. Intervju av vanlige folk danner grunnlaget for å konstruere narrativer (fortellinger) om bærekraftig utvikling slik de oppleves nedenfra. For å unngå forvirring er det greit å påpeke at ordene narrativer og fortellinger brukes om hverandre i oppgaven; narrativer brukes ofte i den engelske konteksten og fortellinger er den norske oversettelsen av ordet. Siden oppgaven er skrevet på norsk er det naturlige å bruke «fortellinger», men i deler av oppgaven (blant annet kunnskapsstatus) brukes narrativer.

1.1 Kunnskapsstatus

Dette delkapittelet redegjør for utvalgt faglitteratur som belyser kunnskapsstatusen på oppgavens tema: enkeltmenneskers forståelse og opplevelse av bærekraft, og deres bærekraftige atferd. For litteratursøket har flere databaser blitt benyttet: *Google Scholar*, *Science Direct*, *Oria*, *Brage*, og *Web of Science*. For søkeordene så ble AND og OR brukt for å avgrense søkene, i tillegg ble anførselstegn brukt for de ordene eller formuleringene som skulle vises ordrett i søkeresultatene. Flere søkeord ble kombinert med nevnte avgrensninger og bestod av: «sustainability», «narrative», «MOA/MOAB framework», «motivation, opportunity, ability (behaviour) framework», «consumer behaviour and sustainability». Kapittelet er delt opp og noen søkeord er rettet mot å finne bærekraftsfortellinger nedenfra, mens andre ble brukt for å finne det teoretiske rammeverket som fortellingene vil diskuteres opp mot. I dette kapittelet skal jeg ta for meg studier som bruker narrativer og det valgte teoretiske rammeverket. I kapittel 2 går jeg nærmere inn på det teoretiske rammeverket.

Narrativer

Det som kalles «narrative turn» kan dateres tilbake til 1960-tallet og oppstod først i samfunnsfagene og humaniora (Moezzi et al., 2017). Det tok for seg individers livshistorier, samt deres representasjon i og forhold til samfunnet og kulturen de tilhører (Brown, 2017; Moezzi et al., 2017). Siden den tid har flere forskningsfelt tatt i bruk narrativer og historiefortelling for å formidle vitenskap (Brown, 2017; Veland et al., 2018). Deriblant er store deler av litteraturen sentrert rundt politiske- og organisasjonsnarrativer, og med en stadig økende andel som går på politikkkutforming og politikkanalyse (Brown, 2017; Moezzi et al., 2017). Videre er det blitt mer vanlig med narrativer (fortellinger) og historiefortelling i arbeidet med energi, politikk, og klimaendringer eller miljøforskning (Moezzi et al., 2017). Bruken av narrativer skyldes økt bevissthet rundt problemet at beslutningstakere og publikum ikke tilstrekkelig forstår eller tar i bruk informasjon som formidles gjennom vitenskapelige rapporter og litteratur (Veland et al., 2018).

Narrativer egner seg godt til å formidle bærekraftsforskning fordi det er et sammensatt og tvetydig begrep som oppfattes ulikt og unikt av folk. Bærekraft har blitt tilnærmet og fortalt fra et hovedsakelig vitenskapsdominert perspektiv (Frank, 2017). Ifølge Jones og Crow (2017) så er målet til vitenskapsformidleren å fremlegge nøyaktig vitenskapelig informasjon som bidrar til at folks forståelse av verden oppdateres og endres når det er nødvendig.

Derimot tar ikke folk avgjørelser eller forstår informasjon basert på kun objektive vitenskapelige bevis fordi personlige tro og følelser spiller en stor rolle i deres forståelse (Jones & Crow, 2017). Eksempelvis så oppnår man ikke politiske endringer kun ved å etablere vitenskapelig fakta om klimaendringene, blant annet fordi risikooppfattelsen er sosialt konstruert og verdistyrt (Hulme, 2020). Litteraturen om bærekraft og bærekraftskommunikasjon foreslår at man trenger alternative metoder for å analysere bærekraftsproblemstillinger på (Weder et al., 2019), noe som narrativer kan være godt egnet for.

Narrativer – fortellinger om hvordan verden fungerer og menneskers rolle i dette – har en viktig funksjon for individer og samfunnet (Chabay, 2020; Constantino & Weber, 2021). Ifølge van der Leeuw (2020) så forankres verdier og institusjoner gjennom fortellinger, samtidig som de påvirker handlinger og beslutninger, og kan bremse ned eller fremskynde endring. Videre er fortellinger skapt for å innlemme spesielle hendelser eller trender i verdensbildet til samfunnene som opplever dem. Veland et al. (2018) skriver at fortellinger strukturerer menneskers forståelse av bærekraft og former deres evne til å forestille seg og forstå hvordan bærekraftig utvikling kan nås. Fortellinger kan dermed tenkes å kunne omforme eksisterende holdninger, meninger og antakelser relatert til bærekraft og styre retningen eller bane veien for samfunnsendring (bærekraftig utvikling).

Perey (2015) bruker en narrativ tilnærming for å studere hvordan et individ forstår og reagerer på bærekraftsinitiativer på arbeidsplassen. Forfatteren intervjuet 14 ansatte ved organisasjonen om dens bærekraftsprosjekt, der to hovedtemaer (bekymring for avfall og dualiteter) dukket opp fra analysen. Temaene reflekterer den kollektive meningsskapingen rundt bærekraft i organisasjonen. For narrativ tilnærming så konstruerer forfatteren et narrativ basert på et utvalgt enkeltintervju, der sitatene settes sammen til en sammenhengende tekst. Videre analyseres narrativet for dypere betydninger og ideologier for å undersøke hvordan intervjudeltakeren gir mening til bærekraft og sammenhengen med hovedtemaene. Ifølge Perey (2015) så demonstrerer studiet metodisk hvordan et enkelt intervju/fortelling kan analyseres for å fremme forståelsen av et komplekst og tvetydig problem som bærekraft.

Weder et al. (2019) kartlegger refleksjoner rundt individuelle erfaringer med bærekraft over tid gjennom narrativer og historiefortelling. Studiet er utført med intervjudeltakere fra ulike

kulturbakgrunner som oppfordres til å fortelle om livshendelser relatert til bærekraft samt gi det orden og mening. Forfatterne analyse av intervjuene fokuserer på fortellingen som helhet som så knyttes til de intervjudeltakernes bakgrunn for å forstå motiver og det moralske rammeverket for å problematisere (ikke) bærekraftig atferd. Ifølge forfatterne innebærer problematisering en prosess der man konstruere problemer eller forvirringen rundt en sak eller et problem. For studiet er dette de motsetningene og moralske ideene relatert til bærekraft som individer kommuniserer gjennom historiefortelling. Forfatterne narrative undersøkelse diskuteres i lys av miljøkommunikasjonsforskning for å skape en bedre forståelse av individuelle oppfatninger av bærekraft og bærekraftsrelaterte problemstillinger.

Litteratursøket viste at en stor andel av litteraturen konstruerer narrativer fra teori og litteratur, spesielt innenfor vitenskapsforskning på klima og energi ((Frank, 2017; Holden et al., 2021; Moezzi et al., 2017). Holden et al. (2020) definerer et narrativ som en kort, velskrevet og pålitelig fortelling om hva vi må gjøre for å løse et problem eller oppnå noe. Videre består det av fem deler: en setting, en moral, et plott, en (flere) hovedperson(er), og løsning(er). Settingen vil være enkeltmennesket, moralen er bærekraft, plottet er hvordan nå FNs bærekraftsmål, hovedpersonen er hvem som skal lede an, og løsninger kan være teknologiske, økonomiske eller sosiale. Det vil konstrueres fortellinger på tvers av intervjuene med enkeltmennesker for å få frem deres forståelse av bærekraftig utvikling.

Menneskers atferd

Husholdninger og enkeltmennesker er forbrukere som ønsker å dekke sine grunnleggende behov og sikre god levestandard, men økonomiske aktiviteter og høyt ressursforbruk er i konflikt med naturens tålegrenser, sosial rettferdighet, og oppnåelsen av bærekraftsmålene. For å redusere utslipp og håndtere utfordringene som skyldes klimaendringene er det nødvendig med ytterlige bidrag utover eksisterende retningslinjer og tiltak; blant annet gjennom å endre enkeltmennesker livsstil og begrense karbon-intensiv atferd (Brown, 2017; Dubois et al., 2019). Derimot har det i den internasjonale klimadebatten vært størst fokus på løsninger som teknologi og økonomiske insentiver, og mindre fokus på atferdsendring (Dubois et al., 2019). Derfor er det behov for å forstå barrierene og motivasjonene for atferdsendringer på forbrukernivå.

Dubois et al. (2019) studerte husholdninger i utvalgte europeiske land og deres forbruk og atferd, og spesielt deres vilje og evne til å redusere egne klimagassutslipp. Studien bygger på et eksperiment, en brukerundersøkelse kalt HOPE forskningsprosjekt, som kartlegger husholdningers preferanser når det kommer til utslippsreducerende tiltak. Dette innebar at husholdningene gjennomførte et «spill» der de selv valgte de tiltakene de hadde størst tro på og anså som mest gjennomførbare til å redusere egne utslipp. Studiets funn viser at husholdninger frivillig kan redusere egne utslipp og aksepterer moderate endringer i livsstil. Videre skriver Dubois et al. (2019) at forbrukerne må til syvende og sist bestemme om de skal redusere forbruket sitt eller ikke, basert på den totale belastningen (personlig kostnad) og andre faktorer som deres verdier, kultur, vaner og informasjonen de har tilgjengelig.

MOA(B)-rammeverket er et teoretisk rammeverk som undersøker de ulike faktorene som spiller inn når vi handler, slik som de nevnt av Dubois et al. (2019) over. Forkortelsen står for motivasjon, mulighet, og evne (motivation, opportunity, ability) og atferd (behavior). I oppgaven brukes navnet MOAB, men andre studier bruker også MOA/AMO. Rammeverket ble opprinnelig benyttet i sammenheng med informasjonsbehandling for å forklare hvordan forbrukere prosesserer informasjon fra reklame (MacInnis & Jaworski, 1989), deretter til forskning innen reklameeffektivisering (MacInnis et al., 1991) og sosial markedsføring (Rothschild, 1999). I senere tid har det blitt tatt i bruk av flere forskere på ulike forskningsfelt for å undersøke menneskelig atferd i forskjellige situasjoner og kontekster, blant annet innenfor bærekraftsforskning (Grunert et al., 2014; Snow et al., 2022; Soma et al., 2021).

Ett av de første og mest relevante for å undersøke bærekraftig atferd er studie til Ölander og Thøgersen (1995). De fremmet MOAB-rammeverket for å undersøke individuell forbrukeratferd med innvirkning på miljøet, der motivasjon, mulighet, og evne er påvirkningsfaktorer for utførelsen av miljøvennlig atferd. I tillegg er det flere nyere studier som har brukt MOAB-rammeverket for å undersøke bærekraftig eller miljøvennlig atferd. Blant annet for å undersøke matsvinnkampanjer for husholdninger (Soma et al., 2021), bruken av solcellepanelteknologi i husholdninger (Snow et al., 2022), og sammenhengen mellom forbrukermotivasjon, forståelse og bruk av bærekraftsmerker på matvarer (Grunert et al., 2014).

Soma et al. (2021) benytter kvalitativ metode med intervju og tematisk analyse. MOAB-rammeverket brukes for å vurdere opplevelsen til husholdninger som deltok i en intervensjonsstudie for bevisstgjøringskampanjer relatert til å redusere matsvinn. Ifølge forfatterne er bevisstgjøringskampanje den mest populære typen for intervensjon, og for studiets fokus innebærer dette at informasjon og tips gis til enkeltpersoner for å motivere og forbedre husholdningers evner til å redusere matsvinn. Studiets funn tyder på at kampanjen hadde positivt forbedret husholdningenes motivasjoner og evner, men var mindre effektiv når det gjaldt å gi muligheter for å redusere matsvinn. Soma et al. (2021) fant at det er flere barrierer som hindrer husholdninger fra å handle i samsvar med deres motivasjoner og evner.

Snow et al. (2022) bruker også kvalitativ metode med dybdeintervjuer og tematisk analyse. MOAB-rammeverket brukes for å forstå verdiene og bekymringene til solcellepaneleiere (australske husholdninger), og hva som driver motivasjonen og evnen deres til å delta i fremtidig energiteknologi – der ny teknologi innebar at brukerne måtte håndterer energietterspørsel og dele energidata med nettverket. I studiet finner forfatterne flere faktorer som forklarer husholdningenes motivasjon, men motivasjon garanterer ikke muligheten til å delta. Ifølge Snow et al. (2022) bidrar studiet med en foreløpig metode for å skåre motivasjon og evne i rammeverket for å få en bedre forståelse av solcellepaneleieres potensielle bruk eller deltakelse i fremtidige energiteknologier. Funnene deres tyder på at å øke husholdningers evner med nye teknologier først og fremst krever at de har mer kjennskap til (evne) og muligheter til å delta i utformingen av energiteknologi.

Zwick (2022) anvender MOAB-rammeverket for å studere intensjon-atferds-gapet for asylsøkere og flyktninger som planlegger å forlate landet sitt på kort sikt. Gjennom kvalitativ metode og intervju med 15 asylsøkere og flyktninger, benyttes narrativ analyse for å konstruere narrativer som deretter diskuteres opp mot MOAB-rammeverket. Selv om studiets forskningstema ikke er relevant og framgangsmåten er litt forskjellig ettersom jeg ikke benytter narrativ analyse, så er likevel metoden interessant og svært lik tilnærmingen som er planlagt for denne oppgaven.

Kunnskapshull

Relevant kunnskapsstatus på tidligere forskning som benytter kvalitativ metode (intervju) og konstruerer narrativer på individnivå er begrenset. Det nærmeste som dukket opp i litteratursøket var studiet om individers forståelse av bærekraftsinitiativer på arbeidsplassen (Perey, 2015), og individuelle erfaringer med bærekraft over tid (Weder et al., 2019). Derfor benyttes Holden et al. (2020) sin definisjon på narrativer og dens fem komponenter fordi det samsvarer mer med tenkt oppbygging av narrativer i oppgaven enn studiet til Perey (2015) og Weder et al. (2019). Moezzi et al. (2017) skriver at fortellinger inkluderer det som er 'kjent, men underkjent' som ofte unnslipper mer formell datainnsamling. De handler derfor ikke bare om hvordan man gjør noe eller hva som kan gjøres, men avslører også eksisterende begrensninger, misoppfatninger, innsikter, tro, erfaringer, eller perspektiver (Moezzi et al., 2017). Ettersom det finnes få studier om bærekraftsfortellinger sett gjennom vanlige folks perspektiv så vil masteroppgaven bidra til å fylle dette kunnskapshullet på området.

MOAB-rammeverket benyttes for å synliggjøre og kartlegge nevnte og andre «kjent, men underkjent» faktorer. En stor andel av studiene som bruker MOAB-rammeverket er kvantitative (Grunert et al., 2014; Ölander & Thøgersen, 1995), men litteratursøket viste at det også er mulig å bruke rammeverket for kvalitativ metode som er planlagt forskningsmetode for oppgaven. Tre av studiene fra kunnskapsstatus benytter ulike kvalitative intervjuformer for datainnsamling, der to av studiene benytter tematisk analyse av datamaterialet (Snow et al., 2022; Soma et al., 2021) og den tredje bruker narrativ analyse (Zwick, 2022). For oppgavens problemstilling vil MOAB-rammeverket brukes for å diskutere narrativene som konstrueres fra intervjudatamaterialet. Ved å bruke et teoretisk rammeverk og en forskningsmetode som kreativt skiller opp forskningsprosessen ønsker jeg å berike det nåværende forskningsfeltet på området.

1.2 Problemstilling

Denne oppgaven undersøker hvordan enkeltmennesker forstår og opplever bærekraftig utvikling og FNs bærekraftsmål. Foregående delkapittel viser at det eksisterer et kunnskapshull og det er et behov for empirisk forskning på området. Med bakgrunn i kunnskapsstatusen som er fremlagt er det utformet to problemstillinger som er følgende:

Sett fra vanlige folks perspektiv, hvilke bærekraftsfortellinger reflekterer deres forståelse, kunnskap og tanker om bærekraft og FNs bærekraftsmål?

Hvordan påvirkes folks atferd av faktorene motivasjon, evne og mulighet til å være bærekraftig, og hvilke av disse faktorene forklarer de ulike bærekraftsfortellingene?

Med bærekraft mener jeg både begrepet generelt og spesielt bærekraftsmålene som er høyt på dagsordenen. Begrepet bærekraft og bærekraftig utvikling er kjent for sine tre dimensjoner: klima og miljø, økonomi, og sosiale forhold. Videre er de tre viktigste imperativene for bærekraftig utvikling: å tilfredsstille menneskelige behov, sikre sosial rettferdighet, og respektere miljøgrenser (Holden et al., 2016).

Hensikten med oppgaven er å intervju vanlige folk for å konstruere bærekraftsfortellinger slik de oppleves nedenfra. Fortellingene bygger på enkeltmenneskers kunnskap om og subjektive forståelse av bærekraft, samt andre tanker og refleksjoner de har. Fortellingene er viktige fordi bærekraftig utvikling trenger fortellinger som mennesker kan tro på og støtte for at de skal være gjennomførbare. Fortellingene reflekterer de løsningene og aktørene som enkeltmennesker har størst tro på for å realisere bærekraftig utvikling.

Ved å diskutere bærekraftsfortellingene opp mot det teoretiske rammeverket (se kapittel 2) ønsker jeg å belyse de faktorene som påvirker enkeltmenneskers motivasjon, mulighet og evne til å være bærekraftig. I tillegg belyser faktorene hva som skal til for at fortellingene kan omgjøres til handling. Jeg har gjennomført fire intervjuer med vanlige folk, og bruker tematisk analyse for å analysere intervjuene med hensikten å konstruere bærekraftsfortellinger.

1.3 Oppgavens oppbygning

Kapittel 1 introduserer oppgavens tema i en større kontekst og dens politiske forankring, som etterfølges av kapittel 1.1 som kartlegger eksisterende kunnskapsstatus for bruken av narrativer (fortellinger) og det teoretiske MOAB-rammeverket i bærekraftsforskning. Kapittel 1.2 redegjør for oppgavens problemstilling og avgrensninger.

Kapittel 2 er en gjennomgang av det valgte teoretiske rammeverket for oppgaven og inkluderer grunnleggende teori på menneskelig atferd. MOAB-rammeverket består av tre komponenter som utdypes nærmere; motivasjon, mulighet og evne. I tillegg gjennomgås grunnleggende teori som MOAB-rammeverket bygger på.

Kapittel 3 er en grundig redegjørelse for oppgavens forskningsmetode. Innenfor kapittelet presenteres valg av kvalitativ metode, der den valgte metode for datainnsamling er semistrukturerte intervjuer. Intervjuprosessen med utvelgelse av respondenter, utforming av intervjuguide, og gjennomføring av intervjuer er nøye dokumenter. Videre opplyses det om forskningsetikk og utførelsen av transkribering. Til slutt er analysen av datamaterialet, der valget falt på tematisk analyse som følger seks steg. Kapittelet er viet stor plass ettersom en stor andel av arbeidet med oppgaven foregikk her og forskningen bygger sterkt på resultatene fra dette arbeidet.

Kapittel 4 presenterer resultatene fra den tematiske analysen som er fem temaer, og avslutningsvis legges det frem et sammendrag av temaene.

Kapittel 5 diskuterer temaene fra kapittel 4 opp mot det teoretiske rammeverket i kapittel 2 og kunnskapsstatusen i kapittel 1.1. Kapittelet er oppbygget etter MOAB-rammeverkets komponenter, og en oppsummering av hovedfunnene fra diskusjonen gis på slutten og hvordan funnene utfyller eller motstrider hverandre.

Kapittel 6 presenterer konklusjonen og besvarer oppgavens problemstilling.

Kapittel 7 gir en grundig gjennomgang av forskningens kvalitet og andre metodiske refleksjoner, der oppgavens interne- og eksterne gyldighet samt pålitelighet diskuteres.

Kapittel 8 avslutter oppgaven med refleksjoner fra arbeidet og behovet for videre forskning.

2. Teoretisk rammeverk

For studiets teoretiske rammeverk inkluderes teori som forklarer at menneskelig atferd bestemmes av tre faktorer: motivasjon, mulighet og evne (MOAB-rammeverket). I tillegg gjennomgås grunnleggende teori som MOAB-rammeverket bygger på. Deriblant teorier om hvilke faktorer som påvirker valg av atferd: teorien om overveid handling (Fishbein & Ajzen, 1975) og teorien om planlagt atferd (Ajzen, 1991). Atferdsteoriene deler samme forståelse av at individers motivasjon påvirker deres atferd og handlinger, og inkluderer flere personlige egenskaper. På den andre siden inkluderer MOAB-rammeverket flere ikke-personlige egenskaper slik som mulighet og evne, og er blitt benyttet for forskning på miljøvennlig atferd. MOAB-rammeverket vil derfor gjennomgås og brukes til drøfting av resultater i diskusjonen.

2.1 Atferdsteori

Teorien om overveid handling (Theory of Reasoned Action, TRA) av Fishbein og Ajzen (1975) er basert på antakelsen om at mennesker vanligvis oppfører seg på en fornuftig måte, der de tar hensyn til tilgjengelig informasjon og implisitt eller eksplisitt tar i betraktning konsekvensene av deres handlinger (Ajzen, 1985). I tillegg til fokuset på frivillig oppførsel sier teorien at intensjonen til å utføre en atferd er den viktigste variabelen som forutsier om hvorvidt en person faktisk utfører atferden (Ajzen, 1985; Fishbein & Ajzen, 1975). Intensjon består av motivasjonsfaktorer som bestemmer atferden, og disse faktorene er: 1) holdninger til atferden, det vil si i hvilken grad en person vurderer den aktuelle atferden som positiv eller negativ, og 2) subjektive normer som angår atferden, som referer til det opplevde sosiale presset til å utføre atferden (Ajzen, 1985, 1991). Dette kan forklares slik at hvis en person vurderer en atferd som positiv (holdning) og hvis han eller hun tror at andre ønsker at atferden skal utføres (subjektiv norm), vil intensjonen (motivasjonen) til å utføre atferden være større, noe som gjør det mer sannsynlig at personen utfører atferden.

Teorien om planlagt atferd (Theory of Planned Behavior, TPB) er avledet fra TRA og deler fokuset på atferdsintensjoner. Teorien hevder at intensjoner kan forutsies av tre uavhengige komponenter. De to første er likt som i TRA, mens den tredje er opplevd kontroll over atferden (Ajzen, 1991). Dette er den opplevde lettheten eller vanskeligheten ved å utføre atferden, der tidligere erfaringer og forventede hindringer spiller en viktig rolle. Selv om

ikke-motiverende faktorer anerkjennes av TPB, hviler teorien sterkt på antakelsen om at intensjon er den sentrale faktoren for utførelse av en atferd; jo sterkere intensjonen er desto mer sannsynlig vil atferden bli utført (Ajzen, 1991; Soma et al., 2021). Innenfor annen forskning på blant annet promiljø atferd så leder derimot ikke intensjon alene til ønsket handlinger og atferd (Soma et al., 2021).

2.2 Motivasjon, mulighet og evne: MOAB-rammeverket

Ölander og Thøgersen (1995) skriver at et konsistent (ikke selvmotsigende) forhold mellom holdninger og atferd bare kan forventes hvis atferden utelukkende avhenger av personens frie valg. Dette innebærer at personen har nødvendig og tilstrekkelig viljestyrke, evner, ressurser og tekniske midler til å utføre atferden. Derimot er flertallet av miljøvennlig atferd ikke helt frivillig i denne forstanden (Ölander & Thøgersen, 1995). De foreslår at et passende rammeverk for forskning av forbrukeratferd med miljøpåvirkning bør inkludere minst de tre komponentene; motivasjon, evne, og mulighet.

Ölander og Thøgersen (1995) forklarer at innenfor miljøforskning så har atferdsprediksjon blitt forbedret ved å inkludere såkalte moderatorer av forholdet mellom holdning og atferd. Moderatorene er evnekonseptet med elementene vane og oppgavekunnskap, og mulighetskonseptet som innebærer å tilrettelegge for forhold eller muligheten til å utføre en atferd. Sentralt i MOAB-rammeverket er antakelsen at å utføre en atferd eller gjennomgå en atferdsendring er mer sannsynlig hvis en forbruker oppfatter at det vil støtte deres interesse og er klar over konsekvensene av å ikke handle (motivasjon), har tilgjengelige ressurser og alternativer til å utføre atferden (mulighet), og ferdigheter og kompetanse til å utføre atferden (evne) (Soma et al., 2021).

Motivasjon

Motivasjon til å velge den ene eller den andre av alternative handlinger er den første komponenten i MOAB-rammeverket. Under beslutningsprosessen fungerer motivasjon som en intern drivkraft som påvirker atferdens retning og styrke (Bettman, 1970; Zwick, 2022). Motivasjonskomponenten i Ölander og Thøgersen (1995) sitt MOAB-rammeverk er en forenklet versjon av teorien om overveid handling (TRA). Andre tolkninger av MOAB-rammeverket utvider definisjonen av motivasjon utover egeninteresse som er sentralt i TRA (MacInnis & Jaworski, 1989; Ölander & Thøgersen, 1995; Thøgersen & Ölander, 2002;

Zwick, 2022). Blant alternative teorier for motivasjon så nevner Ölander og Thøgersen (1995) normaktiveringsteorien (Norm Activation theory) av Schwartz (1977) som har blitt brukt til å undersøke det moralske aspektet ved atferd, og for tilfeller der atferd har miljøkonsekvenser. Videre skriver Ölander og Thøgersen (1995) at en del populær miljøforskning som støtter Schwartz (1977) normaktiveringsteori også tar for seg teorien om oppfattet forbrukereffektivitet (Perceived Consumer Effectiveness, PCE). Teorien om oppfattet forbrukereffektivitet er relatert til konseptet opplevd atferdskontroll som finnes i teorien om planlagt atferd (TPB), og innebærer hvordan en forbruker oppfatter sin evne til å bidra til et spesifikt utfall gjennom egen atferd (Ellen et al., 1991). I følge teorien om oppfattet forbrukereffektivitet vil personers intensjoner og atferd bli påvirket hvis personen tror at deres atferd vil eller ikke vil lede til ønsket utfall (Ellen et al., 1991).

Motivasjon har også blitt koblet opp mot verdier, som igjen har blitt koblet til bærekraftig atferd (Thøgersen & Ölander, 2002). I tillegg til hans normaktiveringsteori så er Schwartz kjent for sine andre bidrag innenfor atferdsforskning, og spesielt hans «Theory of Basic Human Values» som tar for seg universelle verdier som latente motivasjoner (Schwartz, 1992). I denne teorien identifiserer Schwartz ti grunnleggende menneskelig verdier, og hver verdi kjennetegnes av en underliggende motivasjon eller et mål. Selv om grunnleggende verdier er viktige for atferd og kan være en årsak til å engasjere mennesker så er ikke atferd drevet eller motivert av verdier alene (Snow et al., 2022).

For denne oppgaven vil en utvidet definisjonen av motivasjon brukes, og hviler samtidig på det som Ölander og Thøgersen (1995) skriver om motivasjonskomponenten i deres studie. Resultatene drøftes vil opp mot de nevnte teoriene sammen med teorien som inkluderer menneskelige verdier.

Evne

Den andre komponenten i MOAB-rammeverket er evne. Ölander og Thøgersen (1995) skriver at motivasjon fører bare til utførelsen av en atferd hvis personen har de nødvendige evnene til å utføre atferden. Videre nevner de Pieters (1991) foreslåtte oppdeling av evnekonseptet inn i vane (Triandis, 1977) og oppgavekunnskap (Pieters & Verhallen, 1984). Vane er hyppighet av tidligere oppførsel og styrken til tidligere atferd i å produsere målatferden (Triandis, 1977), og har blitt identifisert som både en uavhengig determinant av

atferd og en moderator av intensjon (Ölander & Thøgersen, 1995). Oppgavekunnskap er knyttet til kunnskapen om nødvendige handlinger som må tas for å nå et bestemt mål (Pieters & Verhallen, 1984). For evnekomponenten vil oppdelingen av evne inn i vane og oppgavekunnskap brukes for diskusjonen.

Mulighet

En siste komponent er mulighet for å gjennomføre intensjonen som er en forutsetning for at atferden utføres. Mulighetskomponenten i MOAB-rammeverket til Ölander og Thøgersen (1995) er knyttet til konseptet om tilretteleggende forhold (Triandis, 1977) og konseptet om ytre forhold (Guagnano et al., 1995; Stern & Oskamp, 1987). Tilretteleggende og ytre forhold deler flere likheter, men første innebærer tilstedeværelsen eller fraværet av forhold som letter utførelsen av en bestemt atferd. Mens ytre forhold kan være fysiske strukturer, sosiale institusjoner, og økonomiske krefter. I sammenheng med mulighetskomponenten nevner Zwick (2022) også Triandis (1977) og at enkeltpersoner kan ha til hensikt å utføre en bestemt handling, men være ute av stand til å gjøre det da miljøet hindrer handlingen i å utføres. Mulighetskomponenten for diskusjonen følger konseptene om tilretteleggende- og ytre forhold.

3. Metodekapittel

Dette kapittelet redegjør for de metodiske valgene som er gjort underveis i arbeidet med oppgaven. Kapittelet består av fem delkapitler og kapittel 3.1 omhandler valg av forskningsmetode som falt på kvalitativ metode med semistrukturerte intervjuer for datainnsamlingen. Kapittel 3.2 dokumenterer nøye intervjuprosessen med utvelgelse av respondenter, utforming av intervjuguide, og gjennomføring av intervjuer. Kapittel 3.3 presenterer forskningsetikk med de etiske avveiningene og betraktningene rundt datainnsamlingen (intervju). Kapittel 3.4 forklarer hvordan transkribering av intervjuene er utført. Til slutt er kapittel 3.5 som omhandler analysen av datamaterialet, der valget falt på tematisk analyse som følger seks steg.

3.1 Valg av forskningsmetode

Valg av metode avhenger av forskningens formål og problemstilling, der sistnevnte er spesielt retningsgivende for hva og hvem som skal studeres (Thagaard, 2018). Gjennom forskningens problemstilling ønsket jeg å få innsikt i og undersøke hvordan folk opplever og forstår bærekraftig utvikling. Det var hensiktsmessig å ta et nedenfra perspektiv når jeg forsøkte å forstå dem jeg forsker på «innenfra» (Gullestad, 1989). Et slikt perspektiv dannet grunnlaget for å konstruere bærekraftsfortellinger slik de oppleves nedenifra. Metoden ble valgt etter en samlet vurdering av problemstillingen, hvem og hva som skal studeres, og med hensyn til tilgjengelig tid og fastsatt tidsramme for forskningen. I denne sammenheng var kvalitativ metode med semi-strukturerte intervjuer den mest optimale forskningsmetoden.

Kvalitativ metode er godt egnet for å oppnå dybdekunnskap og forståelse for fenomenet som studeres, og for å utvide kunnskapen på et område der fenomenet er lite studert (Thagaard, 2018). Forskeren kan oppnå «virkelighetsnær» informasjon som følge av at den eller de som undersøkes «definerer hva slags informasjon som er relevant» (Jacobsen, 2015, s. 127). Videre kjennetegnes metoden av åpenhet og fleksibilitet; forskeren kan legge få føringer på den informasjonen som innhentes (Jacobsen, 2015). I tillegg kan forskningen starte med generelle spørsmål og bredt fokus som snevres inn fortløpende i arbeidet med datamaterialet (Bell et al., 2018). Metoden var derfor et naturlig valg ettersom jeg ville benytte en åpen og fleksibel metode for å undersøke enkeltmenneskers oppfatning av bærekraftig utvikling.

Det var hensiktsmessig å gjennomføre semi-strukturerte intervjuer for å finne ulike fortellinger om bærekraftig utvikling slik de oppleves «nedenifra» gjennom vanlige folks perspektiv. Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 22) så er målet med det kvalitative forskningsintervjuet å innhente «beskrivelser om den intervjuedes livsverden for å kunne fortolke betydningen». De gode bærekraftsfortellingene er de som folk forstår og motiveres av, og siden jeg ønsket enkeltmenneskers perspektiv så var det nødvendig å spørre folk. Ved å intervju vanlige folk kunne jeg begynne å forstå deres holdninger, verdier og atferd relatert til bærekraftig utvikling og dette dannet datagrunnlaget til forskningen.

Kvalitativ metode har ofte et induktivt syn på forholdet mellom teori og data; der førstnevnte oppstår fra arbeidet med datainnsamling og -analyse (Bell et al., 2018). Som nevnt tidligere var det ønskelig med en åpen og fleksibel metode, og dette ble styrket etter den innledende fasen av arbeidet med masteroppgaven. Det ble gjennomført et litteratursøk på problemstillingen, og eksisterende litteratur ble utvalgt og gjennomgått for å forstå samt utforske kunnskapsstatusen på området. Likevel ønsket jeg ikke at litteraturen skulle bli styrende for oppgavens fokus, og jeg vekslet derfor mellom med litteratur, teori, og data.

I praksis betød dette at jeg valgte å gjennomføre intervjuer parallelt med skrivingen av kunnskapsstatus (kapittel 1.1) På denne måten kunne jeg ha en forståelse av eksisterende forskning, men samtidig ha et åpent sinn og la det innhentet datamateriale veilede retningen. Dette åpnet opp for at jeg kunne utforske det jeg syntes var spennende samt relevant, uten å forme forskningen rundt teori og tidligere forskning. I tillegg ga dette en raskere fremgang og jeg fikk variert arbeidet. Resultatet var at jeg fikk undersøkt flere retninger og aspekter, utviklet og forbedret problemstillingen, samt snevret inn fokuset. Etter å ha samlet inn all dataen gikk jeg videre til dataanalysen, og tematisk analyse med koding ble benyttet. Kapittel 3.5 vil gå nærmere og detaljert inn på tematisk analyse. Ettersom det er den viktigste og mest tidkrevende delen av forskningen er det viet god plass til delkapittelet for å styrke validiteten av resultatene som forskningen bygger sterkt på.

3.2 Datainnsamling

Intervjuformen som var mest egnet for forskningen var åpne individuelle intervjuer med en semistrukturert intervjuguide. Intervjuet forløper da som en samtale i dagliglivet, men det er fortsatt et profesjonelt intervju med et bestemt formål (Kvale & Brinkmann, 2015). I

overensstemmelse med et semistrukturert intervjuform ble intervjuet utført med en intervjuguide (se vedlegg 2) som inneholder en oversiktlig liste over temaer og forslag til spørsmål (Kvale & Brinkmann, 2015). Hensikten med datainnsamlingen var å innhente respondentenes forståelse og oppfatninger opp mot problemstillingen. Gjennom den valgte intervjuformen fikk jeg frem nyanserte beskrivelser om respondentenes livsverdener, og respondentene fikk beskrevet med egne ord det de opplever og føler.

Utvalg

En viktig del av forskningen er å sette kriterier for utvalget, og problemstillingen danner grunnlaget for valg av kriterier. Jeg fulgte en strategisk utvelgelse (Thagaard, 2018), som vil si at jeg på forhånd tenkte gjennom kriterier og viktige kjennetegn for utvalget og valgte deretter. Det første steget var derfor å avklare hvem som er aktuelle som respondenter, og hvilke trekk disse bør ha for å kvalifisere til å delta i forskningen (Jacobsen, 2015). Ettersom jeg ønsket å intervju vanlige folk så hadde jeg et bredt utgangspunkt å velge respondenter fra og kunne fritt velge «hvem som helst» til intervjuet. For å snevre inn utvalget utarbeidet jeg derfor noen inkludering- og ekskluderingskriterier.

Første kriteriet var at respondentene skulle bli valgt fra mitt eget nettverk slik at jeg lettere kunne velge personer som oppfylte de andre kriteriene. Det ble vektlagt variasjon mellom kjønn og alder slik at jeg kunne få belyst problemstillingen fra ulike synspunkter og unngå at gruppen ble skjevt fordelt eller ensformig. Videre skulle utvalget bestå av minst fire og maks seks respondenter, og det var viktigere å få frem betydningsrike data enn store datamengder – dybde over bredde. Det var også viktig for meg at jeg ikke kjente for godt til respondentenes mening eller forhold til problemstillingen slik at jeg unngikk å tilegne deres fortellinger min kunnskap eller forutinntakelser om personene.

Et annet kriterium var informasjonsdeling eller kommunikasjon, der jeg valgte respondenter ut fra mine tanker rundt hvor villig de var til å gi fra seg informasjon eller hvor godt de ville kommunisere. Hvis jeg mistenkte at en mulig respondent ikke ville prate nok eller prate for mye ble de ekskludert fra utvalget. På denne måten valgte jeg respondenter som jeg antok ville prate tilstrekkelig rundt problemstilling. Et tredje kriterium var at jeg ønsket å intervju vanlige folk, som vil si at jeg bevisst prøvde å velge folk som jeg trodde hadde varierende bakgrunn og kunnskap om temaet – bærekraft – slik at jeg fikk en blandet gruppe.

Rekruttering

Etter at kriteriene var satt kunne rekrutteringen av respondenter starte. Første steget var å kartlegge ulike bekjente i eget nettverk som oppfylte kriteriene. Deretter tok jeg kontakt på e-post eller gjennom sosiale medier med de jeg anså som aktuelle og spurte om de var interesserte. Hvis jeg fikk et ja eller kanskje (de ønsket mer informasjon) sendte jeg samtykkeskjemaet. Dette fungerte som et informasjonsskriv med vedlagt samtykkeerklæring og er utført i henhold til NSD sin mal (se vedlegg 1). Respondentene som ønsket å delta skrev så elektronisk under på samtykkeskjemaet før intervjuene tok plass, og ga samtykke til video- og lydopptak samt bruk av datamaterialet. Til slutt inviterte jeg til et Teams-møte for den tiden og datoen som respondenten og jeg ble enige om på forhånd. Tabell 1 nedenfor viser en demografisk samt yrkesoversikt over de fire respondentene, alle er tilegnet et anonymisert «pseudonym» som brukes i presentasjonen av resultater.

Tabell 1 Demografisk oversikt over respondenter

Pseudonym	Aldersspenn	Kjønn	Bosted	Yrke
Marius	30 – 35 år	Mann	Oslo	Konsulent
Emilie	20 – 25 år	Kvinne	Larvik	Bygg-ingeniør
Ola	55 – 60 år	Mann	Horten	HR
Julie	40 – 45 år	Kvinne	Larvik	Barnehageassistent

Intervjuguide

Intervjuguiden ble utformet på forhånd av intervjuene og oppsettet har en innledning, en hoveddel og en avsluttende del (vedlegg 2). Hoveddelen inneholder en liste med temaer som dekker problemstillingen, og et hovedspørsmål for hvert tema samt forslag til oppfølgingsspørsmål. I tillegg inkluderte jeg en ‘hensikt’ for hvert tema, som gjorde det enklere å vite om respondenten hadde svart på det jeg ønsket å vite. Intervjuguiden fungerte som et styringsverktøy for intervjuene, men åpnet samtidig opp for endringer i temaenes rekkefølge eller følge opp distraksjoner og interessante vendinger underveis. Dette vil si at spørsmål kunne avvike eller forandres, og respondenten kunne i stor grad styre samtalen. Derfor ble det vektlagt at spørsmålene var enkle og åpne slik at respondentene kunne tolke spørsmålene og svare slik de ønsket med egne ord. Intervjuguiden ble ikke delt med respondentene i forkant av intervjuene ettersom jeg ikke ønsket at de skulle forberede seg på forhånd. Dette kunne ha ført til at respondentene konstruerte svar eller undersøkte

problemstillingen nærmere på egenhånd, noe som ikke var ønskelig fordi det ville lagt føringer for hva respondenten svarte.

Temaene i intervjuguiden henger sammen med problemstillingen og var følgende:

1) Forståelse og opplevelse, 2) Følelser og verdier, 3) Handlinger og motivasjon, 4) Realisering av bærekraftig utvikling, 5) Viktige aktører, 6) Løsninger og strategier, 7) FNs bærekraftsmål. Ettersom jeg fastsatte det teoretiske rammeverket etter at intervjuene var gjennomført så gjenspeiler intervjuguidens temaer hovedsakelig de fortellingene jeg skulle finne og de fem komponentene nevnt i kunnskapsstatus (kapittel 1.1). Det er derfor noen andre temaer som kunne vært interessante å undersøke nærmere opp mot MOAB-rammeverket, for eksempel gå dypere inn på respondentenes muligheter, evne, og motivasjon og knytte det mer opp respondentenes atferd.

For det siste temaet (FNs bærekraftsmål) tok jeg opp bærekraftsmålene og hadde en enkel øvelse som respondentene deltok i. Øvelsen gikk ut på at jeg delte skjerm og viste respondenten de 17 bærekraftsmål-ikonene, og ba respondenten velge ut to eller tre mål som de syntes var viktigst og begrunne valget. Etter dette ba jeg respondenten velge ut et mål og fortelle om en kort historie de relaterte til målet. Hensikten med øvelsen var å få innblikk i deres egen oppfattelse av bærekraftsmålene, samt løsrive de fra deres egne antakelser om hva som var riktig svar og heller la de knytte det opp med hva de selv følte at målet innebar.

Gjennomføring av intervju

Innledningsvis foretok jeg et prøveintervju med min samboer, og dette viste seg å være svært hensiktsmessig ettersom jeg fikk sjekket hvilke spørsmål som var uklare, ble oppfattet feil eller annerledes enn planlagt, og hvilke spørsmål som hadde forbedringspotensial.

Prøveintervjuet sørget også for at jeg fikk erfart intervjusituasjonen som gjorde at jeg følte meg tryggere og mer selvsikker under mitt første intervju. Intervjuene ble gjennomført over Teams gjennom min NMBU-bruker. Det var satt av 60 minutter til intervjuet, og hvert intervju varte fra 35 – 50 minutter. Lyd- og videoopptak ble tatt over Teams sin opptaksfunksjon som automatisk lagrer videoene etter endt opptak i Microsoft Stream på serveren til NMBU. I tillegg tok jeg et back-up-lydopptak med Nettskjema diktafon-appen på privat mobil, appen krypterer automatisk lydfilen som sendes til Nettskjema og det er ikke mulig å lytte til lydfilen på mobilen.

Intervjuene ble transkribert kort tid etter intervjuet slik at jeg hadde det friskt i minne og ikke utelot inntrykk eller opplevd stemning fra intervjuene. Intervjuene ble utført med dagers mellomrom noe som ga tid til å transkribere hvert intervju og reflektere over prosessen. Som følge fikk jeg forbedret intervjuprosessen på flere måter. Blant annet fikk jeg revidert intervjuguiden siden jeg med den valgte intervjuformen var åpen for nye perspektiver og spørsmål underveis i prosessen. I tillegg fikk jeg opparbeidet meg erfaring, samt god kjennskap til spørsmålene og mulig oppfølgingsspørsmål. Videre fikk jeg en dypere innsikt i problemstilling og hvilke aspekter eller retninger som var interessante og relevante. I den forbindelsen fant jeg ut hvilke temaer jeg ville utforske videre eller gå nærmere inn på ved neste intervju.

Intervjuene startet med en generell innledning der jeg først takket respondenten for at hen deltok. Deretter presenterte jeg oppgaven og meg selv, og forklarte kort hva tidsrammen og formålet med intervjuet var. I tillegg forsikret jeg meg om at respondenten samtykket til lyd- og videoopptak, og spurte respondenten om hen hadde noe spørsmål før vi begynte. Selve intervjuet begynte med et oppvarmingsspørsmål der respondenten fortalte kort om seg selv og sin bakgrunn. Deretter stilte jeg spørsmål rundt temaene i intervjuguiden. Avslutningsvis spurte jeg om respondenten ville tilføye noe eller hadde noen kommentarer til intervjuet, og takket til slutt for deltakelsen.

For å unngå å påvirke svarene til respondenten så var det viktig at spørsmålene ikke var ledende eller bygget på mine egne antakelser og tanker rundt problemstillingen. I noen tilfeller var det nødvendig å utdype eller forklare spørsmålene nærmere hvis respondenten slet med å svare eller ikke forstod spørsmålet. I disse tilfellene var det vanskelig å unngå at spørsmål ble ledende, og jeg prøvde til beste evne å forklare spørsmålet nøytralt uten å gi eksempler eller utdypninger som kunne legge føringer for retningen. Ledende spørsmål betyr likevel ikke at reliabiliteten er redusert – snarere tvert imot. Ifølge Kvale og Brinkmann (2015) kan ledende spørsmål være nødvendig, blant annet for å sjekke reliabiliteten til intervjusvarene og for å verifisere intervjuerens fortolkninger.

Intervjuguidens temaer ble forsøkt fulgt for hvert intervju, men rekkefølgen og antall spørsmål varierte. Selv om respondentene fikk hovedsakelig like spørsmål så varierte lengden og innholdet på svarene deres, noe som var svært interessant og gunstig for analysedelen.

Gjennom å stille oppfølgingsspørsmål som «Hva mener du med det?» og «Hvorfor det?» eller kontrollspørsmål som «Forstår jeg det slik at ..?», fikk respondentene reflektert over og avklart sine svar. Dette førte til mer utdypende svar på spørsmålene, og under transkribering innså jeg at respondentenes ulike svar ga en fin bredde og dybde i datamaterialet.

Under intervjuene forsøkte jeg å lytte aktivt noe som i praksis var vanskeligere enn først antatt. I etterkant av intervjuene når jeg foretok transkribering oppdaget jeg at det var flere tilfeller jeg gikk glipp av muligheten til å følge opp eller avklare interessante momenter. Dette skyldes først og fremst lyd kvalitet og tilstedeværelse. Ulempen med digitale intervju var redusert lyd kvalitet som følge av nettforbindelsen, eller bakgrunnsstøy og at respondenten flyttet på seg selv eller enheten de var på. Som følge var det vanskelig å oppfatte hva som ble sagt, og det skapte forstyrrelser i intervjuflyten. Utenom de tekniske utfordringene var det også vanskelig å få med seg alt som ble sagt og raskt tolke dette mens intervjuet pågikk. Jeg innså tidlig at jeg måtte ha fullt fokus på hva som foregikk på skjermen, og valgte derfor å ikke ta notater for å være mer til stede.

3.3 Forskningsetikk

Det er flere etiske betraktninger eller avveininger som skal vurderes underveis når man gjennomfører et forskningsprosjekt. Ifølge Jacobsen (2015, s. 45) har forskeren «plikt til å tenke nøye igjennom hvordan forskningen kan påvirke dem det forskes på, og hvordan forskningen vil oppfattes og bli brukt». Mer formelt så må det søkes konsesjon for forskningsundersøkelser som innhenter og behandler personopplysninger som lagres helt eller delvis elektronisk (Jacobsen, 2015). I tillegg må prosjektet meldes inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD), noe som ble gjort før jeg påbegynte datainnsamlingen. I meldeskjemaet til NSD er det mye informasjon som skal utfylles, og helt overordnet så er det en detaljert plan for innhenting, behandling, fremstilling og lagring av data. NSD sin tilbakemelding var at planen min for håndtering av personopplysninger var i henhold til deres retningslinjer og personopplysningsloven.

Jacobsen (2015) skriver videre at forskningsetikken i Norge har tre grunnleggende krav mellom forsker og de som undersøkes: informert samtykke, krav på privatliv, og krav på å bli korrekt gjengitt. For kravet om informert samtykke så fikk respondentene et informasjonsskriv med opplysninger om forskningsprosjektet, databehandling, og

personvern. Informasjonsskrivet er utarbeidet i henhold til NSD sin mal, og inneholder en samtykkeerklæring som respondentene underskrev i forkant. I informasjonsskrivet ble det opplyst om at det er frivillig å delta, og respondentene kan til enhver tid be om innsyn eller trekke seg fra undersøkelsen. For sikkerhetsskyld tok jeg også en muntlig gjennomgang av informasjonsskrivet før intervjuet, og forsikret meg om at de 1) samtykket til video- og lydopptak, 2) forstod hva deltakelse innebar, 3) svarte på eventuelle spørsmål eller usikkerheter de hadde rundt deltakelse. På denne måten sørget jeg for at respondentene hadde informert samtykke under hele prosessen.

Kravet om privatliv har visse elementer: hvor følsom og privat er den informasjonen som samles inn, og hvor stor mulighet er det for å identifisere enkeltpersoner ut fra data (Jacobsen, 2015). For følsomme opplysninger var det bare en respondent som oppga dette, og jeg forhørte meg med personen og fikk skriftlig samtykke på at jeg kunne bruke informasjonen. For privat informasjon og muligheten til å bli identifisert så var det to respondenter som nevnte forhold relatert til nåværende eller tidligere jobb. Derfor fikk de sitatene og informasjonen jeg planla å bruke og spørsmål om de godkjente bruken. Videre var alle respondentene garantert anonymitet i undersøkelsen. Det benyttes pseudonym for navn og istedenfor nøyaktig alder er det et aldersspenn, andre personopplysninger som bosted og yrke er generalisert. Det er lettere å holde identiteten til respondenten anonym fordi forskningen ikke intervjuer enkeltpersoner fra en viss gruppe, bedrift, eller område. Dette gjør det vanskelig for utenforstående å identifisere respondentene i datamaterialet.

Til slutt er det kravet om å bli korrekt gjengitt, der forskeren skal tilstrebe fullstendig gjengivelse av resultater i riktig sammenheng (Jacobsen, 2015). For dette kravet er det viktig å være bevisst at sitater som tas ut av kontekst kan få en annen betydning og gi et ukorrekt bilde av hva respondenten egentlig mente. Derfor har jeg vært nøye med å analysere akkurat hva respondentene sa og mente, samt beholdt deler av teksten rundt benyttede sitater slik at konteksten ikke gikk tapt under arbeidet. Videre fikk respondentene tilsendt ferdigstilt resultatkapittel slik at de fikk gjennomført en sitatsjekk med en ukes tidsfrist. Dette åpnet opp for at respondentene sjekket om de var korrekt gjengitt, og jeg unngikk feiltolkninger av datasettet. Til tross for at Jacobsen (2015) skriver at kravene er vanskelig å tilfredsstille fullt ut og at de heller bør sees på som idealer så jeg har forsøkt til beste evne å tilstrebe at kravene innfris for forskningen.

3.4 Transkribering

Transkribering transformerer muntlig intervjusamtale til skriftlig tekst, noe som gjør intervjuet tilgjengelig som data for videre analyse (Kvale & Brinkmann, 2015). Videre lærer man mye om sin egen intervjustil ved å transkribere, og meningsanalysen av intervjuene begynner allerede under arbeidet med transkribering (Kvale & Brinkmann, 2015). Derfor var det viktig for meg å transkribere ett intervju om gangen før jeg begynte med neste. På denne måten ble jeg godt kjent med innholdet og noterte meg tanker og ideer til forbedring for spørsmålene, koder og temaer, eller intervjueteknikk.

Arbeidet med transkribering ble delt inn i to faser. I første fasen lyttet jeg til lydopptaket til intervjuene og transkriberte disse ordrett, som vil si ord for ord med alle gjentakelser, pauser og fyllord som «eh og mhm» og liknende (Tabell 2). Jeg tok med toneleie og kroppsspråk der det virket nødvendig eller essensielt for meningsinnholdet. Transkripsjonen har avsnitt for hvert spørsmål og svar, noe som ga betydelige mengder med tekst og flere titallssider for hvert intervju. Tegnsetting var vanskelig å få riktig underveis, spesielt komma og punktum der førstnevnte ble brukt svært mye fordi respondenten konstruerte lange svar, eller snudde og nølte midt i en setning.

Tabell 2 Tegnkoder med forklaring benyttet i transkribering

Tegnkode	Forklaring
...	Kort pause
... (lengre pause) ...	Lang pause
–	Nøling, skifter ordlyd eller snur midt i setningen
(«handling»)	Beskriver en handling respondent/intervjuer foretar seg
(tekst)	Avbrytelser midt i dialog og hva som blir sagt (avbrytelsen)
utydelig	Utydelig hva som blir sagt, vanskelig å oppfatte
utydelig (forslag)	Utydelig hva som blir sagt, med forslag til hva det kan være

I andre fasen omformet jeg den transkriberte teksten til en mer formell skriftlig tekst. Først laget jeg en kopi av den originale transkripsjonen og markerte tegnene for handlinger, avbrytelser, utydelig dialog og pauser som vises i Tabell 2. Deretter lyttet jeg til intervjuene og fokuserte jeg på tegnsetting som komma og punktum slik at teksten formulerte meninger riktig. Jeg endret kun der det var nødvendig, blant annet luket jeg vekk «–» tegnene der respondenten hadde nølt eller snudd i setningen og byttet det med komma eller punktum hvis mulig. Til slutt gikk jeg over tegnkodene for handlinger, avbrytelser og utydelig tekst og

fjernet samtlige som ikke var nødvendig for å forstå innholdet. Etter å ha gjennomgått transkripsjonen lyttet jeg til intervjuet enda en gang for å være helt sikker på at transkripsjonen stemte med intervjuinnholdet.

Tabell 3 Eksempel på revidert transkribering

Første transkripsjon (transkribert ordrett)	Andre transkripsjon (revidert tegnkode)
Jo jeg tror jo kanskje dette med eh hus og hytte holdt jeg på å si, oppvarming ... den biten ... som går rundt *utydelig* (tekniske?) løsninger – det finnes hus som bygges, som produserer mer energi enn de bruker selv uten å få tilført strøm og det sier jo litt om hvilke muligheter som finnes ikke sant.	Jo, jeg tror jo kanskje dette med hus og hytte, holdt jeg på å si, oppvarming, den biten som går rundt tekniske løsninger. Det finnes hus i dag , som bygges, som produserer mer energi enn de bruker selv uten å få tilført strøm. Det sier jo litt om hvilke muligheter som finnes ikke sant.

Tabell 3 viser et eksempel på revideringen av transkripsjonstekst, der mye fyllord, pauser og avbrytelser gjorde teksten vanskelig å lese. I noen tilfeller, slik som eksempelsitatet her, oppdaget jeg at ord i intervjuet var transkribert feil. I tabellen vises feil ord uthevet i rød fet skrift («**og**»), og de riktige som manglet er markert i grønn fet skrift («**i dag**»). Arbeidet med transkribering viste at det er ingen ukomplisert oppgave. Likevel var det svært nyttig fordi jeg fikk startet på fortolkningsprosessen og ble godt kjent med datamaterialet. I tillegg føler jeg meg trygg på at transkripsjonene reflekterer intervjuenes meningsinnhold.

3.5 Tematisk analyse

Transkribering av intervjuene genererte store mengder komplekse datasett som måtte analyseres. Hensikten med analysen var å få frem meningsinnholdet og tematisk analyse ble benyttet for å organisere, fremstille og beskrive datasettet i detalj. Analysearbeidet var også en grunnleggende del for å kunne konstruere bærekraftsfortellinger ut fra datamaterialet. Forskningen bygger sterkt på resultatene fra analysen og gjennomgås nøye for å sikre innsikt og forståelse for valgte tolkninger og avveininger som oppstod underveis i analysearbeidet.

Tematisk analyse innebærer en prosess der man identifiserer mønstre eller temaer i kvalitativ data (Braun & Clarke, 2006). Forskeren har en aktiv rolle i kartleggingen av temaer (mønstre) som er av interesse, og deretter videreformidle disse til leserne (Braun & Clarke, 2006). En god tematisk analyse tolker og gir mening til dataen, og belyser problemstillingen gjennom

de viktige og interessante temaene man har identifisert i datamaterialet (Maguire & Delahunt, 2017). Fordelen med metoden er at den er uavhengig av teori og epistemologi, og kan brukes på tvers av en rekke teoretiske og epistemologiske tilnærminger (Braun & Clarke, 2006). Som følge er det en fleksibel og nyttig forskningsmetode, som kan gi rike, detaljerte, og komplekse redegjørelser for data. Derimot innebærer fleksibilitet mangel på klare og konsise retningslinjer, som kan gjøre det vanskelig å bestemme hvilke aspekter av dataene man skal fokusere på (Braun & Clarke, 2006). Tematisk analyse har også begrenset fortolkningskraft utover ren beskrivelse hvis den ikke brukes innenfor et teoretisk rammeverk (Braun & Clarke, 2006). Likevel anser jeg fordelene som større enn ulempene, og siden jeg skal bruke et eksisterende teoretisk rammeverk for diskusjon av resultater så er ikke denne ulempen til hinder for min forskning.

Ifølge Braun og Clarke (2006) er det flere valg som bør overveies før man påbegynner analysen. Først er det viktig å forstå hva et tema er, og en vanlig feil er å benytte temaene i intervjuguiden for den tematiske analysen. Dette fører til at dataen ikke blir analysert, men strukturert og organisert (Maguire & Delahunt, 2017). Ifølge Braun og Clarke (2006) så fanger et tema opp noe viktig med dataene opp mot forskningsspørsmålet, og reflekterer mønstre eller meninger i datasettet. Et tema er ikke noe håndfast og definerbart, og metodens fleksibilitet tilrettelegger for at forskeren selv fastslår hvilke temaer som er relevante.

For det andre kan temaer i datamaterialet identifiseres gjennom en induktiv tilnærming eller en teoretisk deduktiv tilnærming (Braun & Clarke, 2006). Ved sistnevnte identifiseres temaer gjennom en ovenfra-og-ned metode som er drevet av forskerens teoretiske eller analytiske interesse. Da analyseres dataen med en eksisterende koderamme og forskeren koder for et spesifikt forskningsspørsmål. En induktiv tilnærming identifiserer temaer gjennom en nedenfra-og-opp metode som er datadrevet, altså er temaene sterkt forbundet med datamaterialet. Tilnærmingen innebærer å lese og analysere datamaterialet for temaer tilknyttet problemstillingen, uten å tilpasse temaene til en eksisterende koderamme og uten å ta hensyn til analytiske forutinntakelser (Braun & Clarke, 2006). Ettersom jeg ønsket å la dataen «snakke til meg» benyttet jeg en induktiv tilnærming til tematisk analyse.

En tredje avveining i tematisk analyse er å avgjøre om temaene skal identifiseres på et semantisk eller latent nivå (Braun & Clarke, 2006). En semantisk tilnærming identifiserer

temaene basert på dataens eksplisitte betydning; det respondenten har sagt eller det som er skrevet. På den andre siden, vil en latent tilnærming gå dypere enn det semantiske innholdet i dataen ved å identifisere og undersøke datamaterialets underliggende ideer, antakelser og ideologier (Braun & Clarke, 2006). For analysedelen ønsket jeg å tolke og forklare datamaterialet, men jeg forsøkte ikke å lete etter noe større betydning eller ideologier utover hva som faktisk ble sagt. I denne sammenheng valgte jeg derfor en semantisk tilnærming.

Forskingens analyse følger Braun og Clarke (2006) seks steg for tematisk analyse, og lener seg på Maguire og Delahunt (2017) sin praktiske guide. Sistnevnte benytter de seks-stegene for et forskningseksempel, noe som illustrerte tematisk analyse svært godt og fungerte som en veileder. Ifølge Braun og Clarke (2006) innebærer analysen at man beveger seg frem og tilbake mellom datasettet, de kodede datautdragene som analyseres, og dataanalysen man produserer. Videre er ikke analysen en lineær prosess der man går fra et steg til et annet, og i arbeidet har det vært mye frem og tilbake med de ulike stegene. Braun og Clarke (2006) seks-steg vises under og er oversatt til norsk av meg. Metode og innhold for stegene beskrives detaljert videre i kapitlet.

1. Bli kjent med dataen
2. Generere innledende koder
3. Søke etter temaer
4. Gjennomgang av temaer
5. Definer og navngi temaer
6. Produser rapporten

Steg 1: Bli kjent med dataene

Første steget innebærer å bli godt kjent med dataen gjennom å lese aktivt og gjentatte ganger over innsamlet data (Braun & Clarke, 2006). Jeg startet å bli kjent med dataen allerede under intervju- og transkriberingsfasen (se kapittel 3.4), og under lesing for meningsinnhold og korrekt gjengivelse fikk jeg lest dataen gjentatte ganger. I tillegg begynte jeg å notere tanker og ideer for hva som er interessant og relevant i dataen, samt forslag til koder og temaer.

Steg 2: Generere innledende koder

I steg to starter man med å generere innledende koder fra datamaterialet. Koder identifiserer trekk ved dataen som er interessant, og kodene er ord eller korte beskrivelser av tekst-utdrag fra datamaterialet (Braun & Clarke, 2006). Koder skiller seg fra temaer som ofte er mer overordnet og som kodene samles under. Tilnærmingen var induktiv og datadrevet, som betyr at jeg identifiserte koder ut fra hva jeg fant interessant i datamaterialet og uten forhåndsbestemte koder. Dataprogrammet NVivo fungerte som et nyttig analyseverktøy for å ha oversikt alle kodene, og det forenklet arbeidet med å samle tekstutdrag under hver kode.

Braun og Clarke (2006) skriver at hele datasettet bør gis full og lik oppmerksomhet, og spesielt to av deres tips har jeg fulgt for dette steget. 1) Kod for så mange potensielle temaer (koder) som mulig fordi man vet aldri hva som er interessant senere. 2) Kod utdrag og behold litt av relevant tekst rundt for å unngå å miste konteksten. Jeg valgte å bruke linje-for-linje kode som betyr at hver eneste setning ble kodet i den grad det var gjennomførbart. Dette førte til at jeg satt igjen med 132 innledende koder når alle transkripsjonene var ferdigkodet. Det høye antallet koder skyldes nok at kodene var både for brede og for snevre, samt overlappet eller hadde likt innhold. Det mest tidkrevende med kodingen tok derfor plass deretter siden jeg måtte gjennomgå alle kodene flere ganger.

Først og fremst var det vanskelig å vite hvor mye data hver enkelt kode bør inneholde og hvor beskrivende navnet skulle være. I denne delen av arbeidet var navnene på kodene enkle og lite beskrivende for innholdet. Jeg så meg derfor nødt til å bli bedre kjent med innholdet i hver og en av dem slik at jeg kunne slå sammen overlappende koder, eller bryte ned de for brede kodene, eller putte de for snevre kodene inn i en litt mer overordnet kode. For å få oversikt over alle kodene og deres innhold laget jeg derfor en tabell i Excel som bestod av tre rader med titlene «Koder», «Kommentar» og «Kodens innhold». I påfølgende kolonner kom da en liste over hver kode i alfabetisk rekkefølge, eventuelle kommentarer til koden, og så en kort beskrivelse av innholdet. I tillegg laget jeg en separat liste over slettede og sammenslåtte koder, eller de som byttet navn, slik at jeg hadde disse til rådighet hvis nødvendig.

Det var mye frem og tilbake og jeg gjennomgikk sitatene nøye for meningsinnholdet i hver kode. I tillegg navnga jeg kodene på nytt i NVivo og Excel slik at de var beskrivende for meningsinnholdet, noe som gjorde arbeidet med å finne temaer enklere. Tabell 4 viser tre

forskjellige eksempelkoder med tilhørende eksempelsitat. Prosessen var svært tidkrevende, og i første omgang fikk jeg nedjustert til 72 koder, deretter til 42 koder, og til slutt 30 koder. Det er verdt å nevne at nedjusteringen foregikk på tvers av stegene i tematisk analyse og ikke bare under dette steget. På tross av at denne delen av analysen var utfordrende og mye hodebry så var det spennende og læringsrikt. Jeg ble godt kjent med hele datasettet, og kunne starte med å finne temaer parallelt med denne delen av kodingen.

Tabell 4 Eksempelkode med sitat

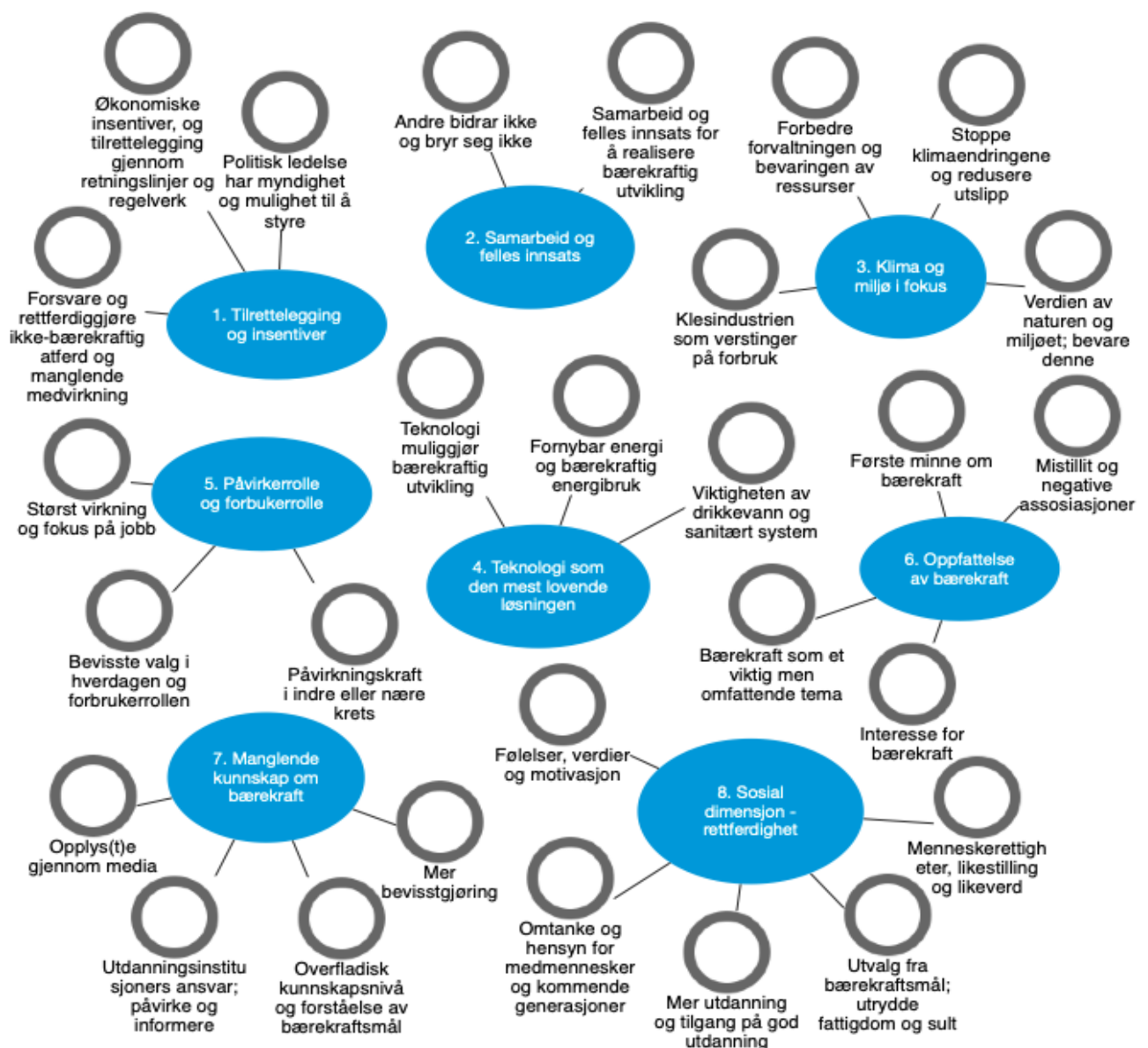
Eksempelkode med navn	Eksempelsitat
Omtanke og hensyn for medmennesker og kommende generasjoner	Ja, altså det går jo på det her å trygge framtida, å skape en best mulig framtid da for de barna våre, barnebarna, og de som kommer etter oss. Det går jo mye på ansvar, det går en del på rettferdighet også, og omsorg for neste generasjoner.
Stoppe klimaendringene og redusere utslipp	Men jeg synes hvert fall nummer 13 stoppe klimaendringene er veldig viktig og vi har på måte bare en jordklode og den må vi ta vare på. Hvis klimaendringene fortsetter i en negativ spiral så vil det jo bli ganske lite hyggelig på jorden etter hvert.
Påvirkningskraft i indre eller nære krets	Så da føler jeg liksom at jeg har ikke noe påvirkning på de eldre da, mens de som er i mer min generasjon så føler jeg at ved å liksom snakke om det og dele kunnskap da så kan det gi ganske positive påvirkning.

Steg 3: Søke etter temaer

Når all data har blitt kodet kan man begynne på tredje steget som innebærer å finne temaer i datasettet og samle kodene inn under passende temaer. Som nevnt tidligere er temaer mønstre eller meninger i datasettet som er viktig i forhold til å besvare forskningsspørsmålet eller problemstillingen (Braun & Clarke, 2006). Jeg fortsatte arbeidet i Excel dokumentet og lagde en oversikt med koder jeg tenkte muligens hang sammen som dannet ulike grupper og ut fra dette oppstod potensielle temaer. De kodene som ble samlet under disse gruppene ble fargekodet i forhold til hvilken gruppe eller tema de havnet under. Innenfor de ulike gruppene (temaene) analyserte jeg utdragene (sitatene) i hver kode og sammenhengen mellom dem. Det var viktig for meg at forholdet mellom kodene var logisk og reflekterte datasettet korrekt.

Ingen koder ble forkastet, men de som ikke var relevante for problemstillingen og som derfor ikke ble benyttet ble stående i Excel tabellen inntil videre. På slutten av denne analysedelen

så stod jeg igjen med åtte temaer og 28 koder sortert under disse, som vil si at 2 koder ikke var plassert under et tema. Dette skyldes blant annet at disse kodene var svært brede og inngikk i andre koder – kodenenes innhold er derfor tatt med gjennom andre koder og jeg vurderte det som forsvarlig å ikke bruke kodene. I denne delen ble det ikke tatt i betraktning at kodene gikk under andre temaer enn der de var plassert. Foreløpig resultat og navn på innledende temaer kan sees i Figur 1.

Figur 1 Foreløpig temakart for innledende temaer og koder

Som nevnt tidligere så ønsket jeg å følge en induktiv tilnærming. Derimot merket jeg under denne delen av arbeidet at jeg «ubevisst» sorterte kodene inn i temaer som fulgte en narrativ oppbygning. Det vil si at temaene inneholdt en eller flere koder som fulgte komponentene i

narrativer: plott, løsning, hovedperson, moral og setting. Dette viste seg å fungere godt i praksis når jeg undersøkte sammenhengen mellom kodene i temaene, og temaene danner derfor ulike narrativer om bærekraft som samtidig reflekterer datasettets meningsinnhold. På tross av at selve prosessen fulgte en induktiv tilnærming, kan oppbygningen på temaene være deduktiv fordi de ble sortert inn i en eksisterende ramme for narrativer.

For å friske opp så er narrativer en kort, velskrevet og pålitelig fortelling om hva vi må gjøre for å løse et problem eller oppnå noe, og narrativer inneholder fem komponenter (Holden et al., 2020). Setting er enkeltmennesket fordi det er de som er blitt undersøkt, moralen er bærekraft, og plottet er hvordan få til endring til bærekraft. Det som skiller fortellingene er synet deres på de to siste komponentene, nemlig hovedperson(er) og løsning(er). Alle fortellingene deler de tre første hovedkomponentene som er setting, moral, og plot. Likevel er ikke komponentene helt like og det er nyanser i og mellom fortellingene. For eksempel så deler fortellingene komponenten «bærekraft som moral», og innenfor dette kan fokuset være på miljø eller sosial rettferdighet. Det bør påpekes at fortellingene ikke er fem fortellinger fortalt av den enkelte respondent, men fortellinger (temaer) dannet på tvers av datasettet.

Steg 4: Gjennomgang av temaer

Etter å ha utarbeidet en foreløpig liste med potensielle temaer vil neste steg være å kritisk revidere kodene og innholdet i disse gjennom to nivåer. Braun og Clarke (2006) skriver at gjennomgangen bør føre til at dataen innenfor hvert tema henger sammen og er meningsfullt, og at temaene til sammen er dekkende for datasettet og reflekterer helhetsbildet.

Nivå 1

Første nivået er en gjennomgang av de kodede datautdragene. Her leser man de sammenstilte utdragene (data, sitater) for hvert tema og vurderer om de danner et sammenhengende mønster (Braun & Clarke, 2006). Maguire og Delahunt (2017) skriver at man må stille en rekke spørsmål underveis; gir temaene mening, overlapper noen temaer, tilhører og passer dataen under det temaet det er under, bør det etableres nye temaer med noen av kodene, og i tillegg prøve å identifisere undertemaer. Jeg startet med å lage et resultatdokument for hvert tema med en tilhørende tabell der alle kodene og tilhørende utdrag ble ført inn. For hver kode så organiserte jeg utdragene i en meningsfull rekkefølge og markerte de sitatene som utpekte seg og som best reflekterte kodens innhold. I tillegg sorterte jeg utdragene for alle kodene i

temaet i en tilsvarende rekkefølge for å undersøke sammenhengen mellom utdragene. Denne tilnærmingen sørget for at hver kodes innhold ble systematisert, noe som gjorde det oversiktlig og enklere å undersøke om kodene under hvert tema dannet et meningsfullt mønster. Dette steget førte til flere endringer på temaenes koder, og noen temaer utgikk mens noen nye ble opprettet.

Nivå 2

Nivå to følger en tilsvarende gjennomgang, men for hele datasettet. Målet er å undersøke validiteten (gyldigheten) av temaene opp mot datasettet og om utkastet for det tematiske kartet gjenspeiler innholdet i datasettet (Braun & Clarke, 2006). Dette steget innebar å nøye lese datasettet på nytt for å undersøke om temaene reflekterte innholdet i datamaterialet. I tillegg kontrollerte jeg om noe innhold i datasettet hadde blitt utelatt eller burde kodes på nytt. Dette steget var tidkrevende og ble først helt avsluttet når alle stegene i analysen var gjennomgått og et utkast for resultatet stod klart. Nedenfor er en oppsummering av alle endringer som ble gjort underveis fra steg 3 til steg 4. Flere av endringene skyldes at jeg valgte å bygge temaene opp som fortellinger, og derfor ble sammenhengen mellom koder vektlagt for at temaet skulle ha en setting, moral, plott, hovedperson og løsning(er).

Endringer i temaer og koder:

- Tema 3 og 4 ble slått sammen til å danne tema et nytt tema: *«Vi har bare en jordklode og den må vi ta vare på»*. Dette reflekterte innholdet i datasettet mer tydelig fordi klima og miljø ble tatt opp i sammenheng med teknologi. I tillegg passet koden «Forbedre forvaltningen og bevaringen av ressurser» sammen med kodene for teknologi, fornybar energi og bærekraftig energibruk.
- Koden «Klesindustrien som verstinger på forbruk» utgikk etter sammenslåingen over, innholdet i koden dekket under andre koder og temaer. I tillegg er koden svært snever og reflekterte bare utdrag fra ett intervju. Koden «Viktigheten av drikkevann og sanitært system» utgikk for lik grunn. Koden «Verdien av naturen og miljøet» utgikk fra det nye temaet ettersom den dekket tilstrekkelig under de andre kodene i temaet.
- Koden «Bærekraft som et viktig men omfattende tema» ble flyttet til det nye Temaet *«Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre»*.

- Koden «Bevisste valg i hverdagen og forbrukerrollen» ble flyttet til Tema 1 «*Samfunnet bare legger ikke noe til rette*» fordi utdragene i koden overlappet med andre koder i temaet.
- Tema 5 og 6 inneholdt bare to koder hver. Innholdet i koden «Påvirkningskraft i indre eller nære krets» ble gjennomgått, og ved å fjerne det som dekkes av «Størst virkning og fokus på jobb» så passet koden til temaet «*Små bekker skaper en stor elv*» og ble derfor flyttet dit.
- Tema 5 stod igjen med bare en kode og ble derfor slettet. Koden «Størst virkning og fokus på jobb» ble foreløpig tilsidesatt. Senere ble koden gjennomgått, og kodens innhold inngår i andre koder og er dekket i temaene. Koden ble derfor tilsidesatt permanent og brukes ikke i temakartet.
- Under det nye temaet «*Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige*» så utgikk koden «Mer utdanning og tilgang på god utdanning» fordi innholdet dekkes av to andre koder.
- Tema 6 gjestod som et litt uferdig tema som ikke bidro til å besvare problemstillingen. Dette skyldes at kodene delvis er brede og følger intervjuguidens temaer. For eksempel er «Første minne» en kode med respondentenes svar på spørsmålet «Hva er ditt første minne om bærekraftig utvikling?», og det samme med koden «Interesse for bærekraft». Begge kodenenes innhold inngår i andre koder, og derfor besluttet jeg å sette tema 6 til side.
- Kode «Mistillit og negative assosiasjoner» under tema 6 holdt jeg derimot i bakhodet under skrivingen av resultater og deler av koden passet inn i og er flyttet til det nye temaet «Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre».

Steg 5: Definer og navngi temaer

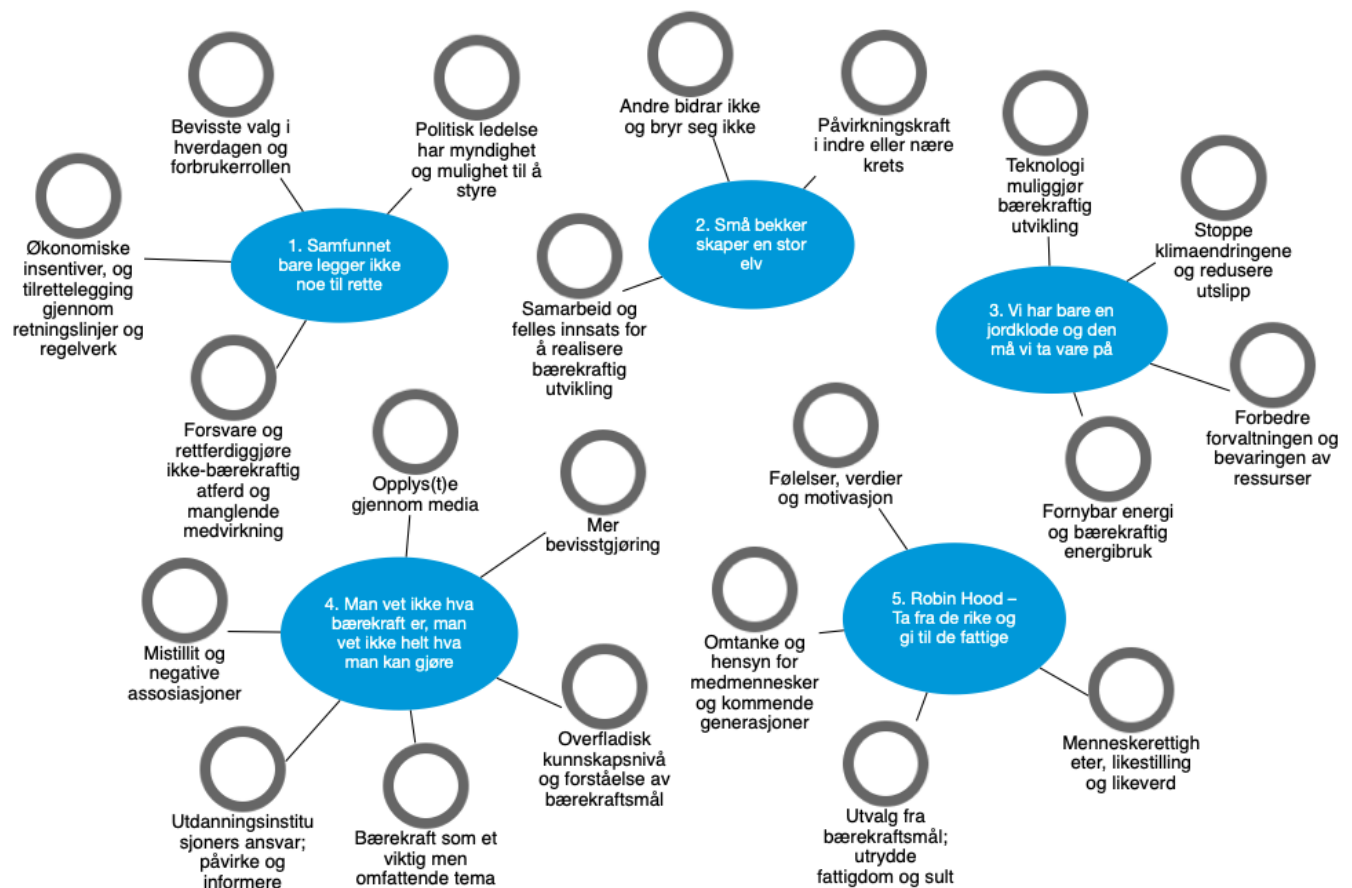
Etter å ha utarbeidet et tematisk kart kan man gå løs på å definere og revidere temaene man skal bruke i analysen, og analysere dataen i temaene (Braun & Clarke, 2006). Hensikten er å identifisere essensen for hva hvert tema handler om, og hvilket aspekt av dataene som temaene fanger eller ikke fanger. Hvert tema bør analyseres for å finne hvilken historie temaene forteller, og hvordan disse historiene passer inn i den overordnet historien om datamaterialet sett opp mot forskningsspørsmålet eller problemstillingen (Braun & Clarke, 2006).

I tillegg skal temaene navngis med konsise og treffende navn som skal brukes i den endelige analysen. Dette ble utført både vekselvis under arbeidet med steg 4 og 6. Jeg valgte å navngi temaene med et passende sitat som jeg følte reflekterte temaets innhold og fortellingen i temaet. Tabell 5 viser navneendringene, i tillegg ble det nedjustert fra åtte til fem temaer, der to temaer utgår mens to temaer er slått sammen til ett.

Tabell 5 Endringer i temaer; navn og sammenslåing

Nye temaer	Tidligere navn / sammenslåtte temaer
1. Samfunnet bare legger ikke noe til rette	1. Tilrettelegging og insentiver
2. Små bekker skaper en stor elv	2. Samarbeid og felles innsats
3. Vi har bare en jordklode og den må vi ta vare på	3. Klima og miljø i fokus 4. Teknologi som den mest lovende løsningen
4. Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre	7. Manglende kunnskap om bærekraft
5. Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige	8. Sosial dimensjon - rettferdighet
	5. Påvirkerrolle og forbukerrolle (utgår) 6. Oppfattelse av bærekraft (utgår)

Arbeidet med dette steget medførte at jeg fikk god forståelse for hvordan temaene samhandlet og hvilket helhetlig bilde på datasettet de dannet. De endelige temaene med endringene nevnt over kan sees i temakartet med tilhørende koder (Figur 2). Slik figuren viser stod det igjen fem temaer bestående av 21 koder.

Figur 2 Endelig temakart med tilhørende koder

Steg 6: Produser rapporten

Det siste steget i tematisk analyse er å skrive ned funnene slik at de reflekterer både verdien og gyldigheten av analysen (Braun & Clarke, 2006). Dette ble gjort under arbeidet med både steg fire og 5, og ferdigstilt i steg 6. Resultatene fra analysen og utdragene forteller en analytisk historie om dataen i forhold til problemstillingen, og fremlegges i påfølgende kapittel 4 Resultater.

4. Resultater

Resultatene fra den tematiske analysen presenteres i dette kapittelet. Det er fem temaer som redegjør for hvordan enkeltmennesker forstår og opplever bærekraft, samt hvilke tanker de har om veier til en bærekraftig utvikling. Dette danner grunnlaget for fortellingene og temaene som oppstod fra den tematiske analysen. Som nevnt i metodekapittelet så sammenfaller temaene med hvordan narrativer er bygget opp og omtales derfor som fortellinger fremover. Hver fortelling fremlegges videre i kapittelet og avslutningsvis sammenstilles alle i en oppsummerende tabell (Tabell 6) som belyser de viktigste punktene. De fem fortellingene er: 1) Samfunnet bare legger ikke noe til rette, 2) Små bekker skaper en stor elv, 3) Vi har bare en jordklode og den må vi ta vare på, 4) Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre, 5) Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige.

4.1 Samfunnet bare legger ikke noe til rette

Dette er fortellingen om de som prøver og synes det er riktig å være bærekraftig, men som etterspør tilrettelegging og insentiver for å kunne bidra mer. I et bærekraftig perspektiv tenker enkeltmennesker at de er bidragsytere gjennom rollen som forbrukere. Dette innebærer at de bevisst velger og utfører handlinger som de tenker er bærekraftige, eller unngår ikke-bærekraftig handlinger der det lar seg gjøre. For to av respondentene er selve motivasjonen for deres bærekraftige atferd relatert til følelsen av å gjøre det riktige, som drives av både ens samvittighet og forventninger til en selv.

Det går nok mye på samvittighet, ja, en følelse av å gjøre det som er rett da. -Julie

På den andre siden knyttes ikke-bærekraftig atferd til det som man vet er feil i et bærekraftig utviklingsperspektiv, og som føles galt eller gir dårlig samvittighet. For eksempel hvis man forsøpler naturen eller ikke kildesortere korrekt.

Nei, det kan jo være det som på måte føles eller åpenbart er feil i et bærekraftig utviklingsperspektiv da. -Marius

Jeg får sånn vond følelse, føler at det er galt. -Emilie

Resirkulering, kildesortering og unngå forsøpling står sterkt hos samtlige, og Emilie og Julie nevner at de prøver å motvirke matsvinn og spiser mindre kjøtt. Et siste bevisst tiltak som nevnes er å unngå overforbruk eller prøve å kjøpe mindre, i tillegg prøver Ola og Marius å være kvalitetsbevisst når det kommer til å velge og kjøpe varer.

Jeg tenker jo det her med å ikke overforbruke, og spiser kanskje ikke så mye kjøtt som jeg gjorde en gang, prøver å ta de valgene sånn i hverdagen da. -Julie

(...) og i hverdagen så prøver jeg på en måte å, hva skal jeg si, resirkulere, prøver å kjøpe mindre, prøver og med matsvinn. Det er jo helt klart noe jeg har i tankene da; å prøve å være mer bærekraftig. -Emilie

(...) jeg ser ikke bare på pris, jeg ser på kvalitet når jeg kjøper varer. -Ola

(...) jeg prøver å være kvalitetsbevisst da og kjøpe ting som varer istedenfor å kjøpe mye nytt. -Marius

På tross av at respondentene prøver og er motivert til å være bærekraftige, så tenker Marius at han ikke en stor bidragsyter. Emilie reflekterer rundt at dagens livsstil som forbruker tilsier at man ikke er bærekraftig og sier «jeg er jo en kjempe forbruker liksom på alle nivåer». Hun vurderer dermed sitt bidrag til å helle mot «nei siden», og mener hun ikke er bærekraftig nok.

Ja så – ja selvfølgelig, jeg sier ikke at jeg ikke gjør noe, eller hva skal jeg si, bærekraftig da, men hvis det skal være liksom enten eller da så føler jeg går mer på nei siden. -Emilie

Felles for respondentene er at de prøver å bidra og anser bærekraft som en viktig del av hverdagen. Samtidig forsvarer og rettferdiggjør de atferden og handlingene som de tenker er ikke-bærekraftig. Det kommer frem at lite tiltaler for å velge de bærekraftige handlingene eller alternativene fordi de ansees som vanskeligere å igangsette eller mer krevende å gjennomføre. Et eksempel på dette er hvordan tre respondenter rettferdiggjør valg og bruk av transport slik som privatbil. Respondentene assosierer elektrisk bil og kollektiv transport med bærekraftige transportalternativer, mens det motsatte er egne privatbiler. Ola eier dieselbil og har ikke kjøpt elektrisk bil fordi han er skeptisk til om livssyklusen til elbil er så bærekraftig som det gis uttrykk for, men unnskylder det også med at han synes det er upraktisk i forhold til lademuligheter på hytte. Julie er klar over at egen bilkjøring ikke er bærekraftig, men sier at det praktiske ofte går foran det som hun vet er mest bærekraftig.

Jeg kjører jo altfor mye bil, det vet jeg jo at jeg gjør, men så er det det her praktiske med det da som noen ganger går litt foran det som er man vet er mest bærekraftig. -Julie

Julie utdyper videre det praktiske aspektet som trumfer når det kommer til bilkjøring i motsetning til kollektiv transport; der bruk av privatbil ansees som mer lettvin, bekvemt, og

tidssparende. Julie tenker at tilrettelegging kunne fått hun til å velge annerledes eller endre sin atferd. I forhold til transport kan det tilrettelegges for å velge de bærekraftige alternativene gjennom et bedre utbygget kollektivtilbud utenfor de store byene der man ofte er avhengig av bil. For Julie innebærer tilrettelegging også at det kan bli mer aktuelt å utføre bærekraftige handlinger, slik som gjenvinning, hvis de er lettvinte og i nærheten.

Ja, også er det de praktiske tingene da, for eksempel at det er lett å gjenvinn- å levere ting til gjenvinning. At det er ikke så tungvint da, at det er i nærheten og lett å få gjort da. -Julie

Behovet for tilrettelegging går igjen i flere av intervjuene og Marius tror at veldig mange av de bærekraftige tingene han gjør i det daglige skyldes at det tilrettelegges for det eller at han med små grep kan være mer bærekraftig. Videre tror Marius at mer tilrettelegging kan få han til å bidra mer; at det blir lettere å bidra og ta bærekraftige valg, men også mer fokus på hva som bør og ikke bør gjøres i et bærekraftperspektiv.

Da tror jeg nok det er det med også enten tilrettelegging. Enten i form av at det blir lettere å ta bærekraftige valg og lettere å bidra til bærekraftig utvikling, men også at det settes større fokus på hva som er bra eller hva som er dårlig å gjøre. -Marius

En viss hjelpeløshet i forhold til å vite hva en bør gjøre for å være bærekraftig trekkes også frem av Emilie som synes det er vanskelig å bidra når hun ikke vet hva som er bærekraftig å gjøre, og hun mener det er samfunnets ansvar å tilrettelegge for muligheten til å bidra mer.

Sånn akkurat nå så er jo samfunnet lagt opp til at ja at man kan resirkulere da. Men jeg vet ikke hva andre ting som kunne vært også bærekraft eller bærekraftig å gjøre, og som jeg da kanskje ikke får gjort fordi **samfunnet bare legger ikke noe til rette** til det på en måte. Så jeg tror jeg det er liksom en litt sånn samfunnsmessig jobb der også. -Emilie

Samfunnets ansvar for å tilrettelegge dukker opp i flere av intervjuene. Respondentene tenker det er politisk ledelse som bør lede an i arbeidet med bærekraftig utvikling gjennom å sette regler og insentiver som enkeltmennesker kan følge. Samtlige respondenter tenker at politisk ledelse sitter på nok myndighet og ressurser, har størst gjennomslagskraft til å skape endring, og disponerer virkemidler som favner bredt i samfunnet.

Jeg tror veldig mye av realiseringen av bærekraftig utvikling bør på en måte komme fra toppen da. Og da er det jo helt avhengig av perspektivet man ser ut ifra, men jeg

tror veldig mye burde komme fra politisk hold da, gjennom de virkemidlene som politikerne disponerer. -Marius

Emilie tenker at politisk ledelse begrenses mindre av økonomi og ressurser enn eksempelvis frivillige organisasjoner, og at de er hovedaktøren som må ta de store valgene for å utgjøre en forskjell. Marius sier at politikerne må ha en tydelig rolle og ta ansvar for å tilrettelegge for at bærekraftsmålene nås. I tillegg utdyper han at de har størst påvirkningskraft, samt mulighet til å skape intensiver for å gjøre det som er riktig.

Slik som jeg ser det, har (de) et stort ikke bare ansvar, men også de som kanskje har størst mulighet til å påvirke og gjøre en endring da. For de kan gjøre – de har så bredt nedslagsfelt da og kan skape intensiver for å gjøre det som er riktig. -Marius

Behovet for tilrettelegging eller styring for «å gjøre det som er riktig» er en tanke som flere av respondentene deler. Ola sier at man trenger styring ettersom de fleste vil ta den enkle veien fordi det er så mange fordeler å gjøre det på en enkel måte i dag. Han utdyper ikke hva han legger i ordene «enkle veien» eller «enkel måte», men ordlyden tilsier at det er snakk om det praktiske aspektet ved ikke-bærekraftige handlinger. Kort sagt så er man ikke bærekraftig fordi det krever mer av en. Julie tenker at man kan styre mer på et høyere politisk nivå, og at «Det er kanskje det vi trenger for å ta de gode valgene.».

Disse svarene gir inntrykket av at styring er nødvendig for å samordne mennesker slik at de tar den «tungvinte veien», eller tar de «gode valgene», eller gjør det som «er riktig».

Fellesnevneren er at styring vil få folk til å velge de handlingene som bidrar til bærekraftig utvikling. De virkemidlene som respondentene har størst tro på er strengere styringsverktøy slik som ramme- og regelverk som setter grenser for hva som er tillatt eller ikke tillatt, både for bedrifter og industri, og enkeltmennesker. Julie tenker man trenger et lovverk som gjør at et samfunn lever på en mest mulig bærekraftig måte. Ola nevner også at økonomiske insentiver (økte strømpriser) resulterer i at folk blir mer bevisst på eget forbruk.

(...) det hjelper å ikke bruke for mye energi – være litt bevisst på det, nå har vi kanskje blitt mer bevisst på det på grunn av prisene da. -Ola

I tillegg nevnes økonomiske insentiver som kan få enkeltmennesker til å velge riktig eller investere i bærekraftige ting. Marius tror at for å få til store endringer innenfor bærekraftig utvikling så må det være lønnsomt eller skapes intensiver for å være bærekraftig. Tilbake til

transport så ønsker Marius å benytte transportalternativer som er bærekraftige, men dette avhenger av at de er lett tilgjengelig og innenfor økonomisk rekkevidde.

Hvis jeg for eksempel nå skal kjøpe meg ny bil så ville jeg valgt et bærekraftig alternativ dersom det var innenfor økonomisk rekkevidde for meg, men hvis det ikke er det så må jeg velge noe som kanskje ikke er bærekraftig. Ikke fordi jeg har lyst, men fordi jeg på en måte økonomisk ikke har noe valg. -Marius

Det er altså den økonomiske begrensningen som tvinger Marius til å velge noe som kanskje ikke er bærekraftig, og han etterspør insentiver rettet mot dette. En mulig løsning finnes i intervjuet med Julie som snakker om insentiver rettet mot transportbruk og -valg. Julie tenker at man kan belønne de som velger bærekraftige løsninger, slik som elektrisk bil, eller at det økonomisk straffer seg å velge de ikke-bærekraftige løsningene.

Og for eksempel det her med sånn som man har gjort her i Norge da, med å gjøre det mer lønnsomt å både kjøpe og kjøre elbiler, at man på en måte premierer de som velger de bærekraftige løsningene. Eller at det blir dyrere å velge de løsningene som ikke er så bærekraftige. -Julie

Ola heller mer mot førstnevnte, og mener at man bør senke kostnaden på de løsningene eller tiltakene som er bærekraftige slik at flere får gjennomført det i praksis. Han mener de teknologiske mulighetene for å være mer bærekraftig er for kostbare for enkeltmennesker og husholdninger. I denne sammenheng nevner han løsninger som solenergi, panel og jordvarme og at disse må gjøres mer tilgjengelig og rimelige for private husholdninger.

Det betyr jo at det bare er så dyrt å gjennomføre disse tiltakene at alle ikke har råd til det, så det bør man kanskje tenke på å endre reglene for det sånn at flere kan få gjennomført i praksis. -Ola

4.2 Små bekker skaper en stor elv

Dette er fortellingen om hvordan enkeltmennesker tror at bærekraftig utvikling kan realiseres gjennom felles innsats og samarbeid på lokalt og globalt nivå. Respondentene anser bærekraftig utvikling som viktig, og tror at deres bærekraftige atferd og individuelle handlinger har en effekt og bidrar litt i det større bildet. Ifølge Emilie kan personer gjøre en forskjell gjennom bærekraftige handlinger og valg fordi det kan ha ringvirkninger, og på denne måten skape en forandring på lang og kort sikt. Samtidig tenker enkelte at selve

realiseringen av bærekraftig utvikling avhenger av at alle aktører, land, og spesielt mennesker tar del i utviklingen og engasjerer seg. En felles tanke er at alle kan og har mulighet til å bidra, og at det størst effekt hvis man er sammen om det.

Jeg tenker jo at det er en ting som alle kan gjøre da, hvis alle gjør sine valg på en mest mulig bærekraftig måte så er jo det veldig bra. -Julie

Respondentene synes selv det er viktig, men antar at ikke alle bidrar eller bryr seg om at det skal skje en bærekraftig utvikling. Ola tenker man finner disse menneskene eller gruppene overalt i samfunnet og på tvers av organisasjoner. Han knytter det opp mot eksisterende uenigheter eller motsetningsforhold rundt temaet. Som følge vil det alltid finnes noen som ikke er opptatt av bærekraft, og som ikke jobber for det eller arbeider for det motsatte. Julie tenker også at det finnes de som ikke er opptatt av det og som derfor ikke lever deretter.

Nei, jeg tenker jo at det er jo ganske mange som – eller det er jo ikke alle som er like opptatt av det. Så det er sikkert de som ikke altså lever på en like bærekraftig måte da. -Julie

Videre sier Julie at hun har voksne barn som er veldig opptatt av bærekraft og de snakker mye om det, men i motsetningen snakker hun ikke så ofte med jevnaldrene om bærekraft og tror ikke de er like opptatt av det. Generasjonsuoverensstemmelser i forhold til interesse og engasjement oppleves også av Emilie. Hun er av den yngre generasjon og føler at generasjonen over, hvert fall i egen familie, kan være litt imot ideen om bærekraft og være lite samarbeidsvillige. Hun forteller at hvis hun prøver å påvirke eller opplyse familiemedlemmer i en bærekraftig retning, for eksempel ved å være en advokat for resirkulering, så kan det gi motsatte virkning:

At siden jeg er så for så blir det sånn at «åh det er bare det de unge mener» på en måte og da liksom blir de enda mer imot. Så da føler jeg liksom at jeg har ikke noe påvirkning på de eldre, mens de som er i mer min generasjon så føler jeg at ved å snakke om det og dele kunnskap så kan det gi ganske positive påvirkning. -Emilie

Derimot er det lettere for Emilie å påvirke i positiv retning ved å dele kunnskap og gjennom samtaler med jevnaldrene. To av respondentene tenker de ikke har noe større påvirkningskraft utover den de har på de nærmeste eller tett på seg, og tenker det er mest aktuelt for de å gjøre en forskjell gjennom rollen som et forbilde. Marius tenker han kan bringe gode holdninger videre ved å ha stort fokus på bærekraft ovenfor de han kjenner og

sette et godt eksempel for andre. For de andre respondentene er det også i deres indre sosiale krets de føler at de har størst påvirkningskraft og tro på at de kan gjøre en forskjell. Ola tenker han kan påvirke gjennom diskusjoner med venner og familie, og Marius tenker at det er i sosiale nettverk man kan påvirke og bli påvirket ved at engasjement smitter over.

Jeg tror alle, inkludert meg selv, har egentlig en form for stor påvirkningskraft på de rundt seg, på de som er i det sosiale nettverket man har. Hvis man har noen rundt seg som er veldig opptatt av bærekraftig utvikling så er det naturlig at det smitter over på de andre. -Marius

Respondentenes påvirkningskraft i forbindelse med bærekraftig utvikling knyttes derfor hovedsakelig til å påvirke og opplyse de rundt seg til å være bærekraftige. Julie tenker hun kan bli flinkere til å skape engasjement rundt bærekraft ved å snakke med de på egen alder som ikke virker så opptatt av det. Marius er av samme oppfatning og tenker det kan skape engasjement og ha stor påvirkning.

At hvis jeg som enkeltperson er veldig opptatt av dette her og snakker med det med de rundt meg eller jeg tar bærekraftige valg som påvirker de rundt meg enten på jobb eller privat og flere gjør det så vil jo det til sammen skape veldig stort både engasjement, men også ha en stor påvirkning i seg selv. -Marius

Det dukket opp noen konkrete eksempler på tilfeller der respondentene har brukt sin påvirkningskraft til å engasjere de rundt seg til å bidra med og bli opptatt av bærekraftig utvikling, og da spesielt i forhold til bærekraftsmålene. Ola forteller en historie opp mot målet «Likestilling mellom kjønnene» der han bidro til en positiv forandring gjennom tidligere jobb ved at han sørget for at selskapet ble ett av de første som signerte NHO sin intensjonsavtale for programmet «Female future». Fokuset var å få flere kvinner i styret, der signering av avtalen innebar en forpliktelse til å nominere eks antall kvinner som skulle delta på programmet over en tidshorisont. Ola var sendt som representant for selskapet til NHO, og han forteller hva som skjedde når det ble spurt om hvem som ville signere avtalen først:

Også ble jeg sendt opp til NHO og hadde så vidt hørt om dette her og så skulle det – der var det jo presse og alt mulig rart – også skulle det signeres av hvem som ville signere en avtale først. (...). Og da rakk jeg opp handa og sa at det kan 'selskapets navn' gjøre, og gikk opp og skrev under avtalen da. Så masse jubel også kom det veldig mange etterpå. -Ola

I etterkant når Ola fortalte det til sin leder så fikk han vite at det ikke var meningen at avtalen skulle signeres. På tross av dette ble ledelsen opplyst om situasjonen og det løste seg for Ola og selskapet. I etterkant fulgte han programmet som en kontaktperson fra selskapet, og seks til syv kvinner deltok i årene fremover. Avslutningsvis reflekterer han over egen påvirkning:

(...) det var jo en artig historie rundt det å hive seg frempå og ikke alltid tenke på konsekvensene lokalt da, men det gikk veldig bra. -Ola

Til syvende og sist, selv om det kanskje var ubevisst og før bærekraftsmålene sin tid, så var Ola en person som ledet an i bærekraftsarbeidet. Ved å lede an på et lokalt nivå fikk det ringvirkninger utover i selskapet, og som første til å signere ble andre selskaper påvirket til å ta steget de også. Ved spørsmål om han tenker at han ledet an i dette tilfellet, svarer Ola:

Jeg satte det på agendaen til '**selskapets navn**' i hvert fall da, så vi deltok i noen år på det programmet og alle de som deltok der var kjempefornøyd. -Ola

En annen historie om ringvirkninger og påvirkningskraft legges frem av Emilie. Hun relaterer historien til bærekraftsmålet om «Mindre ulikhet», og hvordan hun føler seg mer akseptert i sin nåværende jobb som følge av at en kollega motarbeidet hatytringer og viste solidaritet mot skeive. Som en kvinnelig skeiv person så har Emilie følt seg som en minoritet innenfor sin teknologiutdannelse. I denne sammenheng har hun vært bekymret for om hun har valgt riktig utdannelse og vært engstelig for å gå ut i arbeidslivet.

Ja jeg har jo litt erfaringer som en skeiv person innenfor, hva skal jeg si, spesielt altså sånn teknologi utdannelse og sånt, at det er ikke så på måte, hva skal jeg si, vanlig egentlig da hvert fall som jeg personlig har opplevd. (...) Men ja, så jeg har vært litt redd for å gå ut i arbeidslivet på grunn av det. -Emilie

Emilie forteller at i en samtale med en kollega på jobben så fortalte kollegaen at hen er medlem av en Facebook-gruppe for de bosatt fra samme byområde/tettsted. I denne gruppen postet noen hatytringer mot skeive, noe som kollegaen reagerte på og valgte derfor å melde seg ut av gruppen. Kollegaen opprettet deretter en ny gruppe der hen inviterte venner og utestengte de som stod for eller deltok i hatytringene. Emilie forteller at hun ble veldig rørt av kollegaens historie:

(...) så følte jeg at dette var veldig koselig og jeg følte meg veldig mottatt, og derfor tenkte jeg sånn 'okei kanskje jeg tilhører her'. -Emilie

Kollegaens handlinger fikk Emilie til å føle seg velkommen i en jobb og et yrke som hun opplever ikke er helt likestilt enda når det kommer til kvinner og skeive. Indirekte kan dette ha gitt ringvirkninger ettersom Emilie trives med sine kollegaer og er trygg i sin jobb, og hennes tilstedeværelse bidrar til mindre ulikhet på arbeidsplassen. Enkeltmennesker spiller derfor en viktig rolle i å lede an for å nå bærekraftsmålene gjennom sin lokale påvirkning ovenfor indre og sosiale krets. Marius er av oppfatningen av at hvis han selv skulle påvirke oppover i samfunnet, en nedenifra-og-opp tilnærming, så vil det kunne utgjøre en forskjell hvis flere er med og gjør det samme. På den andre siden tenker Marius at han som enkeltperson ikke har engasjementet til å gjøre en stor endring alene. Flere respondenter deler tanken om at det er ubetydelig eller nytteløst hva en person eller ett land gjør alene.

Ja, da tror jeg det blir litt sånn **små bekker skaper liksom en stor elv**. -Marius

Det hjelper jo ikke at bare en person gjør det eller bare et land gjør det. -Emilie

Dette kan skyldes at det er vanskelig å se effekten av lokale handlinger i en større kontekst, men også at de tenker at bærekraftig utvikling er så omfattende at det er behov for stor oppslutning og felles innsats. Slik respondentene ser det er løsningen at alle må bidra og samarbeide, men det er noen med makt eller ansvar som må lede an. Innforstått med dette er at land og politisk ledelse må forplikte seg til internasjonale avtaler.

Også må det jo selvfølgelig være internasjonale avtaler også på de tingene her, sånn at det ikke – det holder ikke bare at vi sitter her og gjør det. Det må liksom – ja det her med de avtalene internasjonalt som vi forplikter oss til da sammen med andre land, det er viktig. -Julie

Julie og Marius tenker at det viktigste bærekraftsmålet i denne sammenheng er mål 17 «Samarbeid for å nå målene» som går på tvers av alle målene. Ifølge Marius vil det ha liten effekt hvis bare et land gjør det veldig bra innenfor ett og ett mål hvis ikke alle bidrar. Julie tenker at man ikke vil lykkes med å nå målene hvis bare noen få land jobber mot det, og nevner målet om å «Stoppe klimaendringene» som et eksempel. Samarbeid er også bra og nødvendig fordi det kan ha positive ringvirkninger utover i samfunnet eller verdenen.

Og hvis et land eller en aktør gjør det veldig bra innenfor noen av målene, men også samarbeider veldig bra så kan jo det ha en veldig stor effekt som – altså det skaper positiv påvirkning på flere, man kan lære av hverandre rett og slett. -Marius

4.3 Vi har bare en jordklode og den må vi ta vare på

Dette er fortellingen om viktigheten av å stoppe klimaendringene av hensyn til nåværende og kommende generasjoner, der teknologi spiller en viktig rolle i utviklingen. Helt overordnet så er det klima- og miljøaspektet som enkeltmennesker forbinder med bærekraftig utvikling, og spesielt fokuset på å stoppe klimaendringene og redusere klimafiendtlige utslipp.

Det handler jo om klimakrisen da, som vi står midt oppi, som vi egentlig har kunnet forutsi i ganske mange år. Så det handler jo om å snu den utviklingen i den grad vi kan, også begrense skadene som forrige generasjon og vår generasjon har gjort. -

Julie

Ved spørsmål om hva respondentene vet om bærekraftsmålene, og før de blir vist målene, så er det også miljødimensjonen som utpeker seg blant svarene. Dette er målene om å redusere global oppvarming, redusere CO₂ utslipp, at industri og aktører skal bli klimanøytrale, og målet om at den globale temperaturen ikke skal overstige 1,5 – 2 grader. Å «Stoppe klimaendringene» er også det målet som tre av respondentene synes er viktigst.

Men jeg synes hvert fall nummer 13 stoppe klimaendringene er veldig viktig, og **vi har på måte bare en jordklode og den må vi ta vare på**. Hvis klimaendringene fortsetter i en negativ spiral så vil det jo bli ganske lite hyggelig på jorden etter hvert. -Marius

Miljøaspektet i bærekraftig utvikling handler om følelsen av ansvar og hensyn ovenfor kommende generasjoner. Ola tenker man har et ansvar for at fremtidige generasjoner skal kunne ha det like godt som dagens; man må ivareta det man har i dag og begrense seg. I tillegg tenker han at man bør forbedre dagens situasjon, der skader fra tidligere generasjoner må rettes opp i. Emilie sier at motivasjonen for å være bærekraftig er at hun ønsker at de som kommer etter hun og de som hun lever med i dag ikke skal leve i en verden som er ødelagt. På lik linje føler Julie at man har ansvar for å snu den negative utviklingen, og begrense skadene som er forårsaket av forrige og nåværende generasjon slik at vi skaper en sikker framtid for våre etterkommere.

Ja, altså det går jo på det her å trygge framtida, å skape en best mulig framtid da for de barna våre, barnebarna, og de som kommer etter oss. -Julie

I forhold til miljøaspektet innenfor bærekraftig utvikling så forbinder enkeltmennesker det med langsiktig ressursbruk og -forvaltning som ikke går på bekostning av natur, klima, og

mennesker. Ressursers holdbarhet og varighet knyttes ofte til bærekraft, for eksempel sier Emilie at det er «Noe som skal holde over lengre tid og ha samme kvalitet som når man først lager det». Enkelte tenker at man ikke skal tære på ressursene som finnes i et begrenset antall, og man bør bevare eller holde det i balanse i et langsiktig perspektiv. Ifølge tre respondenter kan slike ressurser være naturressurser slik som miljø, natur og energi, men Ola og Marius tenker at det også er mennesker og liv.

Ja, jeg tror det er fordi det er veldig mange ressurser som finnes i et begrenset antall og som følge av det så – for å ivareta disse ressursene i et langsiktig perspektiv så er bærekraft viktig. Det trenger jo ikke bare være miljø eller energi, det kan også være mennesker. -Marius

Det er flere grunner til hvorfor det er nødvendig med fornuftig ressursbruk og -forvaltning. Ola tenker vi har både teknologi og ressurser i dag som gir oss muligheten til å ødelegge for oss selv hvis vi ikke tenker oss om hvordan det forvaltes. Han tenker også at man må bruke teknologi fornuftig slik at man ikke ødelegger for kommende generasjoner. I likhet tenker Emilie at bærekraftig utvikling er viktig og veien å gå for å sikre menneskehetens overlevelse og for at vi skal kunne fortsette teknologien vår.

Vi har teknologi og vi har ressurser i dag til å ødelegge både der vi bor og naturen rundt oss for å utnytte ressursene. (...) Så jeg tror det er viktig at vi tenker oss om hvordan vi forvalter ressursene. -Ola

Og at hvis man ikke vil ha bærekraftig utvikling så vil man jo ikke at det, hva skal jeg si, menneskeheten skal overleve på en måte. Så jeg mener at det er en ekstremt nødvendig ting da for at vi skal fortsette teknologien vår. -Emilie

Datasettet viser et todelt syn på teknologi i sammenheng med bærekraftig utvikling og miljø. De fleste respondentene tenker det er en forutsetning for å realisere og fortsette med bærekraftig utvikling; generalisert så er tanken at teknologi baner vei og er løsningen på selve utviklingen. Samtidig tenker noen at det også er hva som har ført oss hit i utgangspunktet, og uforsiktig bruk av det fører oss i motsatt retning av bærekraftig utvikling. I tillegg må teknologi faktisk tas i bruk til de riktige eller bærekraftige problemene man står ovenfor. For eksempel misliker Emilie at man sløser med ressurser slik som drikkevann her i Norge når mange land i verden ikke engang har tilgang på det. Hun synes det er frustrerende at man ikke finner eller benytter teknologiske løsninger som kan forbedre dagens situasjon. Frustrasjonene stammer spesielt fra at hun tenker at Norge har (de økonomiske) ressursene til

å optimalisere situasjonen, og i tillegg muligheten til å hjelpe andre land med deres teknologiske utvikling innenfor drikkevann og sanitært system.

(...) sånn Norge i dag så blir det jo sluppet en tredjedel av drikkevannet vi henter fra drikkevannskilden. Det blir jo borte før det kommer til forbrukeren fordi vi har så mye lekkasjer og hull i rørene våre, og det er jo fordi vi ikke bytter dem ut og finner løsninger som gjør at de holder seg helt tette. -Emilie

Teknologi og bærekraftig utvikling går derfor hånd i hånd ifølge flere av respondentene, og samtlige er interessert i teknologi eller er teknologioptimister. På tvers av intervjuene kommer det frem et tydelig forhold mellom miljødimensjonen og teknologi, men også i sammenheng med bærekraftig energibruk og fornybar energi.

Jeg har inntrykket av at det viktigste i den sammenheng er bruken av energi og gjennom det også da reduksjon av klimafiendtlige gasser. -Marius

For to av respondentene er det behov for bærekraftig energibruk for å redusere klimafiendtlige utslipp. Ola tenker at energibruk slik som oppvarming av privat- og fritidsbolig kan senkes gjennom teknologiske løsninger, og tenker mulighetene allerede finnes og bør tas i bruk.

Jo, jeg tror jo kanskje dette med hus og hytte, holdt jeg på å si, oppvarming, den biten som går rundt tekniske løsninger. Det finnes hus i dag, som bygges, som produserer mer energi enn de bruker selv uten å få tilført strøm. Det sier jo litt om hvilke muligheter som finnes ikke sant. -Ola

Marius har stor tro på de teknologiske endringene man ser innenfor visse sektorer, for eksempel transportindustrien hvor klimautslipp reduseres ved at private fremkomstmidler har fått et større skifte mot bærekraftige løsninger (batteridrevne biler). Han tenker at slike løsninger kan overføres og skaleres opp til andre områder. I forhold til dette forteller han at hvis batteri for personbiler blir videreutviklet og forbedret så kan de brukes til å drifte lastebiler, og senere til båter som har stort utslipp. Videre sier han at det å fortsette bærekraftig utvikling også muliggjør videreutviklingen av teknologi.

Jeg har tro på at ved å drive bærekraftig utvikling så vil man også kunne videreutvikle de teknologiene og løsningene man kommer opp med. Så etter at man har laget en god løsning kanskje man i neste kan lage enda større og bedre løsning, så vil det kanskje få litt enda kraftigere effekt over tid. -Marius

Oppsummert er det nødvendig med fornuftig ressursbruk og -forvaltning, spesielt i sammenheng med energibruk. I tillegg tenker respondentene at teknologi og bærekraft er avhengige av hverandre; teknologi har en stor rolle, og er en forutsetning for bærekraftig utvikling og motsatt vei.

Jeg tenker jo – eller jeg er jo veldig glad i teknologi og jeg tror teknologi har en ekstremt viktig rolle i alt dette her. -Emilie

Hovedpersonene for løsningen (teknologi) er mindre tydelig. Som nevnt tenker Emilie at Norge sitter på ressurser til å optimalisere teknologien for drikkevann og sanitært system. Ola tenker politisk ledelse bør tilrettelegge for at enkeltmennesker og industri kan ta i bruk teknologiske løsninger for bærekraftig energibruk. Implisitt er det likevel ingen av disse som faktisk står for eller leder an i utviklingen av teknologi. Emilie tenker at folk med utdanning innenfor teknologi er viktige, og dette er det nærmeste synet på en mulig aktør i denne fortellingen. Kanskje trenger ikke teknologi en som leder an; til syvende og sist så må det bare utvikles og tas i bruk.

4.4 Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre

Dette er fortellingen om hvordan enkeltmennesker kjenner til bærekraftig utvikling, men vet likevel ikke helt hva de kan gjøre for å bidra. For enkeltmennesker så virker det som om bærekraftig utvikling har fått økt fokus i samfunnet og blitt en «trend» de siste årene. Respondentene tenker de har blitt mer bevisste som følge av samfunnsutviklingen samt den informasjonen og kunnskapen man har tilegnet seg opp gjennom årene. Videre sier alle at de har hørt om bærekraft gjennom medier og nyheter, men også generelt i samfunnet gjennom jobb, utdanning og på privaten. Fellesoppfatning av begrepet bærekraftig utvikling er at det er abstrakt og subjektivt; det er et omfattende tema som spenner bredt og som kan ha flere betydninger.

Men det er så mange ting ikke sant, det er jo et kjempeomfattende tema. -Ola

For bærekraftsmålene så kjenner respondentene til at de eksisterer, at det er de Forente Nasjoner (FN) som har utarbeidet disse, og at det er en tidshorisont for måloppfyllelse. To respondenter mener å huske at det finnes flere kategorier, temaer eller områder for målene. I tillegg relatere tre av respondentene bærekraftsmålene hovedsakelig til klima- og miljøaspektet, og flesteparten nevner lite om den økonomiske og sosiale dimensjonen.

Jeg husker – altså jeg kjenner ikke til målene så det er egentlig den første tanken.

Men jeg har jo lest om noen av de i media (...) -Marius

Samtlige respondenter har hørt og lest om bærekraftsmålene gjennom nyheter og medier, men sier likevel at de ikke kjenner til, husker eller vet hva målene er. De fleste har sett bærekraftsmål-ikonene, men bare en respondent har lest over målene og det var i forbindelse med skrivingen av bacheloroppgave. Emilie oppfatter noen av målene som generelle og sammenflettet, og sistnevnte gjør det komplekst å løse eller oppnå målene.

Og jeg tror at de går jo opp mot hverandre så det er ikke sann at hvis du løser ett så er det ene lille problemet borte på måte, det påvirker jo alle målene vil jeg si da. Det er komplekst. -Emilie

Ola tenker målene er ambisiøse med tanke på tidshorisonten (innen år 2030) og for omfanget av hvert mål. Han forstår at man ønsker å skape en virkelighetsforståelse om at noe viktig må gjøres gjennom et tidspres, men har ikke helt tro på at man kommer til å nå alle målene innen fastsatt frist. Både Julie og Marius tenker at det ikke er lenge til målene skal være oppfylte, men har ikke noe formening om fristen er realistisk eller ikke. Oppsummert så er «problemet» først og fremst at respondentene har overfladisk kunnskap om bærekraftig utvikling og bærekraftsmålene. Emilie setter ord på problemet:

Altså jeg føler liksom at problemet er litt at man ikke helt vet hva – **man bare vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man (kan) gjøre.** -Emilie

Videre oppfattes bærekraftsmålene som generelle og oppnåelsen av de ansees som både komplekst og for ambisiøst. Marius innrømmer at han vet ikke hva som skal til for å nå målene fordi han ikke vet hva målene er i utgangspunktet. Når han vises målene og ikonene så sier han at han har lite kjennskap til både innhold og tiltak for hvert av målene.

Og jeg vet veldig lite om hva som ligger, hva skal jeg si, under dette nivået vi ser på nå da. Hvordan måler man det, hvilke tiltak er det som er rettet mot de ulike målene og sånt da, det har jeg ikke noe kjennskap til. -Marius

Samtlige respondenter tror at mer bevisstgjøring er nødvendig for å opplyse enkeltmennesker. Hensikten er å gjøre folk mer bevisste på hva bærekraftig utvikling er, hvorfor det er viktig, og hva de kan gjøre for å bidra. Ola tenker man må fortsette å opplyse om bærekraft gjennom faktaopplysninger, statistikk, synliggjøre selve utviklingen, og sette det på agendaen. Dette

gjelder både for å gjøre folk mer bevisste, men også for å bruke fakta til å «overbevise» de som ikke tror på bærekraftig utvikling og/eller klimaendringer.

Jeg tror fortsatt opplysninger, fortsatt male inn det budskapet. For det er mange som fremdeles, ikke bare i Norge men også i verden, ikke tror på – de tror det på en måte bare er en naturlig del av at sånn har det vært tidligere. Men det har vært varmt i Norge før, ikke sant, det er mange som sier. -Ola

Mer konkret så er det bevisstgjøring i forhold til hva enkeltmennesker kan gjøre som er viktigst og for å motvirke mistillit til bærekraftige tiltak. Emilie tenker man trenger mer kunnskap og sier «både kunnskap om hvordan man skal gjøre det og kunnskap om hvorfor man skal gjøre det». Hun snakker om et eksempel i forhold til resirkulering som hun tenker er positivt, men på grunn av manglende informasjon og misinformasjon så har hun lite tillit til at det faktisk sorteres. Konsekvensen er at hun mister motivasjon til å resirkulere, og vegrer seg for å snakke positivt om det til andre fordi hun ikke vil fremstå som uvitende.

Ja, jeg mener at resirkulering er veldig bra, men akkurat sånn det er i dag så føler jeg at det burde kanskje vært litt mer informasjon om det. Fordi akkurat nå så føler jeg resirkulering er litt sånn kryptisk ting med at det er veldig mye sånn – litt sånn rykter om det. At alt blir kastet på samme sted, og at det ikke blir sortert, at det ikke blir gjenvunnet og sånt. (...) Og jeg vet ikke selv helt hvordan det fungerer så jeg skulle ønske at man visste mer om det. -Emilie

Et konkret eksempel på mistillit til resirkuleringstiltak er da Ola prøvde å lære egne barn å sortere søppel på den tiden det var en resirkuleringskampanje på nasjonalt nivå. Barna var engasjerte og bidro til å sortere søppel, men når søppelbilen kom og kastet søppelet inn i samme bil så fikk barna inntrykket av at det var bortkastet eller nytteløst. Mistilliten oppstod som følge av at budskapet som ble formidlet (å sortere søppel er viktig) ikke ble fulgt av handling etterpå (søppelet ble faktisk sortert). Ola sier at han visste bedre selv og tenker vanene måtte på plass før systemet, men for barna så satte det et langvarig inntrykk.

Guttene fikk, i hvert fall da de så det, de fikk ikke noe tiltro til den kampanjen som ble etablert på nasjonalt nivå da. De mistet all tillit til det ikke sant. (...) Så det er klart, det førsteinntrykket det gav for de, det tror jeg sitter i litt. -Ola

Relatert til bærekraftsmålene er det også mer bevisstgjøring eller opplysning som teller. Marius vet ikke hva han kan gjøre for å bidra til positiv utvikling og tenker derfor at det bør

skapes mer bevissthet rundt målene. Han er selv nysgjerrig på hva som ligger under hvert mål og etterspør mer informasjon om hva enkeltindivider kan gjøre.

Så ja, håper at det liksom blir – at de som jobber med disse målene eller er ansvarlig for at de nås da, at det skapes mer – kommer mer kommunikasjon ut hva enkeltindivider kan gjøre. -Marius

Hvem som skal opplyse og bevisstgjøre enkeltmennesker er hovedpersonene, og ifølge respondentene bør det kanskje være noen som er troverdige og som kan skape tillit til budskapet gjennom pålitelig informasjon. Ola tenker at det kan bli vanskelig å få med folket hvis man ikke klarer å skape tillit til budskapet som formidles og hvis utviklingen ikke går i den retningen som forespeiles.

Altså hvis det – i Finnmark i dag så vet jeg ikke sitter i minus ti og masse snø, ikke sant, også hører de at det blir varmere hver dag. Hvis det ikke skjer det som man kommuniserer da, hvis ikke folk opplever det over tid så tror jeg det blir vanskeligere. (...) Og det er klart at hvis det skjer over tid så mister man tillitten til budskapet og sånn vil det jo være her også hvis folk opplever at det ikke blir verre. - Ola

Emilie sier at hun er skeptisk til bærekraftsinformasjon med mindre det støttes opp under av fagspesialiserte eller forskning. I tillegg har hun nesten begynt å få en negativ assosiasjon til begrepet fordi så mange bruker det, og føler at det bare blir tomme ord uten betydning.

Men jeg føler at liksom i samfunnet da så blir det liksom brukt som en slags sånn der glansbilde av seg selv og at det nesten bare blir sånn tomme ord som blir bare kasta ut. At det mister litt betydningen sin. -Emilie

Hovedpersonene må derfor ha enkeltmenneskers tillit og være troverdige. Ola har blant annet tillit til FN, og Marius tenker også at det er de som er ansvarlig for målene (indirekte sier han FN) som bør kommunisere ut hva man kan gjøre. Derimot, for samtlige respondenter, er det medier og utdanningsinstitusjoner som utpeker seg som de med ansvaret og muligheten til å lede an. I tillegg er disse aktørene allerede involvert i å opplyse og påvirke folk. Marius tenker media er viktig fordi de kan styre samfunnsdebatten og kan «forme» hva folk er bevisst på eller til en viss grad tenker. Ola forteller hvordan media kan brukes som et snakkerør ut til folket:

Også tror jeg det må kommunikasjon og informasjon i media, og vise til praktiske eksempler og synliggjøre hva som skjer rundt omkring da. -Ola

Når det kommer til utdanningsinstitusjoner så er de viktige fordi de er i kontakt med hele befolkningen, på tvers av aldersgrupper og utdanninger. Emilie tenker man bør ha større fokus på bærekraft innenfor alle utdanninger og ikke bare for de som har det fra før av. Julie tenker man kan bruke barnehager og -skoler som samlingssted for å involvere barn og voksne i bærekraftstiltak samt synliggjøre og opplyse om temaet. Marius reflekterer over at bærekraftig utvikling er noe som skjer i et langsiktig perspektiv, og utdanningsinstitusjoner kan derfor lære og opplyse enkeltmennesker om bærekraft gjennom hele utdanningsløpet.

(...) men jeg tror skolene eller landene sine utdanningsinstitusjoner også har stor påvirkningskraft og stort ansvar da. At man lærer om bærekraftig utvikling fra man er veldig liten da, også kanskje gjennom hele utdanningen da. -Marius

4.5 Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige

Dette er en fortelling om hvordan enkeltmennesker forbinder bærekraftig utvikling med sosial rettferdighet og tanken på en global «Robin Hood helt» som kan rettferdig fordele jordas ressurser. Enkeltmennesker forbinder bærekraftig utvikling med ideen om rettferdighet og spesielt i sammenheng med bærekrafts sosiale dimensjon. Flere av respondentene tenker at verdenen er oppdelt med store skiller innenfor økonomi, styresett, utdanning, samt tilgang på ressurser. Videre er oppfatningen at det finnes en del urettferdig fordeling; der vesten og nord sitter på mye rikdom og ressurser mens andre (sør) er fattige, mangler de samme mulighetene, og utnyttes. Når respondentene får se bærekraftsmålene så tenker de at målene som utpeker seg som viktigst er hovedsakelig de innenfor menneskerettigheter, likestilling og likeverd: utrydde fattigdom og sult, likestillingen mellom kjønnene, og tilgang på utdanning. I tillegg tenker Marius at mål nummer 16 «Fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner» er nødvendig og det har stor påvirkning på enkeltmenneskers lykke.

Jeg tror at den er viktig for å for å gjøre liksom jorden og de ulike landene til et best mulig sted og den har stor påvirkning på enkeltindividers lykke, og sånn sett er det fint med bærekraftig utvikling innenfor det. -Marius

Hensyn og rettferdighet ovenfor medmennesker står sentralt. Den kollektive ideen er at det er rettferdig at alle får dekket sine grunnleggende behov, med størst vekt på at mennesker ikke skal være nødt til å leve i fattigdom og sulte, ei heller nektes sine menneskerettigheter.

Nei, utrydde fattigdom det synes jeg er viktigst av alt. Jeg synes det er for store skiller i verden i dag til at ikke skal være et viktig tema, også fordi det er likere og likeverd og ja. -Ola

Målet om å utrydde sult trekkes frem som viktig av samtlige respondenter, men løsningene på målet er mer diffuse ettersom de tenker at utryddelse av sult inngår under andre mål. For eksempel tenker Julie at «God helse og livskvalitet» er blant de viktigste målene, og det skyldes delvis at å stoppe sult innlemmes i målet. Ola mener at man gjennom å utrydde fattigdom også utrydder sult. Når det kommer til hva som bør gjøres for å utrydde fattigdom har respondentene en «Robin Hood» mentalitet eller tilnærming til problemet. Emilie sitt sitat viser at hun tenker skillet mellom landsdeler forhindrer realiseringen av bærekrafts-målene, og at svaret på dette globale problemet er å ta fra de rike og gi til de fattige.

Ja, jeg tror jo at når hele verden vi lever i er delt opp så intenst som det er, med vesten og utrolig mye rikdom og egentlig ressurser og så på måte en del hvor det er så mye fattigdom og lite kunnskap, tror jeg gjør at vi ikke klarer å nå mange av de målene. Fordi det blir så stor forskjell der og det blir så mange som bare blir opptatt av å beholde den rikdommen som allerede er hos de rike. Så jeg tror løsningen er det å **ta fra de rike og gi til de fattige**, er jo det store svaret. -Emilie

I likhet med Emilie sier Ola at han vet ikke om det er mulig, men tenker at det i forhold til fattigdom er både rettferdig og på tide å gi tilbake det vesten har tatt fra sør. En som praktiserer dette, i en mer lokal kontekst, er Marius som over flere år har donert og bidratt til å samle inn penger til veldedige formål, og han forteller om effekten dette kan gi:

Det tror jeg gir en god, over tid da, en god effekt på det å utrydde fattigdom for da er man med på å gi de som ikke har så mye midler da nå muligheten til å utnytte evnene sine og få til mer da. -Marius

Han forklarer bakgrunnen for å donere; at han har stor tro på de veldedige sakene, men også fordi han har eksponeres mot muligheten gjennom organisasjoner han er en del av. Litt motstridende sier han at «hvis jeg ikke hadde blitt eksponert mot den muligheten så hadde jeg heller ikke donert noe». Enkeltmennesker må derfor kanskje ha lokale muligheter for å gjøre det de

synes er riktig. Når det kommer til andre mer konkrete løsninger så har Emilie stor tro på samfunnsutvikling og målet som innebærer rent drikkevann og godt sanitært system for alle land. Hun synes at mangel på dette er kilden til fattigdom og manglende menneskerettigheter.

(...) jeg har jo veldig troa på bare drikkevann og sanitært system for alle land, det tror jeg veldig er kilden til ekstremt mye som, hva skal jeg si, fattigdom rett og slett, og bare liksom menneskerettigheter at mange ikke har tilgang på så essensielle ting.
-Emilie

Løsningen, ifølge Emilie, er å finne VA (vann og avløp) systemer for de landene som sliter for å hjelpe dem til å bli industrialiserte land. Gjennom jobben sin som VA ingeniør er dette noe som hun føler seg engasjert og ansvarlig for å jobbe mot og realisere.

Ja, så jeg tenker jo at min rolle er, i alle fall i yrket mitt, er å skape nye løsninger som kan være med på å gjøre verden mer bærekraftig og nå FNs mål. -Emilie

Mangel på menneskerettigheter tas også opp av Julie med fokus på bærekraftsmål nummer 12 «Ansvarlig forbruk og produksjon». Hun prøver å unngå overforbruk og er negativ til hvordan overforbruket man har «her» fører til at store deler produksjonsarbeid flyttes til land der arbeiderne ikke har rettighetene som man har «her». Hun har sett dokumentarer om klesindustriens negative påvirkning på klima og mennesker, og synes det er forferdelig å se hvordan de berørte arbeiderne har det i slike land og den påvirkningen det har på dem. Implisitt betydning er at det er urettferdig når våre behov (overforbruk) overgår andres behov (tilgang på menneskerettigheter). På tvers av intervjuene nevner respondentene flere løsninger for ansvarlig forbruk; de kan senke forbruket sitt, unngå matsvinn, velge kvalitetsprodukter, og resirkulere. For eksempel tenker Marius at ved å være bærekraftig bidrar han til noe større og hjelper samtidig andre.

Et enkelt eksempel på det kan jo være kildesortering av klær istedenfor å kaste de eller altså i restavfall. Hvis man kildesorterer de til Fretex for eksempel så kan det komme noen andre til nytte, det synes jeg er en fin motivasjon. -Marius

I denne fortellingen finnes det flere store og små løsninger på bærekraftsmålene, men det er ingen konkrete løsninger på urettferdighet. Dette kan skyldes at det er et så globalt problem; noen sitter på mer enn de trenger og overforbruker mens andre gjør det ikke. Innerst inne vet respondentene hva som bør gjøres – man trenger en global Robin Hood helt som kan rettferdig fordele alt man har her på jordkloden og «ta fra de rike og gi til de fattige».

Respondentene tenker at det krever mye ressurser og myndighet for å gjennomføre dette, og hovedpersonene er de styresmaktene eller større aktørene som har mulighet til å adressere en slik global problemstillingen. Slik Emilie sier er det politikerne som må ta valget om å bruke ressursene på bærekraftig utvikling. Likevel kan enkeltmennesker også være hovedpersoner hvis de velger lokale løsninger; å gi tilbake eller rettferdig fordele sine midler ved å donere til veldedighet, resirkulere klær, unngå overforbruk, og motvirke matsvinn. I tillegg ved å jobbe for oppfyllelsen av bærekraftsmål gjennom jobben sin.

4.6 Sammendrag av temaene

«Samfunnet bare legger ikke noe til rette» er en fortelling om hvordan enkeltmennesker identifiseres seg som forbrukere som prøver og er motivert for å være bærekraftige. Likevel sier de indirekte at de ikke er villige til å gjøre det som krever mer av en, som ofte er de handlingene og valgene som er bærekraftige. Løsningene er at det tilrettelegges og skapes økonomiske insentiver for å bidra mer, samt gjennom regler og retningslinjer (styring) som enkeltmennesker skal følge. Hovedpersonen som enkeltmennesker har størst tro på i denne sammenheng er politisk ledelse som har myndighet og ressurser til å gjennomføre tiltakene.

«Små bekker skaper en stor elv» er en fortelling om hvordan enkeltmennesker tror individuelle handlinger bidrar litt i det større bildet, men det krever stor oppslutning og felles innsats for å realisere bærekraftig utvikling. Derimot er oppfatningen at ikke alle i samfunnet er interessert eller villig til å bidra. Løsningen er at enkeltmennesker utøver sin påvirkningskraft, og det er flere eksempler der de selv eller bekjente har bidratt til en nedenfra tilnærming til bærekraftig utvikling gjennom påvirkningskraft i lokal kontekst. Likevel tenker samtlige at den globale løsningen er at landene og øvrig ledelse samarbeider og koordinerer felles innsats for å nå både bærekraftig utvikling og målene.

«Vi har bare en jordklode og den må vi ta vare på» er en fortelling om hvordan mennesker først og fremst forbinder bærekraftig utvikling og bærekraftsmålene med å stoppe klimaendringene. Moralen i fortellingen er bærekraft men spesielt innenfor miljø- og den sosiale dimensjonen, der hensyn og omsorg for nåværende og kommende generasjoner står sterkt. Hensyn må tas gjennom bærekraftig ressursbruk og -forvaltning, og med vekt på å ta i bruk og utvikle teknologi som muliggjør dette. Det er ingen konkrete hovedpersoner i denne fortellingen bortsett fra de som besitter ressurser til å tilrettelegge for teknologibruk og

utvikling. Derimot oppfatter enkeltmennesker kanskje at det er ikke så viktig hvem som leder an – teknologi må bare utvikles og tas i bruk.

«Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre» er en fortelling om hvordan alle kjenner til bærekraftig utvikling og FNs bærekraftsmål, men vet likevel ikke helt hva de kan gjøre for å bidra. Misinformasjon og manglende informasjon skaper mistillit til bærekraftsbudskapet og distanserer enkeltmennesker fra utviklingen. Løsningen er mer bevisstgjøring og opplysninger om hva enkeltmennesker kan gjør for å bidra – de etterspør kunnskap om hvorfor og hvordan. Hovedpersonene som kan lede an er troverdige aktører som har enkeltmenneskers tillit. Dette kan være FN, med medier og utdanningsinstitusjoner utpeker seg mest som de med muligheten og ansvaret for å lede an.

«Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige» er en fortelling om hvordan enkeltmennesker forbinder bærekraftig utvikling med sosial rettferdighet. Det er rettferdig at alle får dekket grunnleggende behov, med størst vekt på at mennesker ikke skal være nødt til å leve i fattigdom og sulte, eller nektes menneskerettigheter. I denne fortellingen finnes det flere løsninger på bærekraftsmålene, og for urettferdighet er det tanken på en global Robin Hood helt som kan rettferdig fordele alt man har her på jordkloden og «ta fra de rike og gi til de fattige». I forhold til dette kan hovedpersonen være styresmakter eller større aktører med ressurser til å ta fatt de globale bærekraftsmålene. Likevel kan enkeltmennesker være hovedpersoner hvis de velger lokale løsninger som bidrar til å motvirke urettferdighet.

Tabell 6 Oppsummerende oversikt over fortellingenes fem hovedkomponenter

	Samfunnet bare legger ikke noe til rette	Små bekker skaper en stor elv	Vi har bare en jordklode og den må vi ta vare på	Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre	Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige
Setting	Enkeltmenneske	Enkeltmenneske	Enkeltmenneske	Enkeltmenneske	Enkeltmenneske
Moral	Bærekraft	Bærekraft	Miljø og sosialt	Bærekraftsmål	Rettferdighet
Plott	Nå FNs bærekraftsmål (lokalt)	Nå FNs bærekraftsmål (lokalt)	Nå FNs bærekraftsmål (lokalt/globalt)	Nå FNs bærekraftsmål (lokalt)	Nå FNs bærekraftsmål (globalt)
Hovedperson	Politisk ledelse	Enkeltpersoner, land og politisk ledelse	Ingen tydelig hovedperson	Utdanningsinstitusjoner, medier	«Robin Hood», myndigheter, styresmakter og større aktører
Løsning(er)	Tilrettelegging, styring, insentiver	Påvirkningskraft, samarbeid	Teknologi, ressursforvaltning	Mer kunnskap og bevisstgjøring	Globale (bærekraftsmål) Lokale (redusere forbruk, gi tilbake, fordele midler)

5. Diskusjon

I dette kapittelet følger en diskusjon av resultatene fra kapittel 4. Kapittelet starter med å belyse enkeltmenneskers forståelse av bærekraft og grunnleggende verdier som dukker opp i fortellingene, deretter gjennomgås MOAB-komponentene: motivasjon, evne og mulighet. Avslutningsvis er en oppsummering av hovedfunnene fra diskusjonen. Diskusjonen gir et grunnlag for å forklare enkeltmenneskers forståelse av bærekraft og atferd. Ettersom MOAB-rammeverket mangler en standardisert metode for å måle MOA-komponentene (Snow et al., 2022), så viser følgende kapittel en mulig anvendelse av rammeverket for forskning på enkeltmenneskers forståelse og oppfattelse av bærekraft. Selv om tilstrekkelig motivasjon, evne og mulighet ikke garanterer en spesifikk atferd, er disse komponentene fortsatt nødvendige forutsetninger for handling. Liknende studier (Snow et al., 2022; Soma et al., 2021) har identifisert motsettende MOAB-komponenter som de har delt inn i negative og positive kategorier. For denne oppgaven gjorde jeg et tilsvarende funn og har delt motivasjon og evne inn i en positiv og negativ del, men ikke for mulighet som ikke hadde et like synlig skille. Når det refereres til respondenter og fortellinger i diskusjonen så siktes det til resultatene fra kapittel 4.

5.1 Enkeltmenneskers forståelse av bærekraft

På tvers av fortellingene kommer det frem at respondentene prøver å være bærekraftige ved å utføre handlinger som føles riktige og unngå handlingene som de vet er feil eller føles galt. Weder et al. (2019) gjorde en tilsvarende undersøkelse som denne masteroppgaven og fant at individer forstår bærekraft som handlinger eller gjerninger som er enten riktige eller gale. Både denne oppgavens fortellinger og Weder et al. (2019) studie viser at enkeltmennesker forstår bærekraft som «hva man bør gjøre» og knytter det opp mot til en type livsstil. Som fortellingene demonstrerer er det flere handlinger som enkeltmennesker (respondentene) tenker er bærekraftige og som de enten utfører eller ikke utfører i deres livsstil. Fokuset for MOAB-komponentene er derfor på deres motivasjon, evne og mulighet rundt disse handlingene som tar plass i deres livsstil.

Verdier

Thøgersen og Ölander (2002) skriver at de fleste forskere ser på verdier som distale (utenforliggende) påvirkningsfaktorer på atferd, som fungerer gjennom andre mer proksimale

(nærliggende) faktorer slik som opplevde konsekvenser av atferden, holdninger og normer. De sistnevnte faktorene er viktige i teoriene om overveid og planlagt atferd, TRA og TPB (se kapittel 2). Videre skriver de at når man studerer forholdet mellom verdier og mer generelle atferdsmønstre, slik som forbruksmønstre, så er det både nyttig og meningsfullt å ignorere det «mellom» verdier og atferd (de proksimale faktorene) (Thøgersen & Ölander, 2002). Dette var den første tilnærmingen jeg tok for å undersøke respondentene bærekraftig atferd. Fortellingene gir et tydelig bilde på hvilke verdier som respondentene knytter til bærekraft og disse danner grunnlaget for deres forståelse av bærekraft, men kan også forklare deres atferd. Ettersom verdier virker gjennom holdninger og normer så antas det at hvis verdiene er positive (bærekraftige) så påvirker dette respondentenes holdning til å være positivt innstilt til bærekraftig atferd. Derfor gjennomgås disse før MOAB-komponentene.

Tidligere forskning har funnet at grunnleggende verdier kan påvirke miljøvennlig atferd (Thøgersen, 2009). I fortellingene «Vi har bare en jordklode og den må vi ta vare på» og «Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige» dukker det opp flere faktorer som kan forklare respondentenes bærekraftige atferd. Helt overordnet mener respondentene at det er rettferdig at alle får dekket sine grunnleggende behov og menneskerettigheter (sosial rettferdighet). Respondentene er klar over at jordkloden har begrenset med ressurser, og at man ødelegger for seg selv og andre hvis den negative utviklingen med klimaforandringer og ressursløsning fortsetter (miljøansvar). Fortellingene viser at sosial rettferdighet og miljøansvar er sammenhengende; det følte ansvaret for å være bærekraftig og ta vare på jorda drives av hensynet til medmennesker og fremtidige generasjoner.

Respondentenes syn på sosial rettferdighet og miljøansvar kan knyttes til Schwartz (1992) verditype universalisme og dens motiverende mål som er forståelse, verdsettelse, toleranse og beskyttelse for alle menneskers velferd og for naturen. Mer utdypende er motivasjonsmålet drevet av en erkjennelse at hvis folk ikke aksepterer andre og behandler dem rettferdig kan det føre til livstruende stridigheter, og hvis folk ikke beskytter det naturlige miljøet vil det føre til ødeleggelse av de ressursene livet er avhengig av (Schwartz, 1992). Dette samsvarer godt hva respondentene mener man bør gjøre: ikke la egne behov overgå andres behov, la deres handlinger komme andre til gode, ivareta og bevare naturen ved å begrense ressursbruk og redusere klimagassutslipp. For eksempel så deler flere respondenter synet om at de «rike» (vesten) må gi tilbake til de «fattige» (sør). Med andre ord har respondentene altruistiske

motiver for å være bærekraftig: gjøre det riktige og ta de gode valgene fordi det tjener andre og samfunnet.

Andre studier har også funnet en sammenheng mellom verdien universalisme og miljøvennlig eller bærekraftig atferd. Thøgersen (2009) fant at universalisme er den motivasjonsverdien som har størst innflytelse på miljøvennlig atferd, og Grunert et al. (2014) fant at universalisme er den verdien som i størst grad forutsier deltakernes bekymringsnivå rundt bærekraftig matproduksjon. Derfor er det nærliggende å tro at verdien universalisme virker inn på respondentenes motivasjon og derav deres atferd. Eksempelvis så kommer det frem at resirkulering av klær eller å donere penger til veldedighet er motivert av tanken om at andre enn en selv får bedre nytte av det. I tillegg er samtlige respondenter bekymret over deres og samfunnets påvirkning på naturen og miljøet.

5.2 Motivasjon

Fortellingene fra resultatkapittelet viser helt overordnet at respondentenes bærekraftige handlinger styres av forventninger til en selv og egen samvittighet. Ettersom respondentenes forståelse kan knyttes til verditypen universalisme er det nærliggende å tro at de har positive holdninger til å utføre bærekraftige handlinger og kan være motivert av altruistiske motiver. I likhet fant Soma et al. (2021) at samtlige deltakeres interesse for å delta i studiet om matsvinnsreduksjon skyldtes altruistiske årsaker, slik som bekymring for miljøet eller moralske bekymringer. Videre viser fortellingene at respondentene opplever bærekraft som et viktig samfunnsproblem og det fremstår som en trend som følge av det økte fokuset overalt i samfunnet. Derfor kan deres forståelse av bærekraft knyttes til subjektive normer («hva alle andre tenker»), men dette er mindre synlig i fortellingene og motivasjonskomponenten drøftes hovedsakelig opp respondentenes holdninger og motivasjon til å ha en bærekraftig atferd.

Positiv motivasjon

Selv om verdier og altruistiske motiver for å være bærekraftig er til stede i fortellingene og respondentene sier at de prøver å utføre bærekraftige handlinger, så mener likevel flere respondenter at de ikke er bærekraftige nok, og begrunner eller rettferdiggjør deres ikke-bærekraftige handlinger. I likhet fant Weder et al. (2019) at deltakerne også rettferdiggjorde deres ikke-bærekraftige oppførsel og begrunnet det med at de ikke-bærekraftige handlingene

bidro til en bekvem livsstil. I fortellingen «Samfunnet bare legger ikke noe til rette» kommer det frem at respondentene mener de ikke utfører bærekraftige handlinger fordi samfunnet ikke tilrettelegger for muligheten. Likevel kan det også skyldes egeninteresser; selv om handlingene er bærekraftige så utføres de ikke fordi handlingen innebærer å velge alternativer som er mindre praktiske, tungvinte, og mer kostbare. Dette kan stemme med hva Dubois et al. (2019) fant i deres studie om at husholdninger er mindre villige til å velge de handlingene (avbøtende tiltak) med størst CO2-reduksjonspotensial fordi det innebærer større livsstilsendringer. Med andre ord kan det hende at egeninteresser (dette er en personlig kostnad for meg) går foran verdier (dette er det riktige av meg å gjøre).

Ifølge Ölander og Thøgersen (1995) er denne typen dilemma mellom altruistiske og egoistiske motiver et grunnleggende kjennetegn ved miljøatferd. I sammenheng med dilemmaet nevner Ölander og Thøgersen (1995) normaktiveringsteorien av Schwartz (1977) som hevder at den moralske forpliktelsen til å handle på en bestemt måte er basert på oppfattet sannsynlige utfall (konsekvenser) ved å løse det moralske problemet og opplevd personlig ansvar i forhold til problemet. Men hvis egeninteresser trues ved å handle i samsvar med den moralske normen så kan mentale forsvarsstrategier igangsettes (Ölander & Thøgersen, 1995; Schwartz, 1977). Disse forsvarsstrategiene kan være å fornekte konsekvenser eller personlig ansvar. Det kan tenkes at dette er bakgrunnen for at respondentene fornekte personlig ansvar og fraskriver ansvaret for egne handlinger (ta kollektivt, gjenvinne, kjøpe elbil) over på manglende tilrettelegging av politisk ledelse.

Samtidig kan det være mangel på mulighet og evne til å utføre disse bærekraftige handlingene. For eksempel avdekket Soma et al. (2021) at deltakernes manglende motivasjon skyldtes at deltakerne hadde etablert vaner og følte ikke behov for å investere i tid eller krefter på å gjøre endringer. I forhold til dette har respondentene visse formeninger om hva som kunne motivert de til å være mer bærekraftige. Hovedsakelig gjennom økonomiske insentiver, for eksempel lavere kostnad på teknologiske løsninger og transportalternativer. Andre insentiver som nevnes er belønning eller straff for de som velger eller ikke velger bærekraftige alternativer. Økonomiske insentiver kan være effektive i visse sammenhenger, samtidig må det vurderes om det kan undergrave den indre motivasjonen for miljøvennlig atferd (Deci et al., 1999; Soma et al., 2021).

Soma et al. (2021) fant at én deltaker var kun interessert i å delta for å motta den økonomiske belønningen (et dagligvaregavekort) og som følge var det uklart om deltakeren faktisk reduserte mastvinn eller ikke. Ölander og Thøgersen (1995) skriver at forskere innenfor forbrukerpsykologi hevder at ytre belønninger for miljøvennlig atferd kan ødelegge moralske eller indre motivasjoner og dermed være kontraproduktivt. For eksempel kan personer som verdsetter å utføre en bærekraftig handling bli forandret til en som utfører handlingen kun fordi det er lønnsomt, noe som innebærer en «re-framing» av atferden med andre mål, handlingsalternativer og beslutninger (Ölander & Thøgersen, 1995). Dette er utenfor oppgavens fokus og undersøkes ikke videre for motivasjon, men bemerkes siden økonomiske insentiver trekkes frem av enkeltmennesker som en løsning for å endre deres forbrukeratferd. Økonomiske insentiver er også relevant og drøftes for mulighet.

Negativ motivasjon

I fortellingene «Små bekker skaper en stor elv» og «Samfunnet bare legger ikke noe til rette» er det tilfeller av opplevde utfordringer (hjelpeløshet eller maktesløshet) til å være bærekraftig. Negativ motivasjon skyldes at respondentene antar de ikke er en stor bidragsyter eller at dagens forbrukerlivsstil tilsier at de ikke er bærekraftig nok. I denne sammenheng har de ikke nødvendigvis engasjementet til å gjøre en stor endring alene, og tenker det er ubetydelig eller nytteløst hva en person gjør alene. Dette kan relateres til teorien om oppfattet forbrukereffektivitet (Perceived Consumer Effectiveness, PCE), som sier at en forbruker kan være svært bekymret og engasjert for et bestemt samfunnsproblem, og samtidig føle seg hjelpeløs til å bidra gjennom egen atferd (Hanss & Doran, 2020). Hvis en person føler han eller hun har lite atferdskontroll over gjennomføringen av atferden så vil intensjonen reduseres, selv under omstendigheter der holdninger og/eller sosiale normer er positive (Ajzen, 1985; Ellen et al., 1991). Selv om respondentene motiveres av verdier eller har positive holdninger til atferden så kan intensjonen (i teorien) reduseres som følge av den opplevde følelsen av nytteløshet eller hjelpeløshet til å utgjøre en forskjell – en form for kognitiv dissonans.

Respondentene oppfatter at deres individuelle handlinger har en effekt i en større sammenheng, men selve realiseringen av bærekraftig utvikling avhenger av at alle i samfunnet legger inn en innsats og engasjerer seg for å bidra. Dette er derimot noe som respondentene antar at andre ikke gjør eller er villig til. Snow et al. (2022) fant at deltakerne

hadde lav motivasjon og var motvillig til å handle kollektivt på grunn av tvil om at andre også kom til å gjøre det. I forhold til mine funn så kan kanskje motivasjon reduseres hvis respondentene tviler på om andre er bærekraftige og bidrar. Det er ikke påvist i fortellingene om tilfeller av redusert motivasjon som følge av dette, men i forhold til kollektiv innsats nevner respondentene behovet for at politiske ledelse innfører strengere styringsverktøy (regler og lovverk) som bestemmer hva slags atferd som er tillatt og ikke tillatt. I likhet fant Dubois et al. (2019) at folk aksepterer individuelt ansvar for egne klimagassutslipp, men etterlyste samtidig statlige tiltak for å skape forbruksendringer på områder det er stort potensial til å redusere klimagassutslipp. I denne sammenheng var mennesker bare klare til å handle hvis alle handlet i fellesskap, inkludert enkeltpersoner og andre samfunnsaktører.

Selv om respondentene har tro på strengere styringsverktøy for å endre atferd og få til kollektiv innsats, så viser forskning at det ikke nødvendigvis er en god løsning. Ölander og Thøgersen (1995) mener at hvis myndighetene eller andre offentlige etater prøver å bestemme hvordan folk oppfører seg (gjennom intervensjon) så er det alltid en risiko for at dette mottas negativt og oppfattes som en uønsket innblanding i privatlivet. På den andre siden finnes det andre typer intervensjoner som er mindre inntrengende, slik som råd og retningslinjer. Ölander og Thøgersen (1995) skriver at råd eller retningslinjer gitt av myndighetene har større sjanse for å lykkes hvis folk får velge mellom flere atferdsalternativer. Spillerom til å velge mål og atferd øker sannsynligheten for at en intervensjon fører til en varig effekt, som skyldes at personen utvikler eierskap til atferden og myndiggjøring (autonomi og selvbestemmelse). Dette støttes av Dubois et al. (2019) som fant at husholdninger frivillig kan endre atferd (redusere egne utslipp) og aksepterer moderate endringer i livsstil hvis de selv velger de utslippsreduserende tiltakene de har størst tro på og som passer deres livsstil. Det er likevel interessant at respondentene nevner slike regler, og kanskje er det mer rettet mot prinsippet om at alle skal bidra likt og holde andre ansvarlig for å bidra like mye.

I fortellingen «Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre» dukker det opp tilfeller av mistillit til bærekraftsinformasjon som kan gi utslag som negativ motivasjon. Samtlige respondenter synes begrepet er omfattende og bredt. En respondent forteller at hun får en negativ assosiasjon til bærekraftsbudskapet hvis det brukes for ofte og av alle i samfunnet. Ifølge Weder et al. (2019) beskrives bærekraft som et svært omstridt

begrep og er ofte stemplet som et «tomt» ord. Tilsvarende opplevelse har respondenten der over- og feilbruk av begrepet får det til å fremstå som tomme ord uten betydning, og det skaper forvirring om hva som er bærekraftig. Som følge blir respondenten skeptisk til bærekraftsinformasjon med mindre det støttes av fagspesialiserte eller troverdig forskning. Eksempelvis oppfatter hun resirkulering og kildesortering som en positiv (bærekraftig) handling, men mistillit oppstår som følge av manglende informasjon og misinformasjon, og konsekvensen er redusert motivasjon til å resirkulere.

I studie til Soma et al. (2021) så følte noen deltakerne seg umotivert til å motvirke matsvinn på grunn av «informasjonstrøtthet» (information fatigue) fra studiens undervisningsmaterieell som kunne bli overveldende mye å sette seg inn i. Informasjonstrøtthet samsvarer litt med funnene om at respondenten blir umotivert hvis: 1) bombarderes med bærekraftsbudskapet fra alle kanter i samfunnet, 2) mangler informasjon eller får misinformasjon, og 3) hvis budskapet som formidles ikke støttes av pålitelig forskning. Det kan bli overveldende å sette seg inn i mengden bærekraftsinformasjon som er tvetydig og omfattende. Dette gjør det vanskelig å vite hva som faktisk er bærekraftig å gjøre, noe som henger sammen med evnen til å være bærekraftig.

5.3 Evne

Respondentene tenker de har blitt mer bevisste som følge av samfunnsutviklingen, og den informasjonen og kunnskapen de har tilegnet seg over tid. Respondentene har evne til å være bærekraftig fordi de utføre det som de vet er bærekraftige handlinger: unngå matsvinn, kildesortere avfall og unngå forsøpling, resirkulere klær, unngå overforbruk, samt velge og kjøpe kvalitetsprodukter. Evne er vanskelig å kartlegge i fortellingene, men det finnes tilfeller som viser at respondentene har oppgavekunnskap eller vaner for å utføre eller ikke utføre visse handlinger (positiv evne). Samtidig er det tilfeller der respondentene mangler kunnskap om hvordan de kan utføre bærekraftige handlinger (negativ evne).

Positiv evne

I fortellingen «Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige» har en respondent fått nødvendig kunnskap om atferd knyttet til overforbruk gjennom dokumentarer om klesindustriens negative påvirkning på miljøet og mennesker. Som følge har hun oppgavekunnskap til hvorfor og hvordan man bør ha en bærekraftig forbrukeratferd, og

forsøker å endre atferd for å unngå overforbruk. Soma et al. (2021) fant at studiets bevisstgjøringsintervensjon (en matsvinnkampanje) motiverte deltakerne, og i noen tilfeller begynte deltakerne å prøve nye metoder for matsvinnreduksjon (endret atferd). Soma et al. (2021) påpeker at denne typen intervensjoner ofte retter seg mot motivasjon, men kan samtidig bidra til mer kunnskap (evne). Tilsvarende viser eksempelet over at bevisstgjøringsintervensjoner (her dokumentarer) kan være en kilde til oppgavekunnskap og samtidig en mulig tilnærming for å øke oppgavekunnskap.

Likevel bør det påpekes at personers kunnskap om hvordan man når målet kan være feil (Ölander & Thøgersen, 1995). For kildesortering så vil feil oppgavekunnskap innebære at en person kildesorterer slik han eller hun tror det skal sorteres, men det betyr ikke nødvendigvis at avfallet blir sortert riktig (Ölander & Thøgersen, 1995). På tross av at respondentene utfører hva de tror er bærekraftig forbrukeratferd så kan det hende at atferden ikke er miljøvennlig eller bærekraftig i praksis hvis de har feil oppgavekunnskap – noe som er sannsynlig når oppgavekunnskap kommer gjennom dokumentarers subjektive fremstilling av virkeligheten.

I fortellingen «Samfunnet bare legger ikke noe til rette» kommer det frem at en respondent blir bevisst på eget energiforbruk som følge av høyere strømpriser. I forbindelse med dette kan oppgavekunnskap være at økte strømpriser gir forbrukere kunnskap og erfaring om at energiforbruket er høyt, noe som kan medføre at de bruker mindre energi. En respondent kjenner til mulighetene for å redusere energibruk til oppvarming av privat- og fritidsbolig gjennom teknologiske løsninger (solenergi, panel og jordvarme). Evnen til å utføre bærekraftig atferd (redusere energibruk) er derfor til stede hvis enkeltmennesker blir bevisste eget energiforbruk og har kunnskap om teknologiske løsninger. Derimot betyr ikke dette at de har mulighet eller motivasjon til å utføre atferden (senke energibruk). Dette støttes av Snow et al. (2022) som skriver at evne ikke nødvendigvis oversettes til motivasjon og utførelse av handlinger. Blant annet fant de at deltakerne hadde høy evne, men lav motivasjon for å ta i bruk ny teknologi. Ettersom det ikke kommer frem hva slags energibruk respondentene har så er dette utenfor oppgavens omfang, men det demonstrerer mulig evne for visse atferder.

Siste eksempelet er bruk og valg av transportalternativer, der både vane og oppgavekunnskap er mer tydelig og forbundet. Respondentene er klar over at bilkjøring ikke er bærekraftig, og

vet de kan endre til en bærekraftig atferd ved å bytte til transportalternativer som er mer miljøvennlige (oppgavekunnskap). Likevel velges den praktiske og lettvinte transporten foran den mest bærekraftige. I motivasjonskapittelet ble dette drøftet som et dilemma mellom altruistiske og egoistiske motiver, men det kan også skyldes vaner. Ölander og Thøgersen (1995) skriver at i et masseforbrukssamfunn så forbruker mennesker så mye at det vil ta altfor mye av deres begrensede tid hvis hver handling skal grundig overveies. I stedet gjør rutiner eller vaner mennesker i stand til å utføre handlingen på en nesten automatisk måte og med minimal bevissthet rundt utførelsen. Derfor velger kanskje respondentene de ikke-bærekraftige transportalternativene fordi det er en del av deres vaner eller det krever minimal bevissthet rundt handlingen – som respondentene sier så er det å velge privatbil praktisk og lettvint.

Videre skriver Ölander og Thøgersen (1995) om en studie (Verplanken et al., 1994) der holdning og vane forklarte folks bilvalg for en handletur, og samspillet mellom faktorene. Når vane var sterk så var holdning-atferd koblingen svak, mens når vane var svak var holdning-atferd sterk. I fortellingene kan det derfor tenkes at vane står sterkt hos respondentene siden de velger privatbiler som er mindre bærekraftige enn alternativene. Det kan også skyldes at de har for lite kunnskap om hvordan eller hvorfor velge bærekraftige alternativer (negativ evne). For eksempel sier en respondent at han mangler kunnskap om elbilers livssyklus er bærekraftig og er derfor skeptisk til å kjøpe elbil. En siste forklaring kan være mulighet, for eksempel anses elbil som upraktisk på grunn av lademuligheter. Dette demonstrerer godt hvordan bærekraftig atferd ikke er drevet av motivasjon alene, men evne og muligheter spiller også inn i utførelsen av atferd.

Negativ evne

Manglende evne til å være bærekraftig kommer tydelig frem i fortellingen «Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre». Respondentene tenker at det må være større fokus på hva man bør og ikke bør gjøre, og man trenger mer kunnskap om hvordan og hvorfor man skal gjøre det. Opp mot bærekraftsmålene så har samtlige respondenter lite kjennskap til målene, samt innholdet og tiltakene innenfor målene. Som følge vet de ikke hvilke bærekraftig handlinger de kan utføre for å bidra, og ønsker mer kommunikasjon (kunnskap) om hva enkeltindivider kan gjøre.

Det er først når personer har den nødvendige evnen til å utføre en atferd at intensjonen vil føre til realisering av atferd (Pieters, 1991). Hvis respondentene mangler evne til å utføre en atferd så vil ikke atferden realiseres, og det er derfor viktig å forstå respondentenes negative evne. Som nevnt under motivasjonskapittelet så er en respondent positivt innstilt til resirkulering (holdning), men mangler nødvendig informasjon om resirkulering (oppgavekunnskap), og av den grunn mister hun motivasjonen til å resirkulere. Et annet eksempel er respondenten som forteller om da han forsøkte å lære barna å sortere avfall, men avfallet ble ikke sortert av søppelbilen. Likevel forstod han (hadde kunnskap om) at vanene måtte på plass før sorteringssystemet var i gang. Barna som kanskje manglet denne kunnskapen mistet derimot motivasjonen til å resirkulere. Eksemplene illustrerer forholdet mellom evne og motivasjon, der evne modererer motivasjonen til å utføre atferden.

Som nevnt tidligere, så skriver Soma et al. (2021) at kampanjer kan skape bevissthet og evne til å utføre positiv miljøatferd. Utfordringen er hvorvidt deltakere omsetter den nye informasjonen og ferdighetene til handlinger i deres hverdag (Soma et al., 2021). Likevel fant de at for alle MOAB-komponentene så var det evne som gjennomgikk den største forbedringen av bevisstgjøringsintervensjonen (Soma et al., 2021). Selv om studie har forskjellig fokus på forbrukere og bærekraft enn denne oppgaven, så viser det likevel at det er mulig å øke evnen til å utføre bærekraftig forbrukeratferd gjennom opplysning og bevisstgjøring. I fortellingen «Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre» så er det nettopp dette som respondentene sier de har behov for. Samtidig er det en hårfinlinje her med (negativ) motivasjon; for mye «feil» oppmerksomhet og informasjon gjør bærekraft til et tomt ord, noe som kan skape informasjonstrøtthet og mistillit. Ettersom dette bare var tilfellet for en respondent er det vanskelig å si om andre opplever det likt.

5.4 Mulighet

Mulighetskomponenten har allerede blitt nevnt i motivasjon og evne. I motivasjon ble behovet for tilrettelegging trukket frem, som igjen kan knyttes til hva som ble nevnt i evne om muligheten til å senke energibruk og velge bærekraftig transport. Respondentene etterspør tilrettelegging som gir de muligheten til å bidra (mer) og slik at de med små grep kan være bærekraftige. Uten muligheten kan det hende at respondentene ikke utfører deres intensjon til å være bærekraftig, og faller tilbake på egne vaner fordi det er praktisk og lettvinnt – dette ble drøftet under evnekomponenten. Tilstedeværelsen eller fraværet av de

fysiske forholdene som letter utførelsen av bærekraftig atferd dukker opp i flere av fortellingene. Respondentene etterspør og er positive til tilrettelegging i form av fysiske strukturer, sosiale institusjoner, og økonomiske krefter.

Ölander og Thøgersen (1995) skriver at jo færre forsinkelser, avledninger og hindringer som dukker opp mellom dannelsen av en intensjon og utførelsen av den spesifikke handlingen, og jo mer umiddelbart tilgjengelige verktøyene for utførelsen er, jo mer tilretteleggende er forholdene. Dette illustreres godt i fortellingen «Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige», der en respondent donerer penger til veldedighet fordi han eksponeres mot muligheten gjennom organisasjoner han er medlem av. Når intensjonen til å donere penger dannes og respondenten eksponeres mot muligheten til å donere så blir utførelsen lettet som følge av de tilretteleggende forholdene.

For bærekraftige handlinger slik som gjenvinning og resirkulering så mener respondentene at de strukturelle forholdene må være tilgjengelige og lettvinne for at de skal utføre handlingene. I det tidligere eksempelet med avfallssortering så engasjerte resirkuleringskampanjen en respondent og hans barn til å utføre en bærekraftig handling (kildesortere), men problemer med de strukturelle forholdene begrenset muligheten til å faktisk være bærekraftig. Det strukturelle problemet var at avfallssystemet ikke var satt i gang (søppelbilen blandet avfallet). I likhet så prøver studie til Soma et al. (2021) å endre deltakernes atferd (redusere matsvinn) gjennom en kampanjetilnærming, men skriver at svakheten ved tilnærmingen var at den ikke kunne løse de systematiske og strukturelle problemene som oppstår lengre ut i «systemet». Fortellingen om resirkuleringskampanjen er mindre relevant i dag og er bare en subjektiv opplevelse av en respondent, men det er likevel et godt eksempel på hvordan enkeltmennesker opplever strukturelle forhold som begrenser atferd.

Samtlige respondenter forteller at økonomisk tilrettelegging (insentiver) kan gjøre det lettere å utføre bærekraftige handlinger og investere i bærekraftige løsninger. Respondentene etterspør spesielt incentiver rettet mot energi- og transportbruk for å kunne endre atferd. For energibruk tenker respondentene at dette kan reduseres eller bli mer bærekraftig gjennom eksisterende teknologiske løsninger (energieffektivisering og fornybar energi), men muligheten til å velge disse innskrenkes av økonomiske begrensninger. Det samme fant Dubois et al. (2019) for studiets husholdninger, der huseierne argumenterte for subsidier til å

investere i energieffektivisering eller enklere prosedyrer rundt å innføre effektiviseringstiltak. Muligheten til å velge de kostbare løsningene er derfor lav, men mulighetene kan økes gjennom økonomiske insentiver som senker kostnaden slik at folk får ta i bruk teknologien.

For respondentene er muligheten til å velge de bærekraftige alternativene (elbil) avhengig av at de er lett tilgjengelig og innenfor økonomisk rekkevidde. En respondent sier at han kunne gjerne tenke seg å velge et bærekraftig transportalternativ, men har ikke den økonomiske muligheten til det. Økonomiske insentiver innvirkning på motivasjon er diskutert tidligere i kapitlet, og selv om insentiver kan øke muligheten til å utføre en bærekraftig atferd så kan det samtidig redusere den indre motivasjonen (Ölander & Thøgersen, 1995).

For annen type transport som innebærer strukturelle forhold, så nevner en respondent at hun kunne endret sin atferd (kjøring av privatbil) hvis hun hadde tilgang på et bedre utbygget kollektivtilbud der hun bor. Hun mener derfor at de ytre forholdene er lite tilretteleggende for atferdsendring, men det er ikke garantert at hun hadde endret atferd. Dubois et al. (2019) fant i deres studie at bare 4 % var klare til å frivillig gi opp sin privatbil for å redusere egne utslipp. Selv om respondenten etterspør bedre utbygget kollektivtilbud så er det stor sannsynlighet for at privatbilen hadde blitt valgt selv om forholdene hadde vært mer tilretteleggende – siden motivasjonen (egeninteresser) og evne (vaner og kunnskap) spiller inn i utførelsen av atferden.

5.5 Oppsummering av hovedfunn i fortellingene

I fortellingene «Vi har bare en jordklode og den må vi ta vare på» og «Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige» er sosial rettferdighet og miljøansvar forbundet og betingende av hverandre. Respondentenes syn på sosial rettferdig og miljøansvar kan knyttes til verditypen universalisme (Schwartz, 1977), som kan forklare at deres underliggende motivasjon for bærekraftig atferd er drevet av beskyttelse av velferden til alle mennesker og natur. Dette støttes av tidligere forskning som har funnet at universalisme er den motivasjonsverdien med størst innflytelse på miljøvennlig atferd (Thøgersen & Ölander, 2002). I tillegg til altruistiske motiver, slik som bekymring for miljøet eller moralske bekymringer (Soma et al., 2021).

Fortellingen «Samfunnet bare legger ikke noe til rette» tyder på at det eksisterer et motivasjon-atferd-gap, der tilstedeværelse av verdier og altruistiske motiver ikke

nødvendigvis betyr utførelse av bærekraftig atferden. Dette kan skyldes dilemmaet mellom altruistiske og egoistiske motiver, som kan igangsette mentale forsvarsstrategier (Ölander & Thøgersen, 1995; Schwartz, 1977). Deriblant fornekte respondentene personlig ansvar og fraskriver ansvaret over på politisk ledelse som må tilrettelegge for utførelsen av bærekraftig atferd. Samtidig kan det skyldes manglende mulighet (fysiske strukturer eller økonomiske krefter) og evne (konflikt med etablerte vaner) til å utføre atferden. I denne sammenheng trekkes økonomiske insentiver frem som en motiverende faktor, men tidligere forskning (Ölander & Thøgersen, 1995) viser at ytre belønninger kan undergrave den indre motivasjonen for miljøvennlig atferd og dermed være kontraproduktivt.

Fortellingen «Små bekker skaper en stor elv» viser tilfeller av negativ motivasjon; respondentene sier de ikke har engasjementet til å gjøre en stor endring alene, og tenker det er ubetydelig eller nytteløst hva en person gjør alene. Opplevd hjelpeløshet eller maktesløshet kan knyttes til teorien om oppfattet forbrukereffektivitet (PCE) (Ellen et al., 1991; Ölander & Thøgersen, 1995). Respondentene kan være bekymret og engasjert for bærekraft, men samtidig føle seg hjelpeløs til å løse problemet gjennom egen atferd. Dette kan teoretisk sett redusere deres intensjon til å være bærekraftig, på tross av at positive holdninger og subjektive normer er til stede – en form for kognitiv dissonans. Videre viser fortellingen at respondentene tror realiseringen av bærekraftig utvikling krever felles innsats, men antar andre mennesker ikke bryr seg eller er villig til å bidra. Tvil om at andre handler kollektivt (her: bidrar til bærekraftig utvikling) kan redusere motivasjonen til å være bærekraftig (Snow et al., 2022), men dette er ikke funnet i fortellingene.

I fortellingen «Samfunnet bare legger ikke noe til rette» fokuserer respondentene heller på hva som kan få alle til å bidra; at politisk ledelse innfører styringsverktøy som bestemmer hva som er tillatt og ikke tillatt atferd. Derimot mener forskning at dette kan mottas negativt av folk og er en uønsket innblanding i folks privatliv (Ölander & Thøgersen, 1995). Istedenfor regler kan myndigheters intervensjon ta form som råd og retningslinjer, og som har større sjanse for å lykkes og ha varig effekt hvis folk gis spillerom til å velge egen atferd (Ölander & Thøgersen, 1995). Noe som kan skyldes at folk utvikler eierskap til atferden og myndiggjøring, og kan frivillig velge å endre atferd og akseptere moderate livsstilsendringer (Dubois et al., 2019). Det er likevel interessant at respondentene nevner slike regler, og kanskje er det mer rettet mot at alle skal bidra likt enn hva de selv må gjøre mer av.

I fortellingen «Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre» dukker det opp tilfeller av mistillit til bærekraftsinformasjon. Ifølge respondentene gir dette utslag som negativ motivasjon – at de mister motivasjonen til å utføre bærekraftige handlinger. Kvaliteten og kvantiteten på bærekraftsinformasjonen som formidles ut til respondentene kan føre til informasjonstrøtthet, som er en mulig årsak til den negative motivasjon. Det kan bli overveldende å sette seg inn i mengden bærekraftsinformasjon som er tvetydig og omfattende. Dette gjør det vanskelig å vite hva som faktisk er bærekraftig å gjøre, noe som henger sammen med evnen til å være bærekraftig.

Respondentene har oppgavekunnskap eller vaner for å utføre visse bærekraftige handlinger (positiv evne), men mangler samtidig kunnskap om hvordan de kan utføre bærekraftige handlinger (negativ evne). I fortellingen «Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige» har en respondent fått oppgavekunnskap gjennom dokumentarer om klesindustriens negative påvirkning, og forsøker å endre til en atferd som motvirker overforbruk. Ifølge annen forskning Soma et al. (2021) kan personers oppgavekunnskap økes gjennom bevisstgjøringsintervensjoner, slik som dokumentarer om bærekraftsproblemstillinger. På tross av at respondentene utfører hva de tror er bærekraftig forbrukeratferd så kan det hende at atferden ikke er miljøvennlig eller bærekraftig i praksis hvis oppgavekunnskapen er feil.

I fortellingen «Samfunnet bare legger ikke noe til rette» kommer det frem mulig oppgavekunnskap for bærekraftig energi- og transportbruk. For førstnevnte så har respondentene evnen til å utføre bærekraftig atferd (reducere energibruk) hvis de er bevisste eget energiforbruk og har kunnskap om teknologiske løsninger. Derimot betyr ikke dette at de har mulighet eller motivasjon til å utføre atferden. For transportbruk så har respondentene oppgavekunnskap til å utføre bærekraftig atferd, men velger likevel å benytte de ikke-bærekraftige alternativene. I motivasjonsskapittelet ble dette drøftet som et dilemma mellom altruistiske og egoistiske motiver, men det kan skyldes samspillet mellom vane og holdning: når vane er sterk så er holdning-atferd koblingen svak (Ölander & Thøgersen, 1995). Årsaken kan derfor være at det er en del av deres vaner og handlinger krever minimal bevissthet – å velge privatbil er praktisk og lettvin. Andre årsaker kan være for lite kunnskap (negativ evne), eller at respondentene anser alternativene som upraktiske (mulighet).

I fortellingen «Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre» kommer det tydelig frem at flere respondenter har negativ evne; de mangler blant annet nødvendig kunnskap for å utføre bærekraftige handlinger. Hvis respondentene mangler evne til å utføre en atferd så vil ikke atferden realiseres, og det er derfor viktig å forstå respondentenes negative evne. Negativ evne kan moderere motivasjon; en respondent er positivt innstilt til resirkulering (holdning), men mangler nødvendig informasjon (oppgavekunnskap), og mister av den grunn motivasjonen til å utføre atferden. I fortellingen etterspør samtlige respondenter mer bevissthet og opplysninger rundt bærekraft, og Soma et al. (2021) fant at kampanjer kan skape bevissthet og evne til å utføre positiv miljøatferd.

I fortellingen «Samfunnet bare legger ikke noe til rette» er respondentene positive til og etterspør forhold som letter utførelsen av bærekraftig atferd. Systematiske og strukturelle samfunnsforhold kan begrense muligheten til å være bærekraftig. Respondentene nevner behovet for tilrettelegging i form av fysiske strukturer, sosiale institusjoner og økonomiske krefter. For eksempel bedre utbygget kollektivtilbud for å erstatte bruk av privatbil, samt tilgjengelige og lettvinte gjenvinning- og resirkuleringssystemer. Selv om forholdene blir mer tilretteleggende er det ikke sikkert at atferden blir utført siden motivasjon (egeninteresser) og evne (vaner og kunnskap) spiller inn i utførelsen. En annen form for tilrettelegging er økonomiske insentiver eller subsidier innenfor energi- og transportbruk som gjør det lettere å utføre bærekraftige handlinger ved å senke kostnaden. Dubois et al. (2019) fant også at huseiere og husholdninger trenger økonomiske insentiver eller subsidier for å kunne innføre tiltak rettet mot energieffektivisering av deres boliger. Selv om insentiver kan øke muligheten til å utføre en bærekraftig atferd så kan det samtidig redusere den indre motivasjonen

6. Konklusjon

Dette kapittelet redegjør for hovedfunnene fra kapittel 5 som besvarer de to problemstillingene lagt frem i kapittel 1.2 Problemstilling. Første problemstilling er følgende:

Sett fra vanlige folks perspektiv, hvilke bærekraftsfortellinger reflekterer deres forståelse, kunnskap og tanker om bærekraft og FNs bærekraftsmål?

Arbeidet med tematisk analyse resulterte i fem bærekraftsfortellinger fortalt av vanlige folks perspektiv, og hver fortelling redegjør for deres forståelse, kunnskap og tanker om bærekraft og FNs bærekraftsmål. På tvers av fortellingene kommer det frem at respondentene forstår bærekraft som systematisert inn i riktige og gale handlinger, og bærekraftig atferd er «hva man bør gjøre» tilknyttet deres livsstil som styres av forventninger til en selv og egen samvittighet. Fortellingene «Vi har bare en jordklode og den må vi ta vare på» og «Robin Hood – Ta fra de rike og gi til de fattige» viser at respondentene forstår bærekraft og FNs bærekraftsmål som sosial rettferdighet og miljøansvar. I tillegg henger disse sammen og er betingende; det følte ansvaret for å være bærekraftig og ta vare på jorda drives av hensynet til medmennesker og fremtidige generasjoner. Noe som forklarer hvorfor respondentene anser bærekraftsmålene som omhandler sosial rettferdighet og stoppe klimaendringene for å være de viktigste målene blant alle. Denne forståelse kan knyttes til verdien universalisme, og i denne sammenhengen kan respondentenes underliggende motivasjon til å være bærekraftig være drevet av bekymring for og beskyttelse av velferden til alle mennesker og natur.

Neste problemstilling er følgende:

Hvordan påvirkes folks atferd av faktorene motivasjon, evne og mulighet til å være bærekraftig, og hvilke av disse faktorene forklarer de ulike bærekraftsfortellingene?

Fortellingene nevnt over utfyller hverandre og forklarer at respondentene har altruistiske motiver for å være bærekraftig. Når det kommer til motivasjon så er disse fortellingene i konflikt med fortellingen «Samfunnet bare legger ikke noe til rette», som synliggjør at tross verdigrunnlaget og altruistiske motiver så er ikke enkeltmennesker alltid villig til å være bærekraftig. Atferd- og livsstilsendringer kan være vanskelig som følge av dilemmaet mellom altruistiske og egoistiske motiver, men også på grunn av barrierene som skapes av negativ motivasjon, manglende muligheter, og manglende evner.

Barriere 1: Fortellingen «Man vet ikke hva bærekraft er, man vet ikke helt hva man kan gjøre» viser at respondentene opplever negativ motivasjon; opplevd hjelpeløshet eller maktesløshet til å være bærekraftig, og informasjonstrøtthet av bærekraftsbudskapet. Fortellingen henger også sammen med evne; respondentene har evne til å utføre visse bærekraftige handlinger, men manglende kunnskap og sterke vaner hindrer utførelsen av andre bærekraftige handlinger. Barriere 2: Fortellingen «Små bekker skaper en stor elv» viser at respondentene har tro på felles innsats, men antar andre ikke er motivert til å bidra til kollektiv innsats. Barriere 3: I fortellingen «Samfunnet bare legger ikke noe til rette» opplever respondentene også manglende muligheter til å være bærekraftig, og samtlige etterspør forhold som letter utførelsen av bærekraftig atferd.

I fortellingene kommer det frem at respondentene har tro på flere løsninger for disse barrierene, men samspillet mellom MOAB-komponentene tilsier at løsningene hver for seg ikke fører til bærekraftig atferd. Løsning 1: For hjelpeløshet, informasjonstrøtthet og manglende evne er opplysninger og bevisstgjøring (intervensjoner) en løsning for å øke enkeltmenneskers evne, men dette tar ikke i betraktning de systematiske og strukturelle problemene (mulighet) som kan hindre utførelsen av atferden. Løsning 2: For å motivere til kollektiv innsats tenker respondentene at en mulig løsning er strengere styringsverktøy, men dette kan være for inngripende i privatliv og være kontraproduktivt. For å lykkes bør det heller tilrettelegges for å velge egen atferd (mulighet) gjennom råd og retningslinjer. Løsning 3: For manglende muligheter nevnes tilrettelegging gjennom økonomiske insentiver som en løsning, men dette kan undergrave den indre motivasjonen til å utføre bærekraftige handlinger. En siste løsning for manglende mulighet er tilrettelegging gjennom strukturelle forhold, men det betyr ikke nødvendigvis at evne og motivasjon til å ta i bruk disse forholdene er til stede.

Fortellingene kan være både utfyllende, støttende eller motsetninger av hverandre, og det er viktig å se de i sammenheng for å forstå enkeltmenneskers bærekraftige atferd. Slik barrierene og løsningene viser kan ikke tilstedeværelsen av to komponenter garantere en bærekraftig atferd, fordi den siste komponenten kan være den som faktisk begrenser atferden. Det er derfor behov for en helhetlig tilnærming for å forstå og muliggjøre at enkeltmennesker får utført en bærekraftig atferd: enkeltmennesker må være motiverte for, samt ha muligheten og evnen til å være bærekraftig.

7. Forskningens kvalitet og metodisk refleksjon

Forskningens samlede kvalitet bestemmes av om leseren faktisk tror at det som skrives er sant – at forskningen gjenspeiler en underliggende virkelighet (Jacobsen, 2015). For å styrke troverdigheten bør man som forsker gjøre ting eksplisitt, som innebærer å være åpen og reflektert om forskningsmetoden og hvordan den kan påvirke resultatene (Jacobsen, 2015). For oppgaven har jeg forsøkt å tilstrebe dette, og metoden er spesielt nøye beskrevet og framgangsmåten for tematisk analyse er viet ekstra plass. For å styrke troverdigheten gir dette kapittelet en grundig vurdering av eget arbeid ved å drøfte forskningens gyldighet og pålitelighet. Jeg følger Jacobsen (2015) tilnærming og hans tre begreper for å undersøke om det jeg har funnet og presenterer er sant: intern gyldighet, ekstern gyldighet, og pålitelighet.

7.1 Intern gyldighet

Ved vurdering av intern gyldighet ønsker man å finne ut om resultatene oppfattes som riktige; om beskrivelsen er sann og om det er reelle sammenhenger (Jacobsen, 2015). For validering kan man bruke en «tretrinnsrakett» som følger en diskusjon rundt tre trinn: virkelighet, studieobjekter/data, og forsker/funn (Jacobsen, 2015).

Trinn 1: Det først trinnet for å undersøke intern gyldighet er å undersøke hvorvidt studieobjektene har gitt en sann beskrivelse av virkeligheten, og det er tre spørsmål innenfor trinnet som bør besvares. Ifølge Jacobsen (2015, s. 229) så er alle kvalitative undersøkelser «kun så gode som de dataene de klarer å samle inn i de første fasene». Oppgavens data oppstod fra fire separate intervjuer med utvalgte respondenter, og dataens gyldighet er avhengig av disse kildene (respondentene). Det første spørsmålet til hvorvidt kildene gir en sann beskrivelse av virkeligheten er om forskeren har fått tak i de riktige kildene (Jacobsen, 2015). For oppgaven anser jeg dette som sannsynlig ettersom det var ingen krav til respondentenes tilknytning til problemstilling utover deres subjektive virkelighetsoppfattelse.

Det andre spørsmålet er om kildene gir riktig informasjon om det som studeres. Jacobsen (2015) skriver at kildenes nærhet til og kunnskap om fenomenet øker gyldigheten. For oppgaven er kildenes nærhet til fenomenet god og informasjonen kommer fra førstehåndskilder; respondentene forteller om hendelser eller opplevelser de selv har vært med på eller hatt. For kunnskap om fenomenet kan det sies at den er mindre god fordi det

varierer hva slags kunnskap respondentene har om fenomenet. Samtidig er oppgavens fokus å undersøke nettopp dette så det er ikke nødvendigvis negativt for gyldigheten.

Videre har respondentenes vilje til å gi riktig informasjon fremstått som god og stor. Ved spørsmål som virket uklare eller vanskelig for den enkelte respondent, ga samtlige respondenter uttrykk for at de ikke kunne svare eller ikke visste, og forespurte avklaringer før de svarte. Ved spørsmål om de ville tilføye noe på slutten av intervjuene så har flere respondenter sagt at de har fått frem alt de ønsker å si om problemstillingen, og noen fortalte at de ble overrasket over hvor mye de hadde på hjertet. Jacobsen (2015) skriver at man må vurdere om det finnes trekk ved konteksten som medfører at respondenter ikke gir riktig informasjon. Det kan hende at kildene i oppgaven ikke forteller sannheten fordi de ønsker å fremstå på sosialt riktig måte, eller fordi de er bevisste at svarene deres blir registrert og publisert. Ettersom samtlige respondenter opplyste om både positive og negative aspekter ved deres oppfatning kan det tenkes at de var oppriktige og ikke forsøkte å gi et uriktig bilde av deres opplevelser.

Det tredje spørsmålet forskeren må stille seg er hvordan informasjonen kommer frem; er det respondentens direkte reaksjon på forskerens spørsmål eller er det respondentens spontane reaksjon (Jacobsen, 2015). Alle intervjuene ble gjennomført med lik intervjuguide (vedlegg 2), men for hver intervjusamtale varierte for både antall stilte spørsmål og lengden på samtalen. I denne sammenheng var hver intervjusamtale unik, og respondentenes svar skiller seg fra hverandre både i lengde og innhold. Ifølge Jacobsen (2015) er det ofte større gyldighet rundt informasjon som en respondent gir uoppfordret, fordi man kan anta at denne informasjonen er respondentens egentlige oppfatning av fenomenet. For å styrke gyldigheten har jeg vært bevisst på denne typen informasjon under arbeidet med dataanalysen.

Trinn 2: Det andre trinnet for å vurdere intern gyldighet er å undersøke hvorvidt forskerens fortolkning og gjengivelse av data er riktig (Jacobsen, 2015). Forskeren kan gjennomføre to tiltak: utføre en respondentvalidering og kritisk gjennomgå resultatene (Jacobsen, 2015). Førstnevnte er en vanlig metode for å validere forskningsfunn og innebærer at forskeren konfronterer de som er blitt undersøkt med de funnene som forskeren har produsert. Hensikten med respondentvalidering er å avdekke om respondentene føler presentasjonen av funnene er relevante (sanne og realistiske) for dem det angår (Jacobsen, 2015). Det er flere

metoder for respondentvalidering; enten gjennom personlig samtale, gruppediskusjon, eller sende foreløpig rapport til alle eller utvalgte respondenter – for oppgaven ble siste metode valgt.

Alle respondentene fikk tilsendt et utkast av resultatene og ble oppfordret til å lese gjennom for å gi en individuell tilbakemelding. På denne måten kunne de komme med innspill og kommentarer, og foreta en sitatsjekk; om de var korrekt gjengitt og kjente seg igjen i tolkningen av utvalgte sitater. I tillegg la jeg ved Tabell 3 som viser hvordan sitatene er revidert for tegnsetting og fyllord. I etterpåklokskap ser jeg at respondentene ikke svarte direkte på om funnene er relevante for de, og jeg burde tydeligere formulert at dette var ønskelig. Bare to respondenter ga skriftlig tilbakemelding, som kan skyldes at denne typen validering setter store krav fordi respondenten aktivt må gi tilbakemelding (Jacobsen, 2015). Hvis jeg hadde hatt tilgjengelig tid ville jeg utført personlige samtaler med respondentene, men tilbakemeldingene under viser at jeg fikk en bekreftelse på resultatenes validitet.

Tilbakemelding 1: Vil bare si ifra at jeg har lest gjennom, og det ser veldig bra ut. Og så stoler jeg på at du har gjengitt meg riktig. Veldig artig å se hvordan de andre svarte også.

Tilbakemelding 2: Alt ok fra min side. Jeg skal lese grundigere gjennom i kveld og kommer jeg på noen innspill/tanker skal jeg sende deg de. Dette blir bra, lykke til.

Det andre tiltaket som ble gjennomført var kritisk gjennomgang av resultatene. Jacobsen (2015) anbefaler å øke validiteten ved å gjennomføre analysen på nytt for å se om resultatene forblir det samme. Dette kunne styrket oppgavens gyldighet, men ville vært altfor tidkrevende og ble derfor ikke gjennomført på grunn av begrenset tid. En annen anbefaling er å la en annen forsker foreta en uavhengig analyse av datamaterialet, men ettersom jeg skrev oppgaven alene var ikke dette aktuelt. Siste anbefalingen er å kritisk drøfte sammenhenger i resultatene. Dette ble utført i de seks-stegene for tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006) og gyldigheten styrkes ved at jeg nøye gransket og drøftet sammenhengen mellom temaer og koder, og helheten av resultatene. I metodekapittelet er det også vektlagt å gi en nøye og detaljert beskrivelse av prosessen for å styrke etterprøvbareheten til studie. Derimot er dette en kvalitativ studie og det vil være tilnærmet umulig å oppnå like resultater, men tilsvarende metode kan følges og det er dette som er tilstrebet med den detaljerte metodegjennomgangen.

Trinn 3: Det tredje og siste trinnet innebærer å undersøke hvorvidt funn og konklusjoner som forskeren kommer frem til faktisk gjenspeiler en virkelighet utenfor det som har blitt undersøkt (Jacobsen, 2015). Dette kan gjøres ved å undersøke om resultatene stemmer overens med annen forskning. Diskusjonen viser at funnene støttes av annen forskning og samsvarer med det teoretiske rammeverket, noe som styrker validiteten. Men under arbeidet å diskutere resultatene opp mot kunnskapsstatus og det teoretiske rammeverket ble det klart at det var begrenset forskning som hadde forsøkt noe liknende. I tillegg var store deler av det teoretiske rammeverket rettet mot atferdsendring over tid som var utenfor oppgavens fokus. Det ble derfor en øvelse i å prøve og feile, og jeg har hovedsakelig forsøkt å identifisere respondentenes opplevde motivasjon, evne og mulighet og forklare det gjennom teori samt knytte det til tidligere forskning som har funnet liknende funn.

Hvis jeg hadde gjennomført intervjuene på nytt ville jeg styrket funnene ved å gå dypere inn i respondentenes atferd opp mot MOAB-komponentene, og undersøkt årsakssammenheng nærmere. Jeg tror dette ville gitt større grunnlag for å si at funnene gjenspeiler en virkelighet utenfor det som har blitt undersøkt. Den andre valideringsformen er metodetriangulering, der man undersøker problemstillingen ved å kombinere ulike metoder (Jacobsen, 2015). For eksempel kan gyldigheten styrkes hvis man utfører intervju og bruker spørreskjema til å besvare problemstillingen, og metodene gir likt resultat. Metodetriangulering ble ikke brukt for oppgaven ettersom jeg ønsket å fordype meg i en metode, og som følge av oppgavens omfang og tidsbegrensning.

7.2 Ekstern gyldighet

Ekstern gyldighet dreier seg om «i hvilken grad funnene fra en undersøkelse kan generaliseres til andre enn dem man faktisk har undersøkt» (Jacobsen, 2015, s. 237). For kvalitativ metode er det ofte vanskelig å generalisere fra utvalg til populasjon siden metoden ofte innebærer at få enheter (respondenter) fra en spesiell kontekst (case) undersøkes (Jacobsen, 2015). For oppgaven er det innhentet vanlige folks oppfatninger om temaet bærekraft. Den nærmeste avgrensningen for konteksten er de demografiske faktorene, der respondentene er norske innbyggere fra Oslo og Vestfold-Telemarkssområdet. Videre var det ingen spesifikke krav til hvor mye eller lite kunnskap og kjennskap utvalget hadde til problemstillingen. Det er heller ikke noen sammenheng mellom respondentene, og de er ikke tilknyttet noen spesifikke organisasjoner eller bedrifter. Sannsynligheten for å generalisere

funn øker med jo flere enheter som undersøkes (Jacobsen, 2015). Som følge av at konteksten er bred og utvalget er snevert vil jeg påstå at utvalget ikke er representativt for en større populasjon, og flere personer bør intervjues for å kunne generalisere funnene.

Jacobsen (2015) skriver at metning indikerer om forskningens funn mer eller mindre gjelder for alle. Metning oppnås når et nytt intervju ikke tilfører mer eller ny informasjon til forskningen. Etter å ha gjennomført alle intervjuene hadde jeg et bredt datagrunnlag med flere gjennomgående temaer og likheter. Jeg vil derfor si at jeg oppnådde delvis metning, men det hadde vært ønskelig å gjennomføre det femte planlagte intervjuet, noe som ikke lot seg gjennomføre av utenforliggende årsaker. Ved å utvide utvalget og intervju flere kunne jeg fått et klarere bilde på metning. Samtidig er oppgavens utvalg «vanlige folk» bredt og temaet «bærekraft» er omfattende, og det vil alltid være andre opplevelser og oppfatninger som kunne gitt nye funn og utdypende resultater.

Ifølge Jacobsen (2015) må forskeren ofte nøye seg med bare noen få enheter uten å vite om metning er nådd eller ikke. Muligheten for å generalisere avhenger da av hvilken type utvalg som er foretatt. For å øke muligheten foretok jeg et «typisk utvalg» (Jacobsen, 2015) der jeg som forsker har valgt respondenter som jeg mener er representativt for flere enheter.

Utvalgskriteriene var at de skulle være aldersspenn mellom respondentene, lik kjønnsfordeling, og andre demografiske forskjeller (bosted og yrke). Derfor kan utvalget til en viss grad være representativt for populasjoner innenfor den demografiske konteksten. Ekstern gyldighet handler også om å undersøke hvorvidt funnene i casen kan generaliseres til andre caser. For å generalisere funnene fra en kontekst (case) til en annen ville det vært nødvendig å gjenta en liknende undersøkelse for flere caser. Selv om jeg håper at metoden med å bruke det teoretiske rammeverket for å diskutere fortellingene (resultatene) fra tematisk analyse kan være generaliserbar, så er oppgavens funn helt spesifikke for konteksten som jeg har undersøkt og funnene er ikke generaliserbare til andre kontekster.

7.3 Pålitelighet

Pålitelighet innebærer å undersøke om det er «trekk ved selve undersøkelsen som har skapt de resultatene vi har kommet fram til» (Jacobsen, 2015, s. 241). Innenfor dette bør forskeren vurdere om undersøkelsesopplegget, datainnsamlingen og analysen påvirker resultatet. For intervju effekt bør det diskuteres om intervjueren har påvirket resultatet. I intervjusamtaler vil intervjuer og den intervjuede forme samtalen og respondentenes svar påvirkes av intervjuerens fremtoning, kroppsspråk, og liknende (Jacobsen, 2015). Jeg forsøkte derfor å fremstå som rolig og avslappet, men samtidig engasjert og oppmuntrende. En respondent nevnte at hun syntes det var litt uvant eller ubehagelig med videoopptak, men hun ble mer komfortabel og trygg utover i intervjuet og kommenterte i ettertid at det var en fin opplevelse. Dette styrket både påliteligheten til intervju effekten og kontekst effekten.

Kontekst effekten kan påvirke resultatene fordi folk oppfører seg annerledes i forskjellige omgivelser eller kontekster (Jacobsen, 2015). Intervjuene foregikk digitalt på Teams, og respondentene var derfor i egne hjem på privatdatamaskin. De fleste var godt vant med hjemmekontor og digitale møteløsninger (intervjukonteksten), med unntak av respondenten nevnt over. Selve intervjuene ble planlagt til avtale møtetidspunkt, og respondentene måtte ikke forberede seg. Dette førte til at intervjuene foregikk i forholdsvis uforstyrret omgivelser, men unntak av noen få forstyrrelser der for eksempel husstandsmedlemmer kom hjem.

Unøyaktig registrering av data kan også svekke troverdigheten (Jacobsen, 2015). Fordelen med Teams var muligheten for video- og lydopptak som gjorde at jeg fikk nøyaktig registrerte dataen (transkribert), og fanget opp stemning og kroppsspråk. I tillegg fikk jeg muligheten til friske opp hukommelsen ved senere tidspunkt og opptakene ble brukt flere ganger for å sjekke at alt var korrekt gjengitt i transkriberingene. Ulempen derimot var at kroppsspråket ikke kommer like tydelig frem som i et fysisk intervju. En annen ulempe med digitale intervju var redusert lyd kvalitet som følge av nettforbindelsen, eller bakgrunnsstøy og at respondenten flyttet på seg selv eller enheten de var på. Som følge var det i noen tilfeller vanskelig å oppfatte noen av ordene i opptakene. På tross av noen forstyrrelser i konteksten og registrering av data vil jeg påstå av oppgavens pålitelighet ikke er svekket i den grad at det påvirker resultatene.

8. Videre forskning og avsluttende kommentarer

Norges nasjonale handlingsplan sier at innbyggernes innsats har stor betydning for å nå bærekraftsmålene innen 2030 (Meld. St. 40 (2020 – 2021)). For å oppnå bærekraftig utvikling kan de valgene enkeltmennesker tar i hverdagen påvirke i både positiv og negativ retning. Derfor er det viktig å fortsette forskningen på hvordan enkeltmennesker forstår bærekraft og hvordan de kan ta del i det sosiale fellesskapet for å nå bærekraftsmålene. Denne oppgaven har gitt et bilde på hvilke bærekraftsfortellinger som finnes der ute i «folkedypet», og hvordan disse forklarer enkeltmenneskers motivasjon, evne og mulighet til å være bærekraftig. Ettersom dette er en masteroppgave som har begrenset tid og omfang kan ikke alle interessante aspekter dekkles. Slik som nevnt tidligere i kapittel 7, oppdaget jeg at det var lite forskning på området og spesielt få som hadde brukt kvalitativ metode med intervjuer for å undersøke bærekraftig atferd opp mot MOAB-rammeverket. En annen tilnærming til oppgaven kunne vært å ikke konstruere bærekraftsfortellinger, men heller fokusere på å identifisere enkeltmenneskers motivasjon, evne og mulighet og finne en tydeligere årsakssammenhengen mellom disse og bærekraftig atferd. På den andre siden må jeg innrømme at jeg fikk et nært «forhold» til bærekraftsfortellingene og skulle gjerne fortsatt arbeidet med disse. For å gi stafettpinnen videre har jeg flere refleksjoner rundt videre forskning:

Oppgaven utforsker ikke løsninger (strategier) og hovedpersoner (aktører) som kommer frem i intervjuene og som fremlegges i resultater. Fokuset er på enkeltmenneskers forståelse og hva de har tro på, men for videre forskning er det svært aktuelt å gå videre på dette området og undersøke hvor gjennomførbart løsningene er og om hovedpersonene er aktuelle – noe som kan styrke fortellingene. Som nevnt i konklusjonen er det viktig å se fortellingene i sammenheng. Fortellingene som styrker hverandre kan danne større fortellinger som gir svar på hvordan man løser flere bærekraftsproblemstillinger med samme fortelling. På den andre siden kan fortellinger være i konflikt og påvirke hverandre negativt. I slike tilfeller må man velge mellom en av fortellingene, der den som flest har tro på vinner frem. Det er også mulig å innføre avbøtende tiltak som hindrer at en fortelling påvirker den andre negativt. Som man ser er det flere uutforsket aspekter ved fortellingene og på grunn av oppgavens omfang ble ikke fortellingenes interaksjoner undersøkt nærmere. Ovenfra-og-ned fortellinger om bærekraftig utvikling kan være vanskelige for folk å relatere seg til og forstå, derfor er det et behov for å bygge videre på bærekraftsfortellinger slik de oppleves nedenfra av vanlige folk.

9. Litteraturliste

- Ajzen, I. (1985). From Intentions to Actions: A Theory of Planned Behavior. I J. Kuhl & J. Beckmann (Red.), *Action Control: From Cognition to Behavior* (s. 11-39). Springer Berlin Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-69746-3_2
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Bell, E., Bryman, A. & Harley, B. (2018). *Business Research Methods*. Oxford University Press.
- Bettman, J. R. (1970). Information Processing Models of Consumer Behavior. *Journal of Marketing Research*, 7(3), 370-376. <https://doi.org/10.1177/002224377000700314>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brown, P. (2017). Narrative: An ontology, epistemology and methodology for pro-environmental psychology research. *Energy Research & Social Science*, 31, 215-222. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.06.006>
- Chabay, I. (2020). Vision, identity, and collective behavior change on pathways to sustainable futures. *Evolutionary and Institutional Economics Review*, 17(1), 151-165. <https://doi.org/10.1007/s40844-019-00151-3>
- Constantino, S. M. & Weber, E. U. (2021). Decision-making under the deep uncertainty of climate change: The psychological and political agency of narratives. *Current Opinion in Psychology*, 42, 151-159. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2021.11.001>
- Deci, E., Koestner, R. & Ryan, R. (1999). A Meta-Analytic Review of Experiments Examining the Effect of Extrinsic Rewards on Intrinsic Motivation. *Psychological bulletin*, 125(6), 627-668. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.6.627>
- Dubois, G., Sovacool, B., Aall, C., Nilsson, M., Barbier, C., Herrmann, A., Bruyère, S., Andersson, C., Skold, B., Nadaud, F., Dorner, F., Moberg, K. R., Ceron, J. P., Fischer, H., Amelung, D., Baltruszewicz, M., Fischer, J., Benevise, F., Louis, V. R. & Sauerborn, R. (2019). It starts at home? Climate policies targeting household consumption and behavioral decisions are key to low-carbon futures. *Energy Research & Social Science*, 52, 144-158. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2019.02.001>
- Ellen, P. S., Wiener, J. L. & Cobb-Walgren, C. (1991). The Role of Perceived Consumer Effectiveness in Motivating Environmentally Conscious Behaviors. *Journal of Public Policy & Marketing*, 10(2), 102-117. <http://www.jstor.org/stable/30000238>
- Fishbein, M. & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention and behaviour: An introduction to theory and research* (Bd. 27). MA: Addison-Wesley.
- FN-sambandet. (2022, 11.05.2022). *FNs bærekraftsmål*. FN-sambandet. <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>
- Frank, A. K. (2017). What is the story with sustainability? A narrative analysis of diverse and contested understandings. *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 7(2), 310-323. <https://doi.org/10.1007/s13412-016-0388-3>
- Grunert, K. G., Hieke, S. & Wills, J. (2014). Sustainability labels on food products: Consumer motivation, understanding and use. *Food Policy*, 44, 177-189. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2013.12.001>
- Guagnano, G., Stern, P. & Dietz, T. (1995). Influences on Attitude-Behavior Relationships A Natural Experiment with Curbside Recycling. *Environment and Behavior*, 27, 699-718. <https://doi.org/10.1177/0013916595275005>
- Gullestad, M. (1989). *Kultur og hverdagsliv*. Universitetsforlaget.

- Hanss, D. & Doran, R. (2020). Perceived Consumer Effectiveness. I W. Leal Filho, A. M. Azul, L. Brandli, P. G. özuyar & T. Wall (Red.), *Responsible Consumption and Production* (s. 535-544). Springer International Publishing.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-95726-5_33
- Harari, Y. N. (2015). *Sapiens: A brief history of humankind*. Harper.
- Holden, E., Banister, D., Gössling, S., Gilpin, G. & Linnerud, K. (2020). Grand Narratives for sustainable mobility: A conceptual review. *Energy Research & Social Science*, 65, 101454. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101454>
- Holden, E. & Linnerud, K. (2021). *Bærekraftig utvikling. En ide om rettferdighet*. Universitetsforlaget.
- Holden, E., Linnerud, K. & Banister, D. (2016). The Imperatives of Sustainable Development. *Sustainable Development*, 25. <https://doi.org/10.1002/sd.1647>
- Holden, E., Linnerud, K. & Rygg, B. J. (2021). A review of dominant sustainable energy narratives. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 144, 110955.
<https://doi.org/10.1016/j.rser.2021.110955>
- Hulme, M. (2020). One Earth, Many Futures, No Destination. *One Earth*, 2(4), 309-311.
<https://doi.org/10.1016/j.oneear.2020.03.005>
- IPCC. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. (Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Issue. C. U. Press.
https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_FinalDraft_FullReport.pdf
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Jones, M. D. & Crow, D. A. (2017). How can we use the 'science of stories' to produce persuasive scientific stories? *Palgrave Communications*, 3(1), 53.
<https://doi.org/10.1057/s41599-017-0047-7>
- Kanuri, C., Revi, A., Espey, J. & Kuhle, H. (2016). *Getting Started with the SDGs in Cities: A Guide for Stakeholders*. <https://irp-cdn.multiscreensite.com/be6d1d56/files/uploaded/9.1.8.-Cities-SDG-Guide.pdf>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3. utg.). Gyldendal Akademisk
- MacInnis, D. J., Moorman, C. & Jaworski, B. J. (1991). Enhancing and Measuring Consumers' Motivation, Opportunity, and Ability to Process Brand Information from Ads. *Journal of Marketing*, 55(4), 32-53. <https://doi.org/10.2307/1251955>
- MacInnis, D. J. & Jaworski, B. J. (1989). Information Processing from Advertisements: Toward an Integrative Framework. *Journal of Marketing*, 53(4), 1-23.
<https://doi.org/10.2307/1251376>
- Maguire, M. & Delahunt, B. (2017). Doing a Thematic Analysis: A Practical, Step-by-Step Guide. 9(3). <http://ojs.aishe.org/index.php/aishe-j/article/view/335>
- Meld. St. 40 (2020 – 2021). *Mål med mening. Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/bcbcac3469db4bb9913661ee39e58d6d/no/pdfs/stm202020210040000dddpdfs.pdf>
- Moezzi, M., Janda, K. B. & Rotmann, S. (2017). Using stories, narratives, and storytelling in energy and climate change research. *Energy Research & Social Science*, 31, 1-10.
<https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.06.034>

- Ölander, F. & Thøgersen, J. (1995). Understanding of consumer behaviour as a prerequisite for environmental protection. *Journal of Consumer Policy*, 18(4), 345-385.
<https://doi.org/10.1007/BF01024160>
- Perey, R. (2015). Making sense of sustainability through an individual interview narrative. *Culture and Organization*, 21(2), 147-173.
<https://doi.org/10.1080/14759551.2013.819354>
- Pieters, R. & Verhallen, T. (1984). Attitude Theory and Behavioural Costs. *Journal of Economic Psychology*, 5(3), 223-249. [https://doi.org/10.1016/0167-4870\(84\)90024-2](https://doi.org/10.1016/0167-4870(84)90024-2)
- Pieters, R. G. M. (1991). Changing Garbage Disposal Patterns of Consumers: Motivation, Ability, and Performance. *Journal of Public Policy & Marketing*, 10(2), 59-76.
<https://doi.org/10.1177/074391569101000204>
- Purvis, B., Mao, Y. & Robinson, D. (2019). Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins. *Sustainability Science*, 14(3), 681-695.
<https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5>
- Rothschild, M. L. (1999). Carrots, Sticks, and Promises: A Conceptual Framework for the Management of Public Health and Social Issue Behaviors. *Journal of Marketing*, 63(4), 24-37. <https://doi.org/10.2307/1251972>
- Schwartz, S. H. (1977). Normative Influences on Altruism. *Advances in Experimental Social Psychology*, 10, 221-279. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60358-5](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60358-5)
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. I M. P. Zanna (Red.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Bd. 25, s. 1-65). Academic Press.
[https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Snow, S., Chadwick, K., Horrocks, N., Chapman, A. & Glencross, M. (2022). Do solar households want demand response and shared electricity data? Exploring motivation, ability and opportunity in Australia. *Energy Research & Social Science*, 87, 102480.
<https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102480>
- Soma, T., Li, B. & Maclaren, V. (2021). An evaluation of a consumer food waste awareness campaign using the motivation opportunity ability framework. *Resources, Conservation and Recycling*, 168, 105313.
<https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2020.105313>
- Sovacool, B. K., Axsen, J. & Sorrell, S. (2018). Promoting novelty, rigor, and style in energy social science: Towards codes of practice for appropriate methods and research design. *Energy Research & Social Science*, 45, 12-42.
<https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.07.007>
- Stern, P. C. & Oskamp, S. (1987). Managing scarce environmental resources. I D. Stokols & I. Altman (Red.), *Handbook of Environmental Psychology* (Handbook of environmental psychology. utg., s. 1043-1088). Wiley.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse - en innføring i kvalitative metoder*. Fagbokforlaget.
- Thøgersen, J. (2009). Promoting public transport as a subscription service: Effects of a free month travel card. *Transport Policy*, 16(6), 335-343.
<https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2009.10.008>
- Thøgersen, J. & Ölander, F. (2002). Human values and the emergence of a sustainable consumption pattern: A panel study. *Journal of Economic Psychology*, 23(5), 605-630. [https://doi.org/10.1016/S0167-4870\(02\)00120-4](https://doi.org/10.1016/S0167-4870(02)00120-4)
- Triandis, H. C. (1977). Cross-Cultural Social and Personality Psychology. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 3(2), 143-158.
<https://doi.org/10.1177/014616727700300202>

- United Nations. (1987). *Our Common Future*. Brundtland Commission.
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- van der Leeuw, S. (2020). The role of narratives in human-environmental relations: an essay on elaborating win-win solutions to climate change and sustainability. *Climatic Change*, 160(4), 509-519. <https://doi.org/10.1007/s10584-019-02403-y>
- Veland, S., Scoville-Simonds, M., Gram-Hanssen, I., Schorre, A. K., El Khoury, A., Nordbø, M. J., Lynch, A. H., Hochachka, G. & Bjørkan, M. (2018). Narrative matters for sustainability: the transformative role of storytelling in realizing 1.5°C futures. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 31, 41-47.
<https://doi.org/10.1016/j.cosust.2017.12.005>
- Verplanken, B., Aarts, H., van Knippenberg, A. & van Knippenberg, C. (1994). Attitude versus general habit: Antecedents of travel mode choice. *Journal of Applied Social Psychology*, 24(4), 285-300. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1994.tb00583.x>
- Weder, F., Lemke, S. & Tungarat, A. (2019). (Re)storying Sustainability: The Use of Story Cubes in Narrative Inquiries to Understand Individual Perceptions of Sustainability. *Sustainability*, 11(19), 5264. <https://doi.org/10.3390/su11195264>
- Zwick, H. S. (2022). Narrative analysis of Syrians, South Sudanese and Libyans transiting in Egypt: a motivation-opportunity-ability approach. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(9), 2223-2244. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1720630>

Vedlegg

Vedlegg 1. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Bærekraftsfortellinger?»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvordan folk opplever og forstår bærekraftig utvikling, med hensikten å finne gode bærekraftsfortellinger som motiverer og skaper engasjement for å nå FNs bærekraftsmål. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet er en masteroppgave som skrives våren 2022 som avsluttende oppgave for masteren i fornybar energi ved NMBU. Målsetningen med prosjektet er å samle inn vanlige folks forståelse av og tanker om veier til en bærekraftig utvikling (nå FNs bærekraftsmål). Forståelsen og tanker om veiene er utgangspunktet for å etablere ulike fortellinger (narrativer) om bærekraftig utvikling slik de oppleves «nedenifra».

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU), ved fakultetet for miljøvitenskap og naturforvaltning (MINA), er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget er 5-10 deltakere som er trukket ved at jeg (forfatter) har valgt ut fra eget nettverk. Kriteriene for utvalget er at deltakerne har varierende utgangspunkt når det kommer til oppgavens problemstilling, det vil si temaene bærekraft og bærekraftig utvikling. I tillegg er utvalget valgt slik at deltakerne er forskjellige i alder og kjønn. Det kan hende at du (deltaker) har blitt spurt om å delta av en annen deltaker/bekjent på vegne av forfatter.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltakelse innebærer å delta på intervju som vil ta ca. 45 til maks 60 min. Det vil tas lydopptak av intervjuet, og eventuelt filmopptak hvis intervjuet foregår digitalt (på plattformen Microsoft Teams). Lyd- og filmopptak registreres elektronisk og det tas notater fra intervjuet.

Det vil samles inn personopplysninger om:

- Navn
- Fødselsdato
- Adresse eller telefonnummer
- E-postadresse, IP-adresse eller annen nettidentifikator
- Bilder eller videoopptak av personer
- Lydopptak av personer
- Bakgrunnsopplysninger som vil kunne identifisere en person
- (Politisk oppfatning
- Religion
- Filosofisk overbevisning)

Det tre siste kulepunktene er i parentes fordi det er opp til deltakerne om de selv velger å opplyse om dette under intervjuet, eller godkjenne at denne typen opplysninger brukes videre i transkripsjon og analysearbeidet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene som er fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Forfatter og veileder (prosjektansvarlig) vil ha tilgang til opplysningene.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.
- Som deltaker vil du ikke bli kunne gjenkjent av andre i endelig publikasjon.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 15. Juni. Personopplysninger vil anonymiseres og opptak vil slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Fakultetet for miljøvitenskap og naturforvaltning (MINA) ved NMBU har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Forfatter Kamilla Evita Masvik
 - Telefon: 45415640
 - Epost: kamilmas@nmbu.no
- Prosjektansvarlig, ved Fakultetet for miljøvitenskap og naturforvaltning (MINA), veileder Erling Holden
 - Telefon (jobb): 4767231741
 - Epost: erling.holden@nmbu.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen,

Kamilla Evita Masvik

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Bærekraftsfortellinger*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

☐ å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2. Intervjuguide

Intervjuguide

Innledning

- Takke respondenten for at de stiller opp
- Tid: Opplyse om at det er satt av maks 60 min til intervjuet men det er ønskelig å holde det til nærmere 45 min.
- Formål med intervjuet: Få frem deltakeres egne beretninger relatert til bærekraft og bærekraftig utvikling. Datamaterialet fra intervjuet vil brukes i skrivingen av masteroppgaven som ferdigstilles våren 2022.
- Innhold: Kort gjennomgang av hva intervjuet skal handle om.
- Samtykke:
 - Avklare og bekrefte at informasjonsskrivet for personopplysninger er utfylt.
 - Avklare/bekrefte tillatelse til å ta opp lydopptak (og filmopptak) av intervjuet.
- Er det noe du lurer på før vi begynner?

Hoveddel

Oppvarmingsspørsmål: Kan du fortelle kort om deg selv?

Tema: Forståelse og opplevelse
1. Kan du fortelle hva du legger i bærekraftig utvikling? • Hva er din kjennskap til bærekraftig utvikling? • Har du en personlig interesse eller erfaring med dette? ○ Hva er bakgrunnen for interessen/erfaringen? • Hva er ditt første minne om bærekraft?
Hensikt: Forstå hva de vet og tenker om bærekraftig utvikling

Tema: Følelser og verdier
2. Tror du at bærekraftig utvikling er viktig? • Hvis ja: ○ Forbinder du det med noen verdier eller følelser?
Hensikt: Forstå deres følelser til bærekraftig utvikling

Tema: Handlinger og motivasjon
3. Bidrar du til bærekraftig utvikling? • Hva gjør du? ○ Er det bevisste valg? • Tror du det hjelper? • Hva er motivasjonen for å bidra/ikke bidra? ○ Hva kan få deg til å gjøre enda mer? • Hva er dine tanker rundt egen påvirkningskraft? ○ Hvordan kan det bli lettere å gjøre noe ○ Er det noe som gjør det vanskeligere/forhindrer deg?

Hva tenker/føler du hvis du gjør noe som er ikke bærekraftig?
Hensikt: Forstå hva de gjør/ikke gjør og hva deres motivasjon er for dette

Tema: Realisere bærekraftig utvikling
4. Hvordan tror du bærekraftig utvikling kan realiseres? Hva haster mest/hva er viktigst?
Hensikt: Finne ut hvordan de tror at bærekraftig utvikling kan realiseres

Tema: Viktige aktører
5. Hvem tror du er hovedaktørene for å realisere bærekraftsmålene? hvem skal lede an? - Hvorfor disse? Hva kan de gjøre? - Er det andre du tror er viktige i arbeidet?
Hensikt: Finne ut hvem de tror skal lede an i arbeidet med å nå FNs bærekraftsmål

Tema: Løsninger og strategier
6. Hva tror du er løsningene for å nå bærekraftsmålene? - Kan du utdype hvorfor du trekker frem akkurat denne løsningen? - Er det noen strategier eller løsninger du tror er best/har mest tro på? - Er det en løsning du føler engasjement rundt eller som du har interesse av? - Hva er din rolle i alt dette?
Hensikt: Finne ut hvilke løsninger (teknologiske, økonomiske, og sosiale) de tror er viktigst eller aktuelle for å nå bærekraftsmålene

Tema: FNs bærekraftsmål
Vise bærekraftsmålene – ikonene
7. Hva vet du om FNs bærekraftsmål? - Har du noen erfaringer med målene? - Hva tenker du om målene?
8. Kan du velge ut de to eller tre målene du synes er viktigst og gi en kort begrunnelse for hvert valg
9. Kan du velge ut en og gi en kort personlig historie relatert til målet.
Hensikt: Deres forhold til bærekraftsmålene

Avslutning

Runde av intervjuet og se om deltaker vil tilføye noe til intervjuet.

Mulige spørsmål:

- Hvis du skulle trekke ut tre ting som du mener er det viktigste vi har snakket om, hva ville det vært? // Er det noe mer du vil si eller legge til?
- Har du noen tilbakemeldinger for hvordan du synes dette intervjuet fungerte?
- Kan du kontaktes igjen hvis det blir aktuelt?
- Takke: Tusen takk for at du stilte opp!

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway